

## अध्याय एक

### शोध परिचय

#### १.१. विषय परिचय

‘कान्तिपुर’ पत्रिकामा रहेका त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु नै प्रस्तुत शोधपत्रको केन्द्रीय विषय हो । ‘कान्तिपुर’ वि. सं. २०४९ बाट प्रकाशन आरम्भ भई हाल देशव्यापी रूपमा चर्चित बनेको दैनिक पत्रिका हो । यसमा राजनीति, अर्थवाणिज्य, कला, साहित्य, समसामयिक घटना आदि विविध विषय सम्बद्ध समाचार दैनिक रूपमा प्रकाशित हुने गर्दछन् र यस्ता समाचारहरू प्राप्त गर्न पाठकहरू उक्त पत्रिकाको अध्ययन गर्दछन् । कुनै पनि भाषाको अध्ययन गर्नु भनेको भाषा सिक्नु पनि हो । प्रस्तुत शोधपत्रमा नेपाली भाषामा प्रकाशन हुने उक्त पत्रिकामा रहेका वर्णविन्यास र वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन त्रुटिविश्लेषण सिद्धान्तका आधारमा गरिएको छ ।

त्रुटिविश्लेषण सन् १९७० को दशकदेखि भाषाशिक्षणका क्षेत्रमा देखा परेको सिद्धान्त हो । यो मूलतः दोस्रो भाषा सिकाइका क्रममा प्रयोगमा आएको सिद्धान्त भए तापनि पहिलो भाषा सिकाइ र मातृभाषाकै मानक रूपको सिकाइका क्रममा हुने त्रुटिको अध्ययनमा पनि यसको उपयोग गर्न सकिन्छ । त्रुटिविश्लेषणले भाषा सिकाइका क्रममा हुने त्रुटिहरूलाई स्वाभाविक प्रक्रियाका रूपमा लिई पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति र पश्चनिर्धारित कोटि पद्धतिको उपयोग गरी त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण, व्याख्या विश्लेषण गर्नुका साथै उक्त त्रुटिहरू निराकरणका लागि उपायहरू समेत सुझाउँछ । यसै सन्दर्भमा पत्रिका पनि र भाषिक सम्प्रेषणका साथै भाषा सिकाइको समेत प्रभावकारी माध्यम भएकाले यसमा रहेका त्रुटिहरूलाई त्रुटिविश्लेषण प्रक्रियाका आधारमा पहिचान गरी तिनको निराकरण गरिनु आवश्यक हुन्छ । ‘कान्तिपुर’ पत्रिका पनि नेपाली भाषा प्रयोगको एक महत्त्वपूर्ण सामग्री भएका कारण यसमा हुने त्रुटिहरूको विश्लेषण गर्नु औचित्यपूर्ण हुने भएकाले यस शोधपत्रमा उक्त पत्रिकामा प्रयुक्त नेपाली भाषालाई मानक नेपाली लेख्य रूपसँग दाँजेर मानकभन्दा भिन्न प्रयोगलाई त्रुटिका रूपमा लिई ती त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण तथा विश्लेषण गर्ने कार्यलाई केन्द्रीय विषय बनाइएको छ ।

## १.२. समस्या कथन

प्रस्तुत शोधपत्र 'कान्तिपुर' दैनिक पत्रिकामा रहेका भाषिक त्रुटिहरूको पहिचान, व्याख्या, विश्लेषण गर्ने मूलभूत शोध समस्यामा केन्द्रित रहेको छ । उक्त पत्रिकाको अध्ययन भाषा तथा साहित्य समालोचनाका अरु विविध मान्यताहरूका कोणबाट पनि गर्न सकिन्छ तथापि यस पत्रिकाले नेपाली भाषाका माध्यमबाट विविध जानकारीहरू पाठकसम्म पुर्याउने हुँदा भाषिक त्रुटिविश्लेषण सिद्धान्तका दृष्टिले समेत यो पत्रिका विवेचनीय छ । त्यसैले यहाँ भाषाका विविध पक्षहरूमध्ये वर्णविन्यास र वाक्यगठन सम्बन्धी के कस्ता त्रुटिहरू छन् र तिनको निराकरण कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने मूल समाधेय समस्यामा केन्द्रित रही तिनको वस्तुगत, प्रामाणिक एवम् प्राज्ञिक समाधान खोजिएको छ । उक्त प्रमुख समस्यालाई निम्नानुसारका शोध प्रश्नहरूबाट थप स्पष्ट पारिएको छ :

- (क) 'कान्तिपुर' पत्रिकामा के कस्ता वर्णविन्यासगत त्रुटिहरू रहेका छन् ?
- (ख) 'कान्तिपुर' पत्रिकामा के कस्ता वाक्यगठनगत त्रुटिहरू रहेका छन् ?
- (ग) उक्त त्रुटिहरूको निराकरण कसरी गर्न सकिन्छ ?

## १.३. शोधका उद्देश्यहरू

प्रस्तुत शोधपत्रमा उपर्युल्लिखित मूल शोध समस्याको वस्तुगत, प्रामाणिक र प्राज्ञिक समाधान पहिल्याउने उद्देश्य लिइएको छ । उक्त उद्देश्यलाई निम्नानुसार बुँदागत रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ :

- (क) 'कान्तिपुर' पत्रिकामा रहेका वर्णविन्यासगत त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु ,
- (ख) 'कान्तिपुर' पत्रिकामा रहेका वाक्यगठनगत त्रुटिहरू पहिल्याउनु र
- (ग)(ग) उक्त त्रुटिहरूको निराकरणका लागि उपयुक्त उपायहरू सुझाउनु ।

## १.४. पूर्वकार्यको समीक्षा

नेपाली भाषाका लेख्य सामग्रीहरूमा हुने भाषिक त्रुटिहरूको अध्ययन विश्लेषणमा यस भाषाका विद्वान् एवम् विद्यार्थीहरूबाट विभिन्न अनुसन्धानात्मक कार्यहरू भएका छन् । प्रस्तुत शोध समस्यासँग सम्बद्ध सान्दर्भिक पूर्वकार्यहरूलाई कालक्रमिक रूपमा निम्नानुसार समीक्षा गरिएको छ :

जगन्नाथ त्रिपाठीद्वारा मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत 'पद्मकन्या क्याम्पसका छात्राहरूको नेपाली व्याकरणसम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण' (२०३७) शीर्षकमा एक अध्ययन गरिएको छ । सो अध्ययनमा स्नातक तहका एक सय जना छात्राहरूको उत्तरपुस्तिकालाई नमुनाका रूपमा लिई तिनमा पाइने क्रियापद, वर्णविन्यास, वाच्य र सङ्गतिगत त्रुटिहरू पहिल्याइएको छ । नेपाली भाषाका लेख्यसामग्रीमा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको पहिलो सामग्रीका रूपमा रहेको यस लघु अनुसन्धानका नमुना छनोट र अध्ययनको परिधिका दृष्टिले आफ्नै सीमा भए पनि व्याकरणिक त्रुटिहरूको विश्लेषणका लागि प्रस्तुत अध्ययन उपयोगी रहेको छ ।

हेमाङ्गराज अधिकारीद्वारा 'पहिलो र दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने विद्यार्थीहरूका वाक्यगठनमा पाइने त्रुटिहरू' (२०४०) र 'नेपाली वर्णविन्यासमा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययन' (२०४२) शीर्षकमा अध्ययन गरिएको छ । यी दुवै अध्ययन काठमाडौँमा प्रमाणपत्र तहमा अध्ययन गर्ने केही विद्यार्थीहरूको लेखनमा रहेका त्रुटिहरूको विश्लेषणमा आधारित छन् । उनको अध्ययनमा वाक्यगठनअन्तर्गत लिङ्ग, वचन, आदर, पुरुष र वाच्यसम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण गरिएको छ । यसका लागि केही प्रश्नहरूको उपयोग गरिएको थियो भने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूअन्तर्गत श, ष, स, व, ब, ण, संयुक्त व्यञ्जन, य, ए, ज, चन्द्रविन्दु, शिरविन्दु, हलन्त र ह्रस्व दीर्घ क्षेत्रका त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको छ । यसमा स्वतन्त्र अनुच्छेद लेखन, श्रुतिलेखन र बहुविकल्पी प्रश्नहरूलाई त्रुटि पहिचानका लागि सामग्रीका रूपमा उपयोग गरिएको छ र ह्रस्वदीर्घसम्बन्धी त्रुटि सबैभन्दा बढी रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ । त्रुटिविश्लेषण सिद्धान्तको प्रयोग गरी वर्णविन्यास र वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण गरिएको उनको अध्ययन यस क्षेत्रको उपयोगी सामग्रीका रूपमा रहेको छ ।

शारदा अधिकारीले 'नेपाली समाचारपत्रहरूमा पाइने भाषिक त्रुटिविश्लेषण' (२०४६) शीर्षकको शोधपत्रमा दैनिक तथा साप्ताहिक गरी जम्मा चारवटा पत्रिकाहरूमा पाइने वर्णविन्यास, व्याकरणिक धारासम्बन्धी त्रुटिहरूको पहिचान तथा विश्लेषण गरेकी छिन् । त्यसक्रममा रूपका तहमा, शब्दका तहमा र पदावलीका तहमा भएका त्रुटिहरूको विश्लेषणात्मक पद्धतिबाट अध्ययन गरिएको छ । अध्ययनको क्षेत्र निकै साँघुरो भए पनि अध्ययनीय सामग्रीको स्रोतका दृष्टिले उनको अध्ययन महत्त्वपूर्ण देखिन्छ ।

अम्बिका सापकोटाद्वारा 'कक्षा सात पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण' (२०५५) शीर्षकको शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । यस अनुसन्धानमा काठमाडौँ जिल्लाभित्रका साधारण र निजी चारवटा विद्यालयका कक्षा सात पूरा गरेका विभिन्न जाति, भाषाभाषी र लिङ्गका साठी जना विद्यार्थीलाई नमुनाका रूपमा लिइएको छ । ती विद्यार्थीहरूलाई 'पानी' शीर्षकमा एउटा निबन्ध लेख्न लगाई ती उत्तरपुस्तिकालाई जाँचेर विद्यार्थीको वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिक्षेत्रका विविध पक्षलाई केलाइएको छ । विद्यालय तहका विद्यार्थीहरूको भाषिक क्षमता र उनीहरूबाट हुनसक्ने सम्भावित त्रुटिहरूको अध्ययनका दृष्टिले यो सामग्री महत्त्वपूर्ण रहेको छ ।

हेमबहादुर खत्रीले 'कक्षा आठ उत्तीर्ण भुटानी शरणार्थी शिविरमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली लेखाइमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण'(२०६२) शीर्षकमा अध्ययन गरेका छन् । शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत प्रस्तुत गरिएको यस शोधपत्रको मुख्य उद्देश्य आठ कक्षा उत्तीर्ण भुटानी शरणार्थी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली लेखनमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान, वर्णन तथा विश्लेषण गरी त्रुटिको कारणसमेत पत्ता लगाई आवश्यक सुझाव दिनु रहेको छ । यस शोध अध्ययनमा भापाको खुदुनाबारी र बेलडाँगी शिविरका दुई वटा विद्यालयका २७/२७ जना विद्यार्थीहरूलाई नमुनाका रूपमा लिई तिनले स्तरीय लेखाइमा गर्ने वाक्यसङ्गतिगत र वर्णविन्यासगत त्रुटिहरूको पहिचान तथा विश्लेषण गरिएको छ । अध्ययनको क्षेत्रगत विस्तार र सामग्रीका दृष्टिले प्रस्तुत अध्ययन उपयोगी देखिन्छ ।

पूर्णचन्द्र बरालले 'नेपाली समाचारपत्रहरूमा पाइएका वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन' (२०६४) शीर्षकमा शोधपत्र प्रस्तुत गरेका छन् । यस अध्ययनमा काठमाडौँबाट प्रकाशित समाचारपत्रहरू 'गोरखापत्र', 'कान्तिपुर', 'अन्नपूर्ण पोस्ट' र 'नयाँ पत्रिका' का सात दिनका सात वटा अङ्कलाई सामग्रीका रूपमा लिइएको छ भने वर्णनात्मक विधि अपनाई ती पत्रिकाहरूमा रहेका त्रुटिहरू पत्ता लगाएर तिनको निराकरणका लागि सुझावसमेत दिइएको छ । पत्रिकामा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययनका लागि उनको अध्ययन उपयोगी रहेको छ ।

शरच्चन्द्र वस्तीद्वारा लिखित **हाम्रो भाषा** (२०६४) पुस्तकमा नेपालको राजधानीबाट नेपाली भाषामा प्रकाशित केही दैनिक तथा पाक्षिक पत्रिकाहरूमा प्रयोग गरिएको भाषाको अध्ययन गरिएको छ साथै केही पुस्तकहरूबाट पनि उदाहरण प्रस्तुत गरी तिनमा रहेका त्रुटिहरूको अत्यन्त रोचक र सटिक किसिमले व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । त्यसक्रममा 'गोरखापत्र',

‘हिमालय टाइम्स’, ‘अन्नपूर्ण पोस्ट’, ‘राजधानी’, ‘श्री सगरमाथा’, ‘हिमाल खबर’ पत्रिका का साथै अन्य केही नयाँ तथा पुराना पत्रिका (नाम नखुलाइएको) का विविध समाचारहरूलाई सामग्रीका रूपमा लिई नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियापद र अव्यय शब्द र अनुच्छेदमा भएका वर्णविन्यास र पदक्रमगत त्रुटिहरू र तिनले वाक्य तथा अनुच्छेदको आशयमा पार्ने प्रभावलाई व्याख्यासहित प्रस्तुत गर्दै भाषाका प्रयोक्ता सचेत हुनुपर्ने आग्रह गरिएको छ । नेपाली भाषाका लेख्यसामग्रीहरूमा पाइने त्रुटिका विविध आयामहरूको सोदाहरण व्याख्या गरिएको उक्त पुस्तक यस क्षेत्रको निकै महत्त्वपूर्ण र उपयोगी सामग्रीका रूपमा रहेको छ ।

उपर्युल्लिखित अध्ययनहरूलाई हेर्दा धेरैजसो अध्ययनहरू विद्यार्थीको सिकाइसँग सम्बन्धित छन् भने केही अध्ययनहरू नेपाली समाचारपत्रमा पाइएका त्रुटिहरूको विश्लेषणसँग सम्बन्धित पनि देखिन्छन् । त्यसमा पनि शारदा अधिकारीद्वारा गरिएको शोध ‘कान्तिपुर’ पत्रिकाको प्रकाशन हुनुपूर्व नै भएको छ भने पूर्णचन्द्र बरालको शोध र शरच्चन्द्र वस्तीको पुस्तक पनि ‘कान्तिपुर’ पत्रिकामा मात्र सीमित नभई अन्य समाचारपत्रहरूको त्रुटिसमेत केलाउनमा केन्द्रित छन् । उल्लिखित पूर्वकार्यहरूका आआफ्नै महत्त्व र सीमा भए पनि प्रस्तुत शोधकार्यमा विषयक्षेत्र, विधि र नमुना छनोटका दृष्टिले उपयोगी रहेका छन् । हालसम्म एउटा मात्र पत्रिकामा केन्द्रित भएर त्रुटिविश्लेषण हुन नसकेको परिप्रेक्ष्यमा उक्त रिक्तता पूरा गर्न प्रस्तुत शोध गरिनु सान्दर्भिक देखिन्छ ।

## १.५. अध्ययनको औचित्य

त्रुटि भूल वा अज्ञानतावश हुने मानवीय कमजोरी हो । भाषा प्रयोगका सन्दर्भमा पनि त्रुटि हुनु स्वाभाविकै हो । यस क्रममा सामान्य र गम्भीर दुवै प्रकृतिका त्रुटिहरू हुने गर्दछन् । सामान्य प्रकृतिका त्रुटिहरू क्षम्य नै भए पनि गम्भीर खालका त्रुटिहरू भने बेलैमा पहिचान गरी निराकरण गरिनु वाञ्छनीय हुन्छ । भाषाको प्रयोग र प्रचार प्रसारमा छापा माध्यमहरूको पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने गर्दछ । यस्ता माध्यममा रहेका भाषिक त्रुटिहरूको समयमै पहिचान हुन नसक्दा यिनले पाठकमा गम्भीर भ्रम सिर्जना गर्न सक्ने तथा भाषिक एकरूपतामा समेत आघात पुग्न सक्ने हुँदा तिनको निराकरणका लागि समयमै अध्ययन अनुसन्धान हुनु आवश्यक देखिन्छ । यसबाट एकातिर छापा माध्यममा हुने त्रुटिहरूको प्रकृति पहिचान भई निराकरणको उपाय खोज्न सकिन्छ भने अर्कातिर ती माध्यमहरूले व्यक्तिको भाषिक विकासमा पार्ने नकारात्मक प्रभावलाई कम गर्न पनि सहयोग पुग्छ । यसै सन्दर्भमा ‘कान्तिपुर’ पत्रिकाको पाठकवर्ग निकै ठूलो सङ्ख्यामा भएकाले र

यसले पनि व्यक्तिको भाषिक विकासमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने भएकाले यस पत्रिकामा पाइने भाषिक त्रुटिको पहिचान तथा विश्लेषण गर्नु वाञ्छनीय देखिन्छ । त्रुटिविश्लेषण सिद्धान्तका आधारमा 'कान्तिपुर' पत्रिकाको विश्लेषण गरी वैचारिक निष्कर्ष निरूपण गरिएको प्रस्तुत शोधपत्रबाट सम्बन्धित विषयका अध्ययन परम्परामा नयाँ ज्ञानमूलक योगदान हुनुका साथै यस विषयका अध्ययन, अनुसन्धान, शिक्षण, पठनपाठन आदिका प्राज्ञिक स्तरवृद्धिमा समेत योगदान पुग्ने भएकाले निकै औचित्यपूर्ण रहेको छ ।

## १.६. अध्ययनको सीमा

प्रस्तुत शोध 'कान्तिपुर' पत्रिकामा पाइने वर्णविन्यासगत र वाक्यगठनगत त्रुटिहरूको विश्लेषणमा मात्र सीमित रहेको छ । प्रस्तुत शोधपत्रमा वि.सं. २०७१ को माघ महिनाभरिका वर्ष २२ का अङ्क २९५ देखि ३२४ सम्मका अङ्कमा रहेका मुख्य समाचारका ६४ वटा, सम्पादकीयका शनिवार बाहेकका २६ वटा, विश्लेषणात्मक लेखका ५६ वटा, कलासाहित्यकेन्द्री समाचारका ५५ वटा, व्यावसायिक समाचारका ६१ वटा र खेलकुद समाचारका ६० वटा गरी जम्मा ३२२ वटा शीर्षकमा केन्द्रित भई त्रुटिविश्लेषण गरिएको छ । त्यसक्रममा वर्णविन्यासका ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी, 'व' र 'व' सम्बन्धी 'श', 'ष', 'स' सम्बन्धी, हलन्त र अजन्तसम्बन्धी, चन्द्रविन्दु र पञ्चम वर्ण/शिरविन्दुको प्रयोगसम्बन्धी, पदयोग र पद वियोगसम्बन्धी त्रुटिहरू, अन्य केही त्रुटिहरू र वाक्यगठनअन्तर्गत वचनगत, लिङ्गगत, पुरुषगत, काल र पक्षगत र वाच्यगत सङ्गतिगत त्रुटिहरू र वाक्यगठनमा प्रभाव पार्ने अन्य पक्षमा भएका त्रुटिहरूको (विभक्तिको प्रयोग, शब्द प्रयोग, पदस्थानगत, पुनरुक्तिगत र पदपदावली लोपगत त्रुटिहरू) वर्गीकरण र विश्लेषण गरिएको छ । त्यसक्रममा 'अनिवार्य नेपाली शिक्षण निर्देशिका'(२०६६) प्रकाशन हुनुभन्दा अघि प्रचलनमा रहेका वर्णविन्याससम्बन्धी मान्यताहरूलाई आधार मानिएको छ ।

## १.७. शोध विधि

### १.७.१. सामग्री सङ्कलन विधि

प्रस्तुत शोधपत्रमा प्रमुख सामग्रीका रूपमा 'कान्तिपुर' पत्रिका रहेको छ । यादृच्छिक नमुना छनोट विधिको आधारमा २०७१ सालको माघ महिनाभरिका ३० वटा अङ्कका विभिन्न क्षेत्रसम्बद्ध ३२२ वटा शीर्षकहरूलाई अध्ययनका लागि लिइएको छ । तिनको विश्लेषणका लागि उपयोग गरिएको सैद्धान्तिक पर्याधारका रूपमा रहेको त्रुटिविश्लेषण सिद्धान्तसम्बद्ध सामग्रीहरू, अन्य

पत्रपत्रिकाका साथै उल्लिखित पत्रिकाका भाषाको अध्ययन विश्लेषण गरिएका पुस्तक, लेख, शोधग्रन्थ आदि सहायक सामग्रीका रूपमा रहेका छन् । यसका अतिरिक्त प्रस्तुत शोधकार्यसँग सम्बन्धित अन्य आवश्यक जानकारीहरूका लागि सम्बन्धित विषयका विज्ञहरूको सहयोग पनि लिइएको छ । सामग्री सङ्कलन गर्दा मूल रूपमा पुस्तकालयीय अध्ययन कार्यलाई नै आधार बनाइएको छ ।

#### १.७.२. अध्ययनको सैद्धान्तिक आधार र विश्लेषण विधि

प्रस्तुत शोधपत्रका निम्ति सङ्कलित सामग्रीहरूको विश्लेषण त्रुटिविश्लेषण सिद्धान्तका आधारमा गरिएको छ । 'कान्तिपुर' पत्रिकामा प्रयुक्त भाषामा रहेका वर्णविन्यासगत तथा वाक्यगठनगत त्रुटिसँग सम्बन्धित समस्याको निराकरणका लागि सङ्कलित सामग्रीहरूको विस्तृत, गहन एवम् सूक्ष्म पठन तथा वस्तुगत विश्लेषण गरी समस्याको प्राज्ञिक समाधानमा पुगिएको छ । यस शोधपत्रमा नयाँ सिद्धान्तको स्थापना गर्ने उद्देश्य नराखी स्थापित सिद्धान्तको प्रयोगद्वारा सङ्कलित सामग्रीको अध्ययन, विश्लेषण एवम् मूल्याङ्कन गरिएको छ । प्राप्त तथ्यहरूलाई वर्गीकरण, तालिकीकरण (वर्णानुक्रमका आधारमा) गरी आवश्यक व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

शोधप्रश्न १ को विश्लेषण वर्णविन्यासका स्थापित नियम र मानकका आधारमा गरिएको छ भने शोधप्रश्न २ को विश्लेषणका लागि वाक्यगठन अन्तर्गत वचनगत, लिङ्गगत, पुरुषगत, काल र पक्षगत र वाच्यगत सङ्गति र वाक्यगठनमा प्रभाव पार्ने विभक्तिको प्रयोग, शब्दप्रयोग, पदस्थान, पुनरुक्ति र पदपदावलीको लोप जस्ता अन्य पक्षहरूलाई समेत आधार बनाइएको छ । शोधप्रश्न ३ का लागि शोधप्रश्न १ र २ को विश्लेषणबाट प्राप्त निष्कर्षलाई आधार बनाइएको छ ।

#### १.८. शोधपत्रको रूपरेखा

- अध्याय एक : शोध परिचय
- अध्याय दुई : त्रुटिविश्लेषणको सैद्धान्तिक स्वरूप
- अध्याय तीन : 'कान्तिपुर' पत्रिकामा पाइएका वर्णविन्यासगत त्रुटिहरू
- अध्याय चार : 'कान्तिपुर' पत्रिकामा पाइएका वाक्यगठनगत त्रुटिहरू
- अध्याय पाँच : त्रुटि निराकरणका उपायहरू
- अध्याय छ : निष्कर्ष
- सन्दर्भ सामग्री सूची
- परिशिष्ट

## अध्याय दुई

### त्रुटिविश्लेषणको सैद्धान्तिक स्वरूप

#### २.१ त्रुटिविश्लेषणको परिचय र परिभाषा

त्रुटिविश्लेषण प्रायोगिक भाषा विज्ञानको नयाँ शाखाका रूपमा विकसित सिद्धान्त हो । यसमा भाषा प्रयोगका क्रममा हुने त्रुटिहरूलाई भाषा सिकाइको स्वाभाविक प्रक्रियाका रूपमा लिई तिनको प्रकृति, कारण र निराकरणका उपायहरूको खोजी गर्ने कार्य हुन्छ अर्थात् त्रुटिविश्लेषण भाषा प्रयोगमा देखापर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषणमा केन्द्रित हुन्छ । भाषाशिक्षणका सन्दर्भमा त्रुटिविश्लेषणको प्रारम्भ सन् १९७० को दशकदेखि भएको हो भने यसको आधारशीलाका रूपमा चाहिँ रूपान्तरण व्याकरण र मनोवादी मनोविज्ञानको प्रभाव र प्रेरणा रहेको देखिन्छ । यो शिक्षार्थीमुखी पद्धति हो । मूलतः दोस्रो भाषा शिक्षणका सन्दर्भमा विकसित पद्धति भए पनि त्यसकै समस्थिति र केही भिन्न स्थितिमा पनि त्रुटिविश्लेषणको प्रयोग गर्न सकिन्छ अर्थात् यसको प्रयोग मातृभाषा र त्यसको मानक भाषा सिकाइका सन्दर्भमा पनि उत्तिकै महत्त्वपूर्ण हुन्छ । त्रुटिविश्लेषणलाई विभिन्न विद्वान्का परिभाषाहरूमार्फत थप स्पष्ट पार्न सकिन्छ । केही परिभाषाहरू निम्नानुसार छन् :

**एस. पिट. कर्डर** (सन् १९८१) का अनुसार भाषा सिक्ने क्रममा सिकारुले गरेका त्रुटिहरूको अध्ययनबाट उसको ज्ञानको स्तर थाहा पाइन्छ साथै सिकारुले सिक्न बाँकी रहेको कुरा पनि पत्ता लगाउन सकिन्छ । उसले गरेका त्रुटिहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण, व्याख्या र वर्णन गरेर सिकाइमा रहेका खासखास समस्याहरूको पहिचान गर्न र समाधानका लागि सचेत प्रयास गर्न सकिन्छ ।

**डेविड क्रिस्टल** (सन् १९९७) का अनुसार भाषा शिक्षण तथा सिकाइका क्रममा त्रुटिविश्लेषण एउटा प्रविधि हो, जसका माध्यमबाट विदेशी भाषा सिक्किरहेको व्यक्तिले गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण र व्याख्या गरिन्छ, यसबाट सिकारुको भाषिक सामर्थ्यको स्तर स्पष्ट रूपमा भल्कन्छ ।



हेमाङ्गराज अधिकारी (२०६५) का अनुसार त्रुटिविश्लेषण भाषा सिकाइ प्रक्रियाको अध्ययन गर्ने महत्त्वपूर्ण युक्ति हो । यसबाट सम्बन्धित भाषाका सिकारुले गर्ने त्रुटिहरूको ज्ञान हुनुका साथै भाषाको सिकाइक्रम तथा प्रवृत्तिको समेत जानकारी प्राप्त हुन्छ ।

भोजराज ढुङ्गेल र दुर्गाप्रसाद दाहाल (२०५८) का अनुसार भाषा सिकाइका क्रममा विद्यार्थीले के कस्ता प्रकृतिका त्रुटि के कारणबाट गर्दछन् भनी गरिने अध्ययन विश्लेषण जसले ती त्रुटिहरूको निराकरण गर्न महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्दछ; त्यसैलाई त्रुटिविश्लेषण भनिन्छ ।

उपर्युल्लिखित परिभाषाहरूलाई आधार मान्दा त्रुटिविश्लेषण भनेको भाषा सिकाइका क्रममा हुने त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण, व्याख्या विश्लेषण गरी तिनको निराकरणको उपायको खोजी समेत गरी भाषा सिकाइ प्रक्रियालाई सहजीकरण गर्ने पद्धति विशेष हो भनी बुझ्न सकिन्छ ।

## २.२. त्रुटिविश्लेषणका उद्देश्यहरू

त्रुटिविश्लेषण भाषा सिकाइसँग सम्बन्धित भएकाले सिकारुले गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण र व्याख्या विश्लेषण गरी सिकारुको सिकाइ प्रक्रियामा आवश्यक सुझाव दिई उक्त समस्याहरूको निराकरणका उपायहरू पत्ता लगाउनु नै त्रुटिविश्लेषणको प्रमुख उद्देश्य हो । त्रुटिविश्लेषणका उद्देश्यहरूलाई बुँदागत रूपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिन्छ:

- । सिकारुले सिक्दै गरेको भाषाप्रति उसको ज्ञानको स्तर पत्ता लगाउनु,
- । दोस्रो भाषा सिकाइको तरिका पत्ता लगाउनु,
- । भाषा सिकाइका क्रममा देखापर्ने साभा समस्याहरूको पहिचान, वर्गीकरण, व्याख्या विश्लेषण गर्नु,
- । उक्त समस्याहरूको समाधानका उपायहरू पत्ता लगाउनु ।

## २.३. त्रुटिविश्लेषणको महत्त्व

त्रुटिविश्लेषण भाषा सिकाइका क्रममा अति उपयोगी र महत्त्वपूर्ण छ । भाषा सिक्ने सिकारुको सिकाइ प्रक्रिया कस्तो हुन्छ र सो प्रक्रिया कसरी चल्छ, भनेर जान्न सिकारुले सिक्दै गरेको भाषाको व्यवहारका क्रममा उसले गरेका त्रुटिहरूको अध्ययन महत्त्वपूर्ण हुन्छ । भाषा सिकाइका क्रममा हुने

त्रुटिहरूले भाषा सिकाइको प्रकृति र प्रवृत्तिको सङ्केत गर्दछन् । यसबाट भाषा सिकाइका क्रममा देखापर्ने त्रुटिहरू वा कठिनाइ क्षेत्र पहिल्याइ तिनको निराकरणका तरिकाहरू, शिक्षण सामग्री र शिक्षण विधिको बारेमा पर्याप्त जानकारी प्राप्त हुन्छ । यस्तो जानकारीले भाषा सिकाइ प्रक्रियालाई अग्रगति दिन सहयोग पुर्याउनुका साथै मार्गदर्शन गराउँछ । त्रुटिविश्लेषण भाषा विकास प्रक्रियासँग सम्बद्ध छ । भाषा विकास प्रक्रियाको अध्ययन पहिलो भाषा, दोस्रो वा अन्य भाषाको सिकाइका क्रममा मात्र नभई पहिलो भाषाकै मानक रूपको सिकाइमा पनि उत्तिकै महत्त्वपूर्ण हुन्छ । त्यसैले भाषा सिकाइमा हुने त्रुटिहरूलाई स्वाभाविक मानिनुका साथै सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्ग मानिन्छ ।

भाषा सिकाइका क्रममा हुने त्रुटिहरूको विश्लेषणले भाषा सिकाइमा मात्र नभई भाषासम्बद्ध अन्य विविध पक्षहरूमा समेत सहयोग पुग्दछ । भाषाका त्रुटिहरूको अध्ययनले मनोभाषाविज्ञान र व्यतिरेकी भाषाविज्ञानसँग सम्बन्धित भाषा सिकाइका केही पूर्वानुमानहरूलाई प्रमाणीकरण वा अप्रमाणीकरण गर्न मदत प्राप्त हुन्छ साथै भाषाविज्ञानका कतिपय प्रायोगिक, शैक्षणिक तथा सैद्धान्तिक प्रश्नहरूको हल गर्न पनि मदत मिल्छ (अधिकारी, २०६५:१४१-४२) । त्रुटिविश्लेषणले भाषा सिकाइमा सकारात्मकतातिर सङ्केत गरेको हुन्छ । यसले भाषा सिकाइमा संलग्न विद्यार्थी र शिक्षकलाई भाषिक विकास प्रक्रियामा प्रत्यक्षतः मदत गर्नुका साथै अप्रत्यक्ष रूपमा पाठ्यक्रम निर्माता र भाषाविज्ञानका ज्ञाताहरूलाई पनि मदत पुऱ्याएकै हुन्छ । नेपाली भाषाका परिप्रेक्ष्यमा यसका सामाजिक, भौगोलिक आदि अनेक भेदहरू छन् साथै नेपालमा नेपालीबाहेक अन्य भाषाका वक्ताहरू पनि धेरै छन् । नेपाली मातृभाषीले मानक नेपाली सिक्दा होस् अथवा अन्य भाषीले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा वा प्रयोग गर्दा होस् त्रुटि त गर्छन् नै, त्यसैले पनि भाषा शिक्षण तथा भाषा सिकाइका क्रममा हुने यस्ता भाषिक त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण र विश्लेषण गर्ने दिशामा त्रुटिविश्लेषणको स्थान महत्त्वपूर्ण रहेको छ ।

## २.४ त्रुटिका स्रोत र कारक तत्व

भाषा सिकाइ र भाषा प्रयोगका क्रममा अनेक त्रुटिहरू हुने गर्दछन् र तिनलाई भाषा सिकाइ प्रक्रियामा स्वाभाविक मानिन्छ । यस्ता त्रुटिहरू पनि विविध कारणले हुने गर्दछन् । तिनलाई बुँदागत रूपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिन्छ :

- १) स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाका बिचको दूरी,
- २) सिकारुको बौद्धिक वा मानसिक स्तर,

- ) सिकारुको उमेर,
- ) अभिप्रेरणा,
- ) पाठ्यसामग्रीको जीवनोपयोगिता वा व्यवहारोपयोगिता,
- ) सिकाइलाई स्थानान्तरण गर्ने प्रवृत्ति,
- ) सिकारुलाई उपलब्ध गराइएको भाषिक वातावरण,
- ) भाषिक विकासका लागि प्राप्त हुन सक्ने समय,
- ) अनिवार्य आवश्यकताको अनुभूति,
- ) भाषा सिकाइमा अपनाइने सावधानी,
- ) सिकारुको लिङ्गगत भेद आदि ।

## २.५ त्रुटिको वर्गीकरण

भाषा सिकाइमा देखिने त्रुटिहरूलाई विभिन्न आधारमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । मुख्यतः निम्न आधारहरूमा वर्गीकरण गरिन्छ :

### २.५.१. विकासशीलताका आधारमा

यो सिकाइ प्रक्रियामा आधारित त्रुटि हो । एस. पिट कर्डरले यसलाई अव्यवस्थित, व्यवस्थित र उत्तर व्यवस्थित गरी तीन भागमा बाँडेका छन् :

क) अव्यवस्थित त्रुटि

नियमित खालको नहुने, कहीं शुद्ध र कहीं अशुद्ध लेख्ने, सचेत गराउँदा गराउँदै पनि शिक्षार्थीले गर्ने यस किसिमको त्रुटिलाई अव्यवस्थित त्रुटि भनिन्छ । यस्तो त्रुटि व्यक्तिपिच्छे फरक फरक समयमा फरक फरक किसिमको हुन्छ । यस प्रकारको त्रुटिलाई प्रारम्भिक त्रुटिका रूपमा लिन सकिन्छ ।

ख) व्यवस्थित त्रुटि

शिक्षार्थीले नियमित रूपमा गर्ने त्रुटिलाई व्यवस्थित त्रुटि भनिन्छ । यस्तो त्रुटि शिक्षार्थीले सचेत अवस्थामै गर्ने गर्छ । त्यसैले यस्तो त्रुटि स्थिर र नियमित हुने गर्छ । अज्ञानता, गलत सामान्यीकरण र भ्रामक धारणाका कारणले यस्तो किसिमको त्रुटि हुन्छ । यस प्रकारको त्रुटिलाई सिकारु आफैँले

निराकरण गर्न सक्दैनन् । यसका लागि दक्ष शिक्षकको सहायता चाहिन्छ । । यस्तो त्रुटि भाषाका निम्न तहमा देख्न सकिन्छ:

वर्णविन्यासगत त्रुटि, जस्तै : इतिहाँस (इतिहास), सम्वाद (संवाद)

रूपरचनागत त्रुटि, जस्तै : धैर्यता (धैर्य), सौन्दर्यता (सौन्दर्य)

पदसङ्गतिगत त्रुटि, जस्तै : मेरो छोरी विद्यालय पढ्न गएकी छ ।

ग) उत्तर व्यवस्थित त्रुटि

भाषिक नियमका बारेमा राम्रै जानकारी भए पनि प्रयोगका क्रममा गरिने त्रुटिलाई उत्तर व्यवस्थित त्रुटि भनिन्छ । यस्तो त्रुटि हेराइ, सुनाइ र लेखाइका व्यतिक्रमले हुन्छ । जिब्राको चिप्ल्याइ वा कलमको रङ्काइका कारणले हुने यस्तो त्रुटि भाषा प्रयोक्ताले सावधानी अपनाएमा हटाउन सकिन्छ ।

### २.५.२ स्रोतका आधारमा

शिक्षार्थीले भाषाको कुन स्रोतका कारणले गर्दा त्रुटि गरेको हो भन्ने आधारमा त्रुटि दुई प्रकारका हुन्छन् :

क) भाषान्तरिक : जुन भाषा सिक्किन्छ, त्यसै भाषासँग सम्बद्ध त्रुटिलाई भाषान्तरिक त्रुटि भनिन्छ । यस्तो त्रुटिको स्रोत पनि त्यही सिक्किने भाषा नै हुन्छ । जस्तै : मातृभाषाका व्याघातका कारणले हुने त्रुटिहरूमा - भन्दैछ, सुन्दैछ का प्रभावमा परेर हुँदैछ लाई हुन्दैछ भन्नु ।

ख) अन्तरभाषिक त्रुटि : स्रोत भाषाका भाषिक संरचनाले लक्ष्य भाषाका भाषिक व्यवस्थामा प्रभाव पार्दा हुने त्रुटिलाई अन्तरभाषिक त्रुटि भनिन्छ ।

जस्तै : नेपाली - आमाको थैली हरायो ।

मैथिली - आमाको थैली हराउनुभयो ।

### २.५.३ भाषाकोटिका आधारमा

भाषाका विभिन्न कोटि वा तह अनुसार विभिन्न त्रुटिहरू हुने गर्दछन् । यस्ता त्रुटिलाई उच्चारणगत, वर्णविन्यासगत, व्याकरणगत (रूपगत, शब्दभण्डारगत र वाक्यगत) अर्थतात्विक एवम् शैलीगत जस्ता प्रकारमा देखाउन सकिन्छ । अझ प्रत्येक भाषिक तहका विविध पक्षहरूभित्र पसेर

पनि आवश्यकतानुसार त्रुटिहरूलाई वर्गीकरण गर्न सकिने हुन्छ । जस्तै : लिङ्गगत, वचनगत, आदरगत, पुरुषगत, कालगत, वाच्यगत आदि ।

#### २.५.४. गम्भीरताका आधारमा

भाषाको प्रमुख कार्य विचार सम्प्रेषण गर्नु हो । भाषाको सम्प्रेषणीयतामा पर्ने प्रभावका दृष्टिले त्रुटिको गम्भीरता निर्धारित हुन्छ । त्यसैले यस आधारमा त्रुटिलाई अर्थघातक र अर्थअघातक गरी वर्गीकरण गर्ने गरिन्छ :

क) अर्थघातक त्रुटि : अर्थ सम्प्रेषणमा बाधा पुर्याउने अर्थात् एउटा अर्थको सट्टा अर्कै अर्थ बुझाउने गरी हुने त्रुटिलाई अर्थघातक त्रुटि भनिन्छ । यसले श्रोता वा पाठकले जे बुझ्नुपर्थ्यो त्यो बुझ्न नसक्ने स्थितिलाई जनाउँछ । व्याकरणगत र शब्दभण्डारगत त्रुटि अर्थघातक मानिन्छन् । जस्तै; भारतको सिलिगुडी, जलपाइगुडी, कोलकाता, नयाँ दिल्ली अलैचीका लागि किनबेच हुने सहरहरू हुन् (व्या.स.३०२/२) ।

ख) अर्थअघातक त्रुटि : सम्प्रेषणमा बाधा नपुर्याउने अथवा त्रुटि हुँदा पनि शब्दले उही अर्थ बुझाएमा त्यस्ता त्रुटिलाई अर्थअघातक त्रुटि भनिन्छ । यस्ता त्रुटिले सम्प्रेषणमा बाधा नपुर्याउने हुँदा कम गम्भीर प्रकृतिका मानिन्छन् तर लेख्य भाषाको नियम भङ्ग गर्ने हुनाले क्षम्य भने मानिँदैनन् । यस वर्गमा वर्णविन्यासगत त्रुटिहरू पर्दछन् । जस्तै; 'चल्दै छ' लाई 'चल्दैछ' लेख्नु ।

#### २.५.५. व्यापकताको आधार

वाक्यको कुनै खास अंशसँग सम्बद्ध हुने र सिङ्गो वाक्य वा सङ्कथनसँग सम्बद्ध हुने आधारमा त्रुटिलाई दुई प्रकारमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ :

क) अंशगत त्रुटि

वाक्यको खास अंशमा मात्र हुने त्रुटिलाई अंशगत त्रुटि भनिन्छ । यस्तो त्रुटि खासगरी वर्ण, रूप र शब्दसँग सम्बन्धित हुन्छ । यस्तो त्रुटि कम गम्भीर हुने भएकाले अर्थअघातक हुने सम्भावना बढी हुन्छ । जस्तै; मेरो साथी नर्स छिन् । (मेरी साथी नर्स छिन् ।)

ख) समग्रगत त्रुटि

वाक्यको खास अंशसँग मात्र सम्बन्धित नभई पदावली, उपवाक्य, सिङ्गो वाक्य, सङ्कथन वा पाठसँग सम्बद्ध त्रुटि समग्रगत त्रुटि हो । जस्तै; मेरो दिदी सबैको ख्याल राख्छ त्यसैले ऊ राम्रो छ ।

### २.५.६. स्वरूपका आधारमा

स्वरूपका आधारमा हुने त्रुटि कुनै लोपगत त्रुटि हुन्छ भने कुनै थपोटगत अनि कुनै व्यतिक्रमगत (विपर्ययगत) हुन्छन् । जस्तै :

लोपगत - धरहरा (धररा), कहाँबाट (काँट)

थपोटगत - स्पष्ट (इस्पष्ट), सौन्दर्य (सौन्दर्यता)

व्यतिक्रमगत - तेस्रो (तेस्रो), खस्रो (खस्रो)

### २.५.७. औचित्यका आधारमा

(क) औचित्य : व्याकरणका दृष्टिले शुद्ध भए पनि प्रयोगसन्दर्भका दृष्टिले त्रुटि हुनुलाई औचित्यपूर्ण त्रुटि मानिन्छ । जस्तै; आमा बजार जान्छ ।

(ख) अनौचित्य : व्याकरणका दृष्टिले अशुद्ध भए पनि औचित्य तथा परम्परा (प्रयोग) का दृष्टिले स्वीकार्य भइसकेका त्रुटिहरूलाई अनौचित्यपूर्ण त्रुटि मानिन्छ । जस्तै; संघ, गरीब, शहर, नीलो, चीन आदि ।

### २.६ त्रुटिविश्लेषण प्रक्रिया

त्रुटिविश्लेषण क्रममा सर्वप्रथम सामग्रीको सङ्कलन गरी तिनमा रहेका त्रुटिहरूको पहिचान गरिन्छ र ती त्रुटिहरूको वर्गीकरण, वर्णन विश्लेषण गरी निराकरणका उपायहरूको खोजी गरिन्छ ।

#### २.६.१. पहिचान

त्रुटिविश्लेषण शिक्षार्थीकेन्द्री भाषा सिकाइको सिद्धान्त भएकाले त्रुटिहरूको पहिचान गर्दा सर्वप्रथम शिक्षार्थीका लिखित र मौखिक सामग्रीलाई आधार मानेर भाषा शिक्षकले तिनीहरूबाट भएका त्रुटिहरूको सङ्कलन गर्नुपर्दछ । विश्लेषकले स्रोतभाषा र लक्ष्यभाषा सम्बन्धी व्याकरणको राम्रो ज्ञान प्राप्त गरेको हुनुपर्दछ अन्यथा त्रुटि सम्बन्धी सूचना सङ्कलनमा विश्वसनीयता हुन सक्दैन । विद्यार्थीहरूले एकै किसिमका त्रुटि गर्दछन् वा भिन्न भिन्न किसिमका त्रुटि गर्दछन् वा गर्दैनन्; शिक्षकले तिनको पहिचान गर्नुपर्दछ । एउटा विद्यार्थीले गरेको त्रुटि अरु विद्यार्थीहरूले गर्दैनन् भने त्यो त्रुटि त्यस विद्यार्थीको गल्तीले भएको हो । त्रुटिको आफ्नै पहिचान (अव्यवस्थित,

व्यवस्थित, उत्तरव्यवस्थित), किसिम, क्षेत्र, स्थिर र अस्थिर आदि अवस्थाका कारण सबै त्रुटि गल्ती हुने तर सबै गल्ती त्रुटि नहुने हुँदा भाषा शिक्षकले त्रुटिको पहिचान गर्दा उक्त कुराहरूमा ध्यान दिनुपर्दछ ।

### २.६.२. वर्गीकरण

पहिचान गरिएका त्रुटिलाई प्राप्त सूचनाका आधारमा (सङ्कलित सामग्रीका आधारमा ) के कस्ता किसिमका त्रुटि हुन् भनी वर्गीकरण गर्नुपर्छ । केका आधारमा त्रुटि भएको छ ? अथवा कुन क्षेत्रमा भएको छ ? जस्तै; विकासशीलताका आधार, स्वरूपका आधार, औचित्यका आधार, भाषाकोटिका आधार आदि आधारमा भएका वा वर्णविन्यास, शब्दभण्डार, वाक्यगठन आदि क्षेत्रका हुन् ? जुनजुन क्षेत्रका त्रुटि हुन्छन् तीती क्षेत्रमा राख्नुपर्दछ ।

### २.६.३. व्याख्या/वर्णन वा विश्लेषण

यसमा त्रुटिका आधार, प्रकृति, त्रुटि हुनुका कारण आदिको व्याख्या र वर्णन गरिन्छ । त्यस्ता त्रुटिहरू स्रोत भाषाका कारणले भएका हुन् वा लक्ष्य भाषाका कारणले हुन् भन्ने कुराको विश्लेषण गरिन्छ । विश्लेषणबाट त्रुटिका सबै क्षेत्रलाई हेरी स्पष्ट रूपमा छुट्याउनुपर्छ ।

### २.६.४. निराकरण

त्रुटिविश्लेषणको मुख्य उद्देश्य नै त्रुटिहरूको निराकरण गर्नु भएकाले त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण तथा व्याख्या, विश्लेषण गरिसकेपछि त्रुटिक्षेत्रका आधारमा त्रुटिहरूको निराकरणका उपायहरूको खोजी गरिन्छ ।

## २.७. त्रुटिविश्लेषण पद्धति

### २.७.१. पूर्वनिर्धारित पद्धति

सम्भावित त्रुटिहरूको पूर्वानुमान गरी सोही अनुसार मूल्याङ्कन र विश्लेषण गर्नु पूर्वनिर्धारित पद्धति हो । भाषाका वर्णविन्यास, लिङ्ग, वचन, पुरुष, पक्ष आदि पक्षसम्बद्ध सम्भावित त्रुटिहरूलाई मध्यनजर गरी प्रश्न बनाउने र अभ्यास गराउने कार्य यस पद्धतिअन्तर्गत गरिन्छ । यस पद्धतिमा विद्यार्थीका त्रुटिका आधारमा शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको मूल्याङ्कन गरिन्छ ।

## २.७.२. पश्चनिर्धारित पद्धति

यस पद्धतिअनुसार पहिले शिक्षण गरिन्छ र खास पाठ्यांशको शिक्षण गरिसकेपछि विद्यार्थीहरूलाई उपलब्ध गराइएको प्रश्नका आधारमा उनीहरूले के कति त्रुटि गरे तिनको विश्लेषण गरिन्छ ।

## २.८. सारांश

त्रुटिविश्लेषण भाषा सिकाइ र भाषिक व्यवहारका क्रममा हुने त्रुटिहरूको विशेष पद्धति र प्रक्रियाका आधारमा सङ्कलन तथा विश्लेषण गरी त्रुटि निराकरणका लागि उपयुक्त उपायहरूसमेत खोजी गर्ने सिद्धान्त हो । प्रायोगिक भाषाविज्ञानको एक शाखाका रूपमा विकसित यस सिद्धान्तले शिक्षार्थीलाई भाषा सिक्न र शिक्षकलाई शिक्षार्थीले भाषा सिकाइका क्रममा गर्ने त्रुटिहरूको क्षेत्र पहिचान गरी आवश्यकतानुसार निराकरणात्मक शिक्षण गर्न सहयोग पुर्याउँछ । यसका साथै यसले भाषाका सिकारु, प्रयोक्ता र ज्ञाता सबैलाई भाषिक व्यवहार गर्न प्रत्यक्षपरोक्ष रूपमा मदत गर्ने गर्दछ ।

स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाको प्रकृति, सिकारुको उमेर, लिङ्ग, बौद्धिकता, भाषाप्रति सिकारुको अभिरुचि र आवश्यकता, भाषिक वातावरण आदि कारणले भाषिक व्यवहारका क्रममा त्रुटिहरू हुने गर्दछन् । त्रुटिहरूलाई विकासशीलता, स्रोत, भाषाकोटि, गम्भीरता, व्यापकता, स्वरूप र औचित्यका आधारमा वर्गीकरण गरिन्छ । त्रुटिविश्लेषण गर्दा पूर्वनिर्धारित र पश्चनिर्धारित पद्धतिका आधारमा त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण र व्याख्या विश्लेषण गरी अन्त्यमा त्रुटि निराकरणका उपायहरूको खोजीसमेत गरिन्छ ।



## अध्याय तीन

### ‘कान्तिपुर’ पत्रिकामा पाइएका वर्णविन्यासगत त्रुटिहरू

#### ३.१ परिचय

वर्णविन्यासले शब्दमा वर्णहरूको रखाइक्रमलाई बुझाउँछ । यो भाषाको लेखन पक्षसँग सम्बन्धित हुन्छ । प्रत्येक भाषामा वर्णविन्यासका अलगअलग नियम रहेका हुन्छन् र तिनै नियममा बाँधिएर भाषाको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसो नभएमा वर्णविन्यासगत त्रुटि भएको मानिन्छ । प्रस्तुत शोधपत्रमा वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन गर्ने क्रममा ‘कान्तिपुर’ दैनिक पत्रिकाका वि.सं. २०७१ माघ महिनाभरिका ३० वटा अङ्कहरूलाई लिइएको छ । ती पत्रिकामा रहेका मुख्य समाचार, सम्पादकीय, विश्लेषणात्मक लेख, कलासाहित्यकेन्द्री समाचार, व्यावसायिक समाचार र खेलकुद समाचारका विभिन्न शीर्षकहरूमा पाइएका ह्रस्व/दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरू, ‘ब’ र ‘व’को लेखनमा हुने त्रुटिहरू, ‘श’, ‘ष’ र ‘स’ को लेखनमा हुने त्रुटिहरू, शिरविन्दु र चन्द्रविन्दुको प्रयोगमा पाइएका त्रुटिहरू, पञ्चम वर्णको प्रयोगमा भएका त्रुटिहरू र पदयोग/पदवियोगसम्बन्धी त्रुटिहरूको सङ्कलन, वर्गीकरण तथा विश्लेषण गरिएको छ । ती त्रुटिहरूलाई तालिकीकरण गरी प्रामाणिकताका लागि तिनीहरू कुन वर्गको समाचारमा पाइएका हुन्, कुन अङ्कको कुन शीर्षकमा रहेका छन्, कति पटक आवृत्ति भएका छन् भन्ने कुरासमेत स्पष्ट पारिनुका साथै हरेक तालिकाको अन्त्यमा त्रुटिको व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । यसलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

#### ३.२. ह्रस्वसम्बन्धी त्रुटिहरू

##### तालिका सङ्ख्या - १

शब्द	वर्ग						मानक प्रयोग
	मुख्य समाचार (अ./शी./आ.)	सम्पादकीय (अ./शी./आ.)	विश्लेषणात्मक लेख (अ./शी./आ.)	कला साहित्य (अ./शी./आ.)	व्यावसायिक (अ./शी./आ.)	खेलकुद (अ./शी./आ.)	
चुसाई			३००/२				चुसाइ
चुसी रहन्थ्यो	२९९/२						चुसिरहन्थ्यो
चोटी			२९६/२, ३१०/२				चोटि
ज्ञानेन्द्रीय			३००/२				ज्ञानेन्द्रिय
दरवारीया			३१८/२				
भ्याईनभ्याई					३००/२		भ्याइनभ्याई
लालायीत				३००/२			लालायित
स्वीकार्न	३१३/१		३०९/२				स्विकार्न
स्वीकार्नु		३०२	३०९/२				स्विकार्नु

माथिको तालिकामा दिइएका शब्दहरू ह्रस्व लेखनुपर्ने ठाउँमा दीर्घ लेखिएकाले त्रुटिपूर्ण बनेका छन् र ती सबै शब्दमा दीर्घ ई को सट्टा ह्रस्व इ को प्रयोग गर्न आवश्यक देखिन्छ । धातुमा 'आइ' प्रत्यय लागेर भाववाचक नाम बनेका शब्दहरू, अव्यय शब्दहरू, शब्दका अन्त्यमा 'इया' गाँसिएका शब्दहरू, 'इत' प्रत्यय लागेका शब्दहरू, समापक क्रियाका बीचमा आउने इकार/उकार र तद्भव शब्दको बीचमा आउने इकार/उकार ह्रस्व लेखिने नियम रहे तापनि उल्लिखित शब्दहरूमा उक्त नियमको उल्लङ्घन गरिएकाले ती शब्दहरूमा ह्रस्वसम्बन्धी त्रुटि रहेको छ । त्यस्तै शब्दका पछाडि 'ईय' प्रत्यय लागेर बन्ने शब्दहरू दीर्घ हुने नियम भए पनि त्यसको अपवादमा रहेका राष्ट्रिय र इन्द्रिय शब्दमा ह्रस्व 'इ' नै लेखिन्छ तर उल्लिखित तालिकामा रहेको ज्ञानेन्द्रिय शब्दमा भने सो नियमको प्रयोगमा त्रुटि रहेको छ । माथिको तालिकाको अध्ययन गर्दा नौ वटा शब्दहरू त्रुटियुक्त छन् र ती सबै त्रुटि इकारको प्रयोगमा भएका छन् ।

### ३.३. दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरू

तालिका सङ्ख्या - २

शब्द	वर्ग						मानक प्रयोग
	मुख्य समाचार (अ./शी./आ.)	सम्पादकीय (अ./शी./आ.)	विश्लेषणात्मक लेख (अ./शी./आ.)	कला साहित्य (अ./शी./आ.)	व्यावसायिक (अ./शी./आ.)	खेलकूद (अ./शी./आ.)	
अढाइ	३२१						अढाई
अरु			३२२/१, ३२३/२				अरू
अवरोध नगर्नु	२९९/१						अवरोध नगर्नु
आत्मियता			३०५/१				आत्मीयता
उस्तैगरि				३२२/१			उस्तैगरी
औद्योगिकरण			३०५/२/२				औद्योगीकरण
खेति			३०५/२				खेती
कहालि					३२४/१		कहाली
घनिभूत	३१९/२		३२४/२				घनीभूत
चिरहरण			३०१/१				चीरहरण
जनतालाइ			३१७/१				जनतालाई
जीवनि				३००/२			जीवनी
थारु			३१६/१/५				थारू
दिउन्			३१९/२				दिऊन्
न्युन			३१३/२, ३१६/१, ३१७/३/२, ३१९/१, ३२२/१				न्यून
न्यूनतम			२९५/१, २९८/२/२, ३०१/२, ३०३/१, ३०६/१, ३११/१, ३२२/२				न्यूनतम

न्यूनीकरण			२९८/२, ३१७/२				न्यूनीकरण
पर्वतीय					३००/२		पर्वतीय
परिक्षण					३०६/१		परीक्षण
परिधिलाइ			३०४/२				परिधिलाई
पाउन सकून्			३१५/३/२				पाउन सकून्
पुरा			२९५/२/३, २९९/१, ३०१/२, ३०२/२, ३०३/२, ३०६/१, ३०८/१, ३०८/२/२, ३१०/२, ३१५/१, ३१७/१/२, ३१८/२, ३ १९/१, ३१९/२/३, ३२०/२/३, ३२२/४, ३२३/२, ३२४/२/३				पुरा
पुरै	३०७/१	३१७, ३२१	३१६/१, ३१६/२, ३१७/२, ३२२/१, ३२२/२/२		३०९/२		पुरै
प्रतीत			३१०/२, ३१९/१				प्रतीत
फुल		२९७					फूल
फूर्तिला	२९९/१						फूर्तिला
बनाऊँ			३११/१				बनाऊँ
बुढीऔला					२९६/२		बूढीऔला
बेठिक	३०८/२						बेठीक
भुल	३१९/२		३१८/२				भूल
मध्ययुगिन			३१९/२				मध्ययुगीन
मनीषि				३१६/१			मनीषी
मेरूदण्ड					३२४/१		मेरूदण्ड
यहि			३२२/१		३०६/१		यही
यि				२९९/१			यी
लागू			३०३/१/४, ३०४/२ /२, ३०९/२, ३१३/१, ३१५/३, ३२२/१/६				लागू
लिम्बु	३०८/१		३१२/१, ३१६/१/६	३२०/१			लिम्बू
विपरित					३०६/१		
व्यतित			३०१/२/३, ३०५/१, ३१९/१, ३२४/१		३२३/२		व्यतीत
व्यूहरचना			३१९/२				व्यूहरचना
संगृहित	२९९/१						सङ्गृहीत

सतित्व			३२०/१				सतीत्व
सम्भ्रुत			३१९/२				सम्भ्रुत
सम्प्रभूता			३२४/१				सम्प्रभूता
सामुहिक			३११/१				सामूहिक
सिमान्तकृत			३२२/२				सीमान्तकृत
सुदूर			३१६/१				सुदूर
स्वरूप			३०१/१, ३२२/२				स्वरूप
हिन्दु			३०३/२/२५, ३०५/१/३, ३०९/२/५, ३२०/१/२, ३२१/१/३४,				हिन्दू
हेर्न जानु				२९९/१			हेर्न जानू

माथिको तालिकामा दिइएका ५० वटा शब्दहरूमध्ये २६ वटा शब्दहरूमा उ/ऊ को प्रयोगमा त्रुटि भएको छ । त्यसमा पनि *फूर्तिलो* शब्दमा आएको ऊकारलाई उकारमा परिवर्तन गर्नुपर्ने देखिन्छ भने अन्य २५ वटा शब्दमा आएका ह्रस्व उ का ठाउँमा दीर्घ ऊ को प्रयोग गर्नुपर्ने देखिन्छ । बाँकी २४ वटै शब्दहरूमा दीर्घ ई को प्रयोग गर्ने ठाउँमा ह्रस्व इ प्रयोग भएकाले त्रुटि भएको छ ।

नेपाली वर्णविन्यासमा शब्दको सुरुमा, बीचमा र अन्त्यमा दीर्घ लेखिने छुट्टाछुट्टै नियमहरू रहेका छन् । केही सङ्ख्यावाचक शब्द, संस्कृतबाट नेपालीमा आउँदा व्यञ्जन लोप भएका शब्द र केही प्रचलित तत्सम शब्दहरूका सुरुका इकार उकार दीर्घ लेखिन्छन् । व्यञ्जनसित स्वर जोडिएका सङ्ख्यावाचक शब्द, इच्छार्थक क्रियापदहरू, ईय, ईन, अनीय प्रत्यय लागेका शब्द, करण, कृत, भवन, भूत आदि अन्त्यमा आउने शब्दहरूको बीचमा आउने इकार उकार दीर्घ लेखिन्छ । स्त्रीलिङ्गी शब्द, ई अन्त्यमा आउने निर्जीव नाम, जाति, पेसा, थर बुझाउने शब्दहरू, सर्वनाम शब्दहरू, सङ्ख्यावाचक शब्दहरू, विध्यर्थक क्रियापदहरू, विशेषण शब्दहरू, भाषा, ठाउँ, नदी बुझाउने शब्दहरू, विशेषणबाट बनेका भाववाचक नाम आदि शब्दहरूका अन्त्यमा आउने इकार उकार दीर्घ लेखिन्छन् । माथिको तालिकामा दिइएका शब्दहरूमा यी नियमहरूको पालना नभएकाले ती शब्दहरू त्रुटिपूर्ण बनेका छन् ।

### ३.४. हलन्त/ अजन्त सम्बन्धी त्रुटिहरू

तालिका सङ्ख्या - ३

शब्द	वर्ग						मानक
	मुख्य समाचार (अ./शी./आ.)	सम्पादकीय (अ./शी./आ.)	विश्लेषणात्मक लेख (अ./शी./आ.)	कला साहित्य (अ./शी./आ.)	व्यावसायिक (अ./शी./आ.)	खेलकूद (अ./शी./आ.)	प्रयोग
अडकल	३२०/२						अडकल
अडिएको					२९९/१		अडिएको
अप्टयारो						३१०/१	अप्टयारो
अर्थात्	३०७/२		२९५/२, २९७/२, ३० १/२/२, ३०३/२, ३० ८/१, ३०८/२, ३०९ /२, ३१३/१, ३१७/१, ३२०/२, ३२१/१	३०७/१	२९६/१/२		अर्थात्
आत्मसात			३१७/२, ३१९/१, ३१९/२				आत्मसात्
आपत				२९९/१			आपत्
इङ्लिस							इङ्लिस
उठयो				३०६/१			उठ्यो
उत्खनन				३०४/१			उत्खनन्
उन्को			३१८/२				उनको
उपनिषद			३२१/१	३१३/१/३			उपनिषद्
उस्ले			३०३/२				उसले
एकछिन्				३२३/३			एक्छिन
ओगटने		३२२					ओगट्ने
क्षमतावान	२९९/१		३२२/१			३२२/२/२	क्षमतावान्
खडकन						३२२/२	खड्कन
खुटकिलो			३०२/१				खुट्किलो
छाड्दै	३००/१						छाड्दै
छुट्टयाइएको	२९८/२						छुट्टयाइएको
छोट्टयाउनुपर्ने	३२४/१						छोट्टयाउनुपर्ने
जगत				३१३/१			जगत्
जडवत			२९७/१				जडवत्
टडकारो			३१५, ३०६/१/२				टड्कारो

टयांक	२९९/१						ट्याङ्क
टवाक्क	२९९/१						टवाक्क
टुक्याएर		३१५					टुक्याएर
टुक्याउदै		३१५					टुक्याउदै
टुक्याउने		३१५					टुक्याउने
टुङ्याउन			३१७/१/२				टुङ्याउन
ठड्याएर				३२२/१			ठड्याएर
दुःखद्		३१२		३१२/१			दुःखद्
नाटय				३०१/२/२			नाटय
निश्चित्			२९७/१				निश्चित
पढ्छिन	३२४/२						पढ्छिन्
पढ्दै	३०७/२/४						पढ्दै
परिषद्	२९९/१		२९५/१, २९७/१, ३०६/१, ३०९/१, ३१०/१/२	३१३/१,	३१२/२	२९६/१/२, ३२४/२	परिषद्
पश्चात्			३०४/२, ३०८/१, ३१७/१, ३१८/२, ३२२/१				पश्चात्
पूर्णत्			३२३/१				पूर्णतः
पृथक्			३०५/२, ३१९/२				पृथक्
प्रस्त्याउंछन	३२१/२						प्रस्त्याउंछन्
बड्याउदै			३२०/१/२				बड्याउदै
बढ्दो	३१०/२						बढ्दो
बढ्दै	३०७/२/४				३२३/१		बढ्दै
बढ्यो				३०६/१			बढ्यो
बलवान			३१८/२/६				बलवान्
बागमती				३२३/१			बागमती
बिक्दैन्					३१३/१		बिक्दैन्
बुद्धिमान				३०७/१			बुद्धिमान्
बृहत			३२२/२				बृहत्
भिड्दै						३२४/३	भिड्दै
महान			२९६/१, ३०९/२				महान्
मार्फत्		३१५		२९७/२			मार्फत
मौजदात					३२१/२		मौजदात

यथावत्			३०९/१, ३१९/२/२		२९९/१		यथावत्
वाकद्वन्द्व			३२३/१				वाकद्वन्द्व
विद्युत्			२९८/२/२, ३०८/२/१०		३००/१/५३ ०१/२/४		विद्युत्
विद्वान्			३०५/२, ३१८/१, ३१९/२/२, ३२४/१, ३२४/२				विद्वान्
विधिवत्			३०४/२, ३०६/१, ३१७/२				विधिवत्
विशद्			२९८/१				विशद्
विषाद्			३०२/१				विषाद्
श्रीमान्			२९६/२				श्रीमान्
षड्यन्त्र				३०७/१			षड्यन्त्र
संसद्	३१०/१		२९६/१, ३००/२, ३०२/१, ३०२/२/२, ३०८/१/४, ३०८/ २, ३०९/१/५, ३०९/ २, ३१०/१/३, ३१७/ १/७, ३२०/२/२		२९९/१, ३०६/१, ३१२/२/२ ३११/१/३, ३१३/२, ३२३/२		संसद्
सभासद्	२९८/२/१०, ३० १/१/२, ३०१/२/ ३, ३०९/२/२, ३११ /१/८, ३१४/२/ २, ३१६/२, ३१६/३ /३, ३१८/१, ३१९ /२/६, ३२०/१/३ , ३२३/१/७, ३२३/ २/२, ३२४/१	३१५, ३२४	३१७/१, ३१८/१/२, ३२०/२/५, ३२१/१, ३२४/१/८	२९९/१/२, ३००/१, ३०१/२/२	२९९/१/३, ३००/१, ३०८/२, ३१३/२/५, ३१९/२/७, ३२१		सभासद्
स्थिति						३१४/२	स्थिति
हठात्				२९९/१			हठात्
हडताल			३११/१		३०७/१		हडताल
ह्वात्	३१०/२						ह्वात्

लेखाइका क्रममा कतिपय शब्दहरूमा प्रयुक्त वर्णहरू सिङ्गै लेखिन्छन् भने कतिपय वर्णहरू खुट्टो काटेर लेखिन्छन् । “संस्कृतमा व्यञ्जन वर्णलाई ‘हल्’ भनिने हुँदा व्यञ्जनमा अन्त्य भएको शब्दलाई हलन्त भनिन्छ । शब्दको अन्त्यमा स्वर नभएको वर्णको खुट्टो काटिन्छ । संस्कृतमा ‘अच्’ भनेको स्वर हो र अन्त्यमा खुट्टो नकाटिएको शब्दलाई अजन्त भनिन्छ (बराल र एटम, २०६५: ७०) ।” हलन्त भएका वर्णहरू आधा अक्षरका रूपमा गनिन्छन् । खुट्टो काटेर लेखनुपर्ने शब्दहरूको खुट्टो नकाटी लेखेमा वा आधा अक्षर लेखनुपर्ने ठाउँमा सिङ्गो अक्षर लेखेमा हलन्तसम्बन्धी त्रुटि भएको मानिन्छ भने खुट्टो नकाट्नुपर्ने ठाउँमा पनि खुट्टो काटेर लेखेमा अजन्तसम्बन्धी त्रुटि भएको मानिन्छ । माथिको तालिकामा दिइएका शब्दहरूमध्ये अङ्कल, अङ्गिएको, उन्को, उस्ले, एकछिन्, दुःखद्, निश्चित्, पूर्णत्, विवर्द्धैन्, मार्फत् र हङ्गताल शब्दहरूमा अजन्तसम्बन्धी त्रुटि भएको छ भने अन्य शब्दहरूमा हलन्तसम्बन्धी त्रुटि भएको छ ।

### ३.५. ‘ब’ र ‘व’ सम्बन्धी त्रुटिहरू

तालिका सङ्ख्या - ४

शब्द	वर्ग						मानक प्रयोग
	मुख्य समाचार (अ./शी./आ.)	सम्पादकीय (अ./शी./आ.)	विश्लेषणात्मक लेख (अ./शी./आ.)	कला साहित्य (अ./शी./आ.)	व्यावसायिक (अ./शी./आ.)	खेलकूद (अ./शी./आ.)	
अभाव					३२१/२		अभाव
आबद्ध				३११/१			आबद्ध
घरवार			३०५/२				घरवार
जवाफ		३२१//२, ३२३//२	३२१/१				जवाफ
देशव्यापी			३१९/२				देशव्यापी
दुर्भाग्यवश				३०७/१			दुर्भाग्यवश
नबन्ने					३०७/१		नबन्ने
निर्वाध							निर्वाध
परिवहन	३०८/१						परिवहन
पब्लिक			३२३/२				पब्लिक
प्रतिबद्धता			३०८/१				प्रतिबद्धता
प्रवर्द्धन			३०१/२				प्रवर्द्धन



प्रवर्द्धित			३१५/१				प्रवर्द्धित
वचन	३०१/२						वचन
वञ्चित			२९५/१, ३०३/२, ३१३/१				वञ्चित
वर्चस्व			२९६/१, ३०६/१, ३०९/२				वर्चस्व
वरावर			३२२/१				वरावर
बाध्यतावस				३०६/२			बाध्यतावश
विभिन्न			२९७/२, २९८/२, ३०४/२/५				विभिन्न
विमान	३०९/२						विमान
विरक्तिए				३०३/१			विरक्तिए
वृद्धवृद्धा	३१०/२						वृद्धवृद्धा
व्याख्या			३०३/१/१, ३१०/१				व्याख्या
व्यापक			३०४/२, ३१६/१, ३२४/१/३				व्यापक
व्रत				३१२/२			व्रत
व्रतालु				३१२/२			व्रतालु
मनमुटाव	३१४/१						मनमुटाव
राजस्व					३१९/१		राजस्व
वंगाल			२९६/२				वङ्गाल
वनेपा			३२०/१/३				वनेपा
वही				२९९/१			वही
वहाना				२९९/१			वहाना
वहिष्कार					३०४/१		वहिष्कार
वागमती			३२०/२	३२२/१			वागमती
वाट				२९९/१/३			वाट
वापत			३०४/२		२९९/१	३११/१	वापत
वासिन्दा			३०१/१				वासिन्दा
विथोलिएको			३०५/१				विथोलिएको
विदा			३१९/२				विदा
विश्वव्यापी			३०४/२				विश्वव्यापी
वेइजत			३२४/१)				वेइजत

व्यवस्था					३२१/२		व्यवस्था
व्याप्त			३१०/१				व्याप्त
सम्भाव्य			२९७/२, ३९८/२				सम्भाव्य
सवै			३२२/१				सवै
सुकुम्वासी			३०५/२, ३२२/२				सुकुम्वासी
हिसाव					३०६/१/२		हिसाव

नेपाली भाषामा प्रयोग हुने कतिपय शब्दहरू उच्चारणअनुसार नै लेखिन्छन् त कतिपय शब्दहरूको उच्चारण एक किसिमको हुन्छ भने लेखन अर्कै किसिमको हुन्छ । त्यस्तै 'ब' र 'व' को प्रयोग पनि कुनै शब्दमा उच्चारणअनुसार नै हुन्छ भने कुनै शब्दमा उच्चारणभन्दा भिन्न रूपमा हुन्छ । 'ब' उच्चारण गरिने सबै तद्भव र आगन्तुक शब्दमा, धातु र क्रियापदमा 'ब' नै लेखिन्छ तर कतिपय तत्सम शब्दहरू 'ब' उच्चारण भए पनि 'व' लेखिन्छन् । त्यस्तै केही अव्यय शब्दमा, केही तत्सम शब्दमा, बे, बद र बि उपसर्ग लागेका शब्दमा 'ब' को प्रयोग गरिन्छ । नेपाली भाषामा 'व' उच्चारण हुने शब्दमा 'व' नै लेखिन्छ । त्यसैगरी वान्, वत्, वती, विद्मा टुङ्गिने शब्दमा, आवट, उवा, वाला, वार, वारी प्रत्यय लागेका शब्दमा, व्य आएका शब्दमा 'व' को प्रयोग गरिन्छ (बराल र एटम, २०६५: ६८) । 'ब' र 'व' सम्बन्धी यसप्रकारका नियम भए पनि विश्लेषित पत्रिकाका केही समाचार/लेखहरूमा उल्लिखित नियमको नगरिएकाले 'ब' लेख्नुपर्ने ठाउँमा 'व' र 'व' लेख्नुपर्नेमा 'ब' लेखिएको छ । माथिको तालिका सङ्ख्या ६ मा प्रस्तुत गरिएका ४७ वटा शब्दहरूमध्ये 'ब' लेख्नुपर्नेमा 'व' लेखिएका शब्द २३ वटा छन् भने 'व' लेख्नुपर्नेमा 'ब' लेखिएका शब्दहरू २४ वटा रहेका छन् ।

### ३.६. 'श', 'ष' र 'स' सम्बन्धी त्रुटिहरू

तालिका सङ्ख्या - ५

शब्द	वर्ग						मानक प्रयोग
	मुख्य समाचार (अ/शी/आ)	सम्पादकीय (अ/शी/आ)	विश्लेषणात्मक लेख (अ/शी/आ)	कला साहित्य (अ/शी/आ)	व्यावसायिक (अ/शी/आ)	खेलकूद (अ/शी/आ)	
अधिकांस					३१३/२		अधिकांश
अष्ट्रेलिया			३०३/२				अस्ट्रेलिया
अस्पष्ट			३१५/१				अस्पष्ट
आविष्कार				३०६/२/२			आविष्कार
आशा			३१७/३, ३१८/२				आशा

उपनिवेश			३१८/२				उपनिवेश
एशियन					३०६/१		एसियन
एशोसियसन					३०६/१		एसोसिएसन
कम्युनिष्ट			३१९/२/३,३२२/२				कम्युनिस्ट
क्याटेलिष्ट			३०५/१				क्याटेलिस्ट
दर्शाएको				३१५/३			दर्शाएको
दसक			३१८/२/२				दशक
नश्ल			३१७/३				नस्ल
प्रशंनीय				३२३/२			प्रशंसनीय
प्रशन्न				३२२/३			प्रसन्न
परिसद्					३०४/२		परिषद्
परिस्कृत			३०८/१				परिष्कृत
प्रकासित				३१५/१			प्रकाशित
फन्डामेन्टलिष्ट			३०३/२				फन्डामेन्टलिस्ट
फष्टाउने			३१८/१/२				फस्टाउने
फाष्ट			३२४/२				फास्ट
बाध्यतावस				३०६/२			बाध्यतावश
मधेश				३०२/१			मधेस
विषेशता			३०८/१				विशेषता
शट						३१८/२	सट
शत्तासीन			३१०/२				सत्तासीन
शाख			३०१/२				साख
शानशौकत			३१२/१				सानसौकत
शालिक			३१९/२				सालिक
शेखपछि	२९९/१						सेखपछि
शेखी			३१९/२				सेखी
सदासयता				३२३/२			सदाशयता
सासन			३१८/२				शासन
सेमेष्टर			३२२/१/३१				सेमेस्टर
स्वेत			३१७/३				श्वेत
हमेशा			३१०/२				हमैसा

नेपाली भाषामा उच्चार्य रूपमा 'स' मात्र प्रयोग हुने भए पनि लेख्य रूपमा 'श', 'ष' र 'स' तीन वटै रूपको प्रयोग गरिन्छ । तीमध्ये तत्सम शब्दमा कुनै दुई वटा सँगसँगै आएमा पहिले 'श' आउँछ । त्यस्तै 'ऋ', 'च' र 'ल' वर्णका अघि 'श' प्रयोग गरिन्छ भने टवर्गका वर्णका अगाडि, इ र उका अघि क र प भएमा, षट् जोडिएर बनेका शब्दमा र केही तत्सम शब्दहरूमा 'ष' प्रयुक्तहुन्छ । त्यसैगरी नेपाली तद्भव र आगन्तुक शब्दमा 'स' मात्र प्रयोग हुन्छ । स, सत्, सम्, सु, स्व, स्वयम् जोडिएर बन्ने शब्दमा र केही तत्सम शब्दमा समेत 'स' को प्रयोग गरिन्छ । माथिको तालिकामा भएका ३६ वटा शब्दहरूमध्ये नौ वटा शब्दमा 'श' का ठाउँमा 'स' को प्रयोग गरिएको छ भने तीन वटा शब्दमा 'ष' का ठाउँमा 'स' को प्रयोग गरिएको छ । त्यसैगरी १४ वटा शब्दमा 'स' का सट्टामा 'श' र सात वटा शब्दमा 'स' का सट्टामा 'ष' को प्रयोग भएको छ । बाँकी तीन वटा शब्दहरूमध्ये *अष्पस्ट* र *विपेशता* दुई शब्दमा श, ष र स अगाडिपछाडि भएर प्रयुक्त छन् भने *प्रशनीय* मा स थपेर *प्रशंसनीय बनाउनुपर्ने* देखिन्छ । तुलनात्मक रूपमा हेर्दा क्रमशः स, श र ष को प्रयोगमा त्रुटि कम हुँदै गएको छ ।

### ३.७. चन्द्रविन्दु सम्बन्धी त्रुटिहरू

तालिका सङ्ख्या - ६

शब्द	वर्ग						मानक प्रयोग
	मुख्य समाचार (अ./शी./आ.)	सम्पादकीय (अ./शी./आ.)	विश्लेषणात्मक लेख (अ./शी./आ.)	कला साहित्य (अ./शी./आ.)	व्यावसायिक (अ./शी./आ.)	खेलकूद (अ./शी./आ.)	
अनेकौं			३०३/२				अनेकौं
अलैंची					३०२/२/७, ३१०/२/१८, ३१४/१		अलैंची
आकलन		३१०					आँकलन
कहीं	२९९/१	२९६	२९६/२, ३००/१, ३१२/१				कहीं
कहिलेकाहीं			३००/१				कहिलेकाहीं
खान्नेथें				३०६/१			खान्नेथें
गइरहें				३०६/१			गइरहें
गर्थें				३०६/१			गर्थें

गरें	२९९/१					गरें
गरौ			३१६/२, ३१८/२			गरौ
गोलभेंडा					३०७/२/४	गोलभेंडा
चकिंदै					३१०/१	चकिंदै
चाहिं				२९९/१		चाहिं
जहीको तहीं		३०७				जहीको तहीं
त्यहीं			३१०/१			त्यहीं
थालें				३०६/१/४		थालें
थप्यें				३०६/१		थप्यें
दसौं				३२४/१		दसौं
दुनिया				३०६/२		दुनियाँ
देखिंदैन					३१९/२	देखिंदैन
पसैं				३०६/१		पसैं
पिउंथें				३०६/१		पिउंथें
पिठी			२९५/१, २९६/१/ ४			पिठी
पुगिसकें				३२०/१		पुगिसकें
पैंचो			३११/२			पैंचो
फकें				३०६/१		फकें
फँस्छन्, फँसाउँछन्			२९७/१			फँस्छन्, फँसाउँछन्
फँसेका			२९७/२			फँसेका
फँसेको			२९७/१, ३०२/१, ३१७/१			फँसेको
फँसेपछि			३११/२			फँसेपछि
फँसेर				३१३/१		फँसेर
फँसन			३०२/२			फँसन
बसिबियालो			३१९/१			बसिबियाँलो
बाहिरिंदै				२९९/१		बाहिरिंदै
बोलौं			३१६/२			बोलौं
भनें				३०६/१		भनें
मान्थें				३०६/१/३		मान्थें
मुलुकहरूभै			३०३/२			मुलुकहरूभै

						५
लाखौं					३०७/२	लाखौं
लेखौं			३१६/२			लेखौं
सक्छौं			३१६/२			सक्छौं
सधैं			३१६/२, ३२०/१	३२४/१		सधैं
समाते				३०६/१		समाते
सिँचाइ			२९७/१		३१४/१, ३२१/१/६	सिँचाइ
हँसाउँदै	२९९/१					हसाउँदै
हिँडाइ				२९९/१		हिँडाइ
हिँडेको				२९९/१		हिँडेको
हुन्थे				३०६/१		हुन्थे
हेरिरहे				३०६/१		हेरिरहे
हेरे				३०६/१		हेरे

चन्द्रविन्दु नाकेध्वनि निकाल्न सघाउने खण्डेतर वर्ण हो; यसलाई छुट्टै उच्चारण गर्न सकिँदैन । नेपाली भाषामा चन्द्रविन्दु प्रथम पुरुषवाचक क्रियापदमा, धातुसँग द/दा/दै जोडिँदा र द्विस्वरान्त धातुमा 'छ' र 'थ' आएमा प्रयोग गरिन्छ । माथिको तालिकामा उल्लिखित ५१ वटा शब्दहरूमध्ये आकलन, चर्किदै, दुनिया, देखिदै, पिठी, बसिवियालो, मुलुकहरूभै गरी सात वटा शब्दमा चन्द्रविन्दु आवश्यक भए पनि नदिइएकाले र फँस्छन्, फँसाउँछन्, फँसेको, फँसेपछि, फँसेर, फँस्न र हँसाउँदै गरी सात वटा शब्दमा अनावश्यक रूपमा चन्द्रविन्दुको प्रयोग गरिएकाले ती शब्दहरू त्रुटियुक्त छन् भने अन्य ३७ वटा शब्दहरूमा चन्द्रविन्दुको प्रयोग गर्नुपर्नेमा शिरविन्दुको प्रयोग गरिएकाले ती शब्दहरू चन्द्रविन्दु प्रयोगको नियमका आधारमा त्रुटिपूर्ण छन् ।

३.८. पञ्चम वर्ण/शिरविन्दुसम्बन्धी त्रुटिहरू

तालिका सङ्ख्या - ७

शब्द	वर्ग					
	मुख्य समाचार (अ./शी./आ.)	सम्पादकीय (अ./शी./आ.)	विश्लेषणात्मक लेख (अ./शी./आ.)	कला साहित्य (अ./शी./आ.)	व्यावसायिक (अ./शी./आ.)	खेलकुद (अ./शी./आ.)
अंक				३१६/१/२	३००/१/४	२९५/१,३०२/२ /४,३०३/२/५, ३०७/१/४,३०९ /१/५,३१३/१/ ३,३१६/२,३२१/ २, ३२३/२/३
अंकन			३०४/१/६			
अंकित				३१८/१		
अंकुश		२९८	३०८/१, ३१७/२			
अक्षरांकन			३०७/१			
अंग	३१२/१	२९६	२९८/१,३०६/१,३०९ /१,३२०/२, ३२३/१			
अंगीकार			३२१/१	३०६/२		
अंगीकृत	३०१/१/२		३१२/२/३			
अंग्रेजी	३०५/१		२९७/२,३०१/१,३०६/ १,३०७/१,३१५/२/२, ३१८/२, ३२०/२, ३२३/२/२	२९७/१,३०१ /१, ३१५/३, ३१८/२/३, ३२०/१	३०८/२	
अनंकित			३०७/१			
अपांग	२९७/२/२			३२४/२/३	३१४/१	
अल्पसंख्यक	३२०/१, ३२४/१/२	३२१/ /२	३०२/२/२			
असंगत		३०५/ /२	३१६/१			
आंगिक	३१५/२/३		३१९/२			
आकांक्षा	२९९/१/३,		२९६/१,२९८/१,३००			

			/१,३०६/१/२,३१२/१ ,३१८/१,३२३/२			
आतंक	२९६/२/२,३१८ /१/२, ३१९/२	२९७//९, ३१९//६	२९७/२/२१,३१०/१ , ३१८/१		३०२/१	
आतंकित	३२२/२/२					
आशंका	३००/१,३०२/१ ,३०४/२,३०८/ १,३२२/१/२,३२ ३/२	३११, ३१५	३००/१,३०७/१/२, ३१०/१,३०६/१/२३१ ४/१,३१८/१,३१९/१	२९९/१/२	२९८/१, ३१६/२	
इंगित			३०६/१			
इंग्लिस						३०३/२
इंग्ल्यान्ड						३१०/१,३१८/३, ३२३/२
उदांग			३१४/२			
उमंग			३१०/१/२	२९९/१		
उल्लंघन		३२१//२, ३२३	३१५/१		३२२/१	
कंगाल			३११/२, ३१८/२			
कंगो			३११/१			
कञ्चनजंघा				३०१/१		३११/१, ३१२/१
कलंकी			३१७/२			
कठ्यांग्रिएर	३१०/२/४					
कठ्यांग्रिदो	३१५/१					
कठ्यांग्रिने	३१५/१					
कांग्रेस	२९८/२/५,२९ ९/१/९,३००/१ /५,३००/२/२, ३०१/१,३०२/१ /३,३०३/१,३०३ /२,३०४/१/२, ३०४/२/५,३० ५/२/३,३०९/२ /५,३११/१,३१२ /१,३१३/१/२,३	३०१, ३११, ३२४	२९५/२/४,२९६/१/ १,२९६/२,२९८/१/२, ३००/१/८,३०२/१/३ ३०८/१/१२,३१०/१/ २,३१२/१/२,३१२/२,३ १४/१/८,३१४/२/९, ३१६/१,३१७/१/२,३१ ९/१/७,३२०/२/११, ३२१/१/२,३२३/१		२९९/१/५, ३१२/१/२	



	१४/२/७,३१६/ २/२,३१८/१/७ ,३१९/२,३२१/१ /४,३२१/२,३२२ /१/४,३२३/१/ ६,३२४/१/५					
कुसंगत			३०१/१			
केरुंगा					३२३/१	
क्षणभंगुर			२९५/१, ३२२/१			
गंगा	३२१/२			३१८/१		
चंगुल			३०५/२			
छायांकन				३१९/२, ३२४/२		
जंग				३१४/२/५	३०४/१	
जंगल	२९५/१/३		३२१/१/३	३०७/१	३१५/२	
जंगली			३२०/१			
जनसंख्या	३०६/१/२,	३१५	२९५/१/७,२९८/१, ३०४/२, ३१६/१/५, ३२४/१	३१४/१/२		
जनसांख्यिक			२९५/१, ३००/१, ३१६/१			
भसंग			३१५/२			
भांगिन			२९७/३			
भोक्की	२९९/१					
ट्यांक	३०८/१					
ट्यांकी	३१५/१					
ट्यांकर		३२३//२	३१५/१		२९९/१,३१० /१/३,३१३/२ /७,३१९/१, ३२२/१/४	
ट्यांलाफाँट	३१४/१					
टुंगो	२९९/२/४,३०१ /१,३०२/२,३०३ /१,३०५/१,३१३					३०६/२

	/१,३१८/१,३२२ /१,३२३/२/३					
टुगाइन्						३०१/१
टुगाउन			३१७/१, ३२०/२/२			३१०/१/२
टुगिए						३१०/२
टुगिएका				३२०/१		३१०/१/२, ३२३/१
टुगिएको						३२३/१
टुगिनेछ			३०५/१			
टुगिदा			३१२/२			
टुगिदै			३२०/२			
टुगिन्थ्यो			३२०/२			
टुगियो						३११/३, ३२२/१
टुग्याइदिएको						३१६/२
टुग्याउंदा			३००/१			
टुग्याउने	३०४/२, ३२३/२	३११				३१०/१/२
टुग्याए						३१०/१
ठिंग				२९९/१		
डुंगा	३०८/१			३०६/२		२९९/२
ढंग	२९९/१, ३०६/१, ३०६/२, ३१३/१	३०३, ३०७, ३०८, ३११//२, ३१२, ३१५	२९६/१, २९७/२, २९८ /१, ३००/१/३, ३००/ २, ३०२/२, ३०७/१/२, ३०८/२, ३०९/१, ३१३ /१/२, ३२४/१/२	२९८/१, ३०४/१ ३१३/१/४,	२९९/१	३१९/३, ३२०/१
ह्यांग्रो				३२२/१		
हुंगा	३१७/१					३०६/२
हुंग्रे	३१४/१					
तग्रिन			३०७/२		३२४/१	
तथ्यांक	३१२/३, ३१३/२/२		३००/२, ३०१/१, ३१५/१		२९५/१, २९५ /२/५, २९८/ २, ३०२/१, ३० ३/१/३, ३११/ २, ३१३/१, ३१९	२९६/२

					/२,३२३/२,३ २४/१/४	
तरंग	३०६/१			३०६/२, ३०९/३		
तरंगित			२९७/१			
थिंकटयांक			२९९/१			
दंग				३२४/१	३२३/१	
दंगा			३०३/२, ३१०/२/४			
दिवंगत	३०९/२/४			३१०/१		
नक्सांकन			३००/१			
नांगो	३१८/१		३१४/२			
नांगै				३०६/२		
नामांकन			३२०/२			
निरंकुशता			३००/१, ३०२/२/२, ३०३/२/२,३०९/२/३			
पंकज	३०७/२					
पंगु			३११/१			
पक्ति	३२१/१	३१५	२९५/२/२, २९६/१, ३०९/२,३११/१, ३१८/२, ३१९/१	२९९/१, ३११/२		३१७/१
पन्चेबाजा					३०८/२	
परिसंघ					३०७/१/२, ३२४/१/२	
प्रसंग	२९६/१, २९७/१/२		३०४/१, ३०७/२/२, ३०९/२, ३२०/१/३, ३२१/१, ३२३/२	२९९/१,३० ७/२, ३१३/१, ३२०/१		
पारंगत				३१३/१		
प्रांगारिक					३२०/२/२,३ २३/१	
प्रासंगिक			३२४/१			
फट्यांग्रा			३०९/२			
फिरंगी		३१०				
बंगलादेश	२९८/१,		२९७/२	२९८/१	२९८/२,	२९६/१,२९८/१

	३०६/१, ३०७/३, ३२३/३				३०१/३, ३२०/१	/२,३००/१/५, ३०२/१/३, ३०३/१
बंगलामुखी	३१४/१					
बंगाल			२९६/२			
बंगाली				३१४/२		
बंगुर					३००/३/१४, ३१४/२/५	
बहुसंख्यक	३२४/२		३०३/२, ३०५/२, ३०७/२/३, ३०९/२			
बांगोटिगो			३०५/१			
बैंक	३००/२	३०३	३०८/२/३, ३०६/१/३, ३१२/२/२, ३१५/१		३०३/१, ३०६ /२, ३१८/२ /८, ३२३/२, ३२४/१	३०८/२, ३१०/२/४
बैंकिङ			३१२/२		२९८/१	
भंग			३००/१, ३२०/२	३१७/१, २९८/१		
भताभुंग		३१५				
भयंकर	३०६/१					
भावभंगिमा			३०९/२			
भुंग्रो			३२१/१			
मंगलवार	२९५/१/४, २९६ /१, २९६/२, २९७ /२, २९९/१, २९९ /२, ३०२/२/२, ३ ०३/१, ३०३/२/२ , ३०९/१/२, ३०९/२, ३१०/१, ३१०/२, ३१७/१/२, ३१७/ २, ३२३/१, ३२३/२ /३, ३२४/१/३, ३२४/२/२	२९६//२, २९७, ३२४//२	२९७/२/२, ३०५/१	३०३/२, ३१०/२/२, ३१२/२, ३२४ /१, ३२४/२	२९५/२, २९ ७/१, ३०३/२ , ३०४/१, ३१ ०/१/५ , ३१०/२, ३२४/१/३	२९६/१, २९६/२/ २, २९७/१/२, ३०२/१ ३०३/१, ३०९/२/२, ३१० /१/३, ३११/३, ३१ ७/१, ३१७/२, ३२३ /२/२, ३२४/३

मंगेतर	३०८/१						
मंसिर	२९६/१, २९९/२, ३०९/२, ३१२/२ ३२०/१, ३२३/२	३१८//२, ३२१	३०६/१, ३१९/२	३१४/१, ३१७/१, ३२३/२	३१४/१/२, ३१७/१, ३२३/२	३००/१,३० ९/२,३११/१ /३,३१६/१,३ १७/१	२९५/२, २९९/१, ३१९/१
महःवाकांक्षा	३०७/२, ३२१/२	३०४	२९५/२/२, ३०५/१, ३१९/१, ३२२/२	३०१/२, ३१७/१, ३१९/२,			
महःवकांक्षी	३१०/१, ३१४/१	३०७	३१९/२				
महासंघ	३०८/१, ३१२/३	३१६//४, ३२३	३१५/१		३०७/३/२	२९७/१/२,३ ०४/१/१०, ३०६/१,३०७ /१/४,३१० /२/२,३१३/ १३२२/१/३, ३२२/३/७,३ २३/१,३२४/ १/२, ३२४/२/२	
मूल्यांकन	२९९/१, ३०८/२	३०२//६	३००/२, ३०२/२, ३०७/१/७, ३२०/२/२	३०१/१, ३०३/१/४, ३१८/२,	३११/२	३००/१,३०१ /२/४, ३०६/२, ३११/१/२,३ १६/२	
युक्तिसंगत		२९८					
रंग					२९५/१/४, २९७/१/३,२ ९९/१,३०६ /२/२,३११/ २/६,३२०/१ /२, ३२३/१		
रंगमञ्च					२९८/१,३० ३/१,३१४/२		

				, ३२०/१		
रंगशाला						२९९/१, ३०१/१, ३११/२/२, ३१८/ १, ३१९/२, ३२०/१ , ३२४/३
रंगारंग				३०३/२		
रंगीन				३१५/३, ३२१/२		
रंगीविरंगी			३०२/१			
रंगेली			३१६/१			
रसरंग				३१४/२/२		
रेखांकन			३१९/१/२			
लथालिंग					३१८/१	
लान्छना				२९९/१		
लिंग			३०९/२/२			
लिंगीय	२९८/२					
लैंगिक		२९६	३१२/२/२			
वंगाल			२९६/२			
विशेषांक				३१६/२		
विसंगत		२९६	२९७/१, ३१८/१	३१५/१		
विसंगति	२९९/१, ३०२/२	२९६, २९८	३११/२, ३१९/१	२९८/१/२, ३२३/३		
व्यंग्य	२९९/१, ३००/१, ३०८/२, ३१३/१, ३१८/२/४	३१९/३	३२०/२	२९७/२, २९ ८/१, ३०४/ १/४, ३०९/ ३/२, ३१५/३ , ३१९/१/२ ३२२/३, ३२३/१		
शंकर				२९७/१, ३०३/१/३	३२३/१	
शंका	३१४/१/२		२९७/१, ३००/२, ३२४/१	३०४/१	२९८/१	३०८/२
शंखमूल	३१४/१					

शृंखला	२९६/२, ३१७/२	३११	२९७/१	३०५/३, ३०८/१, ३२१/१	२९९/१	२९६/१, २९८/२, ३०७/१/२, ३१०/ १/४, ३१९/१
श्रीलंका	३०६/१/२, ३२०/२/३	३०३, ३२१/६	२९७/२, ३०४/१, ३१०/२/३		२९८/१	२९६/१, २९८/१ /२, ३००/१/२, ३ ०२/१, ३०३/१/५ , ३०६/१, ३०७/१ /४, ३०८/१/५, ३ १४/२/८, ३१८/२/२
संकट	३०८/१, ३०९/१, ३१५/२/२	३१७	३०२/२, ३१०/१		२९९/१	२९७/१
संकटा						२९९/१
संकलक					३१०/२/३	
संकलन	३०३/३/३ , ३१६/२		२९५/२, २९८/२, ३०४/२, ३१२/२, ३१३/१, ३१७/३, ३२४/१	३१०/१	२९५/२, ३१३ /१/३, ३१७/१, ३२०/२, ३२४/१	
संकलित	३१९/१					
संकल्प			३०८/१, ३१९/२, ३२०/१	३००/२		
संकल्पित			३१८/२			
संक्रमण	३०७/३, ३२१/२	३००, ३०७, ३११	३०३/१/२, ३०६/१/२, ३ १०/१, ३११/१, ३१४/२		३०७/१	
संक्रान्ति			३०५/१			
संकाय	३०७/२, ३१५/२/१६	३०८//५				
संकीर्ण			३०५/१			
संकुचन			२९९/१, ३११/२			
संकेत	३०७/३, ३०८/१, ३०९/१, ३११/१, ३	२९८, ३०२, ३०३, ३११, ३२२	३०२/१/२, ३०७/२ ३०९/१, ३१०/१/२, ३१०/२, ३१९/१,	२९६/१, २९७ /२, ३०१/१, ३०७/३,	३००/१, ३११/२	३१६/२

	१५/१/२,३१६/३, ३१७/२,३२०/१,३ २३/२/२		३२४/२	३२२/१		
संकोच			३०१/१			
संखुवासभा			३१३/१	३२२/१	३१०/२	
संख्या	३००/२/२, ३०७/२/५, ३०९/१, ३१०/२/४, ३१२/३, ३१५/२/४, ३१८/१		२९५/१,२९६/२/२, २९८/१,२९८/२,३०० /१,३०१/१,३०२/१,३० ७/२/२,३०८/१/४,३० ९/१, ३११/१, ३१२/२, ३१३/१/६, ३१४/२/२,३१५/१, ३१७/३/३, ३१८/१, ३१९/२,३२२/१,३२३/१, ३२४/१	३०६/२, ३१२/२, ३१५/१, ३२२/२	२९९/१, ३२३/१, ३२४/१/२	
संगठन	२९९/१/२	२९७, ३२२	२९५/२,३०१/२, ३०३/२/२,३०५/२,३० ६/१/२,३१३/१, ३२२/२/२		३११/२, ३१७/२, ३२०/१/२	
संगठनात्मक			३०५/२, ३०६/१/३			
संगठित			३०१/२/४, ३०३/२		२९९/१	
संगति			२९७/१/२			
संगम				३१३/१, ३२२/२		
संग्रह	२९९/१/२			३००/२,३० २/१/४,३० ३/२,३०७/२ ,३०७/३,३१ ५/२/६, ३१८/२/४, ३२०/१/२		
संग्राम			३०९/२			
संगृहित	२९९/१					
संगीत	३०८/२/२		३०७/२, ३०९/२	३०१/१/२,		२९५/२, ३०९/१



				३०१/२,३० ४/१,३०७/ १/२,३०८/ १/२,३०८/ २, ३०९/३,३१७ /१/५,३१९ /२,३२१/१/ ४,३२१/२/३ ,३२२/१,३२३ /२, ३२४/१		
संगीतज्ञ				३०३/२		
संगीन		२९८				
संगोष्ठी				३०३/२		
संग्लो		३११				
संघ	२९७/१/२, ३०३/३/३, ३१०/२, ३१५/१/२, ३१६/१/२	३०३/३	२९७/२/२,२९८/१, ३०५/२, ३०६/१/६, ३१३/१/३,३१५/१/३, ३१७/२, ३१९/२	३०८/२/३, ३०९/१/३,३ १२/२,३१६/ २,३१८/१, ३२१/३/२, ३२३/३	२९९/१/२, ३००/२,३० ६/१/५,३१६ /१,३१९/१/ २,३२०/२,३ २१/२,३२३/ १/४, ३२४/२	२९६/१/२,२९९ /१,२९९/२,३०२ /१/२,३०३/१/२ ,३०४/१,३०८/२ /८,३११/२/२,३ १३/२,३१५/१,३१ ८/१,३१८/३
संघर्ष	२९९/१/२,३०० /१, ३०६/१/ ३०८/२/२, ३१९/२/२	३१९	२९९/१,३०५/१/२, ३०५/२, ३०६/१, ३०६/२, ३१८/२, ३१९/२/२, ३२२/२	३१२/१, ३२०/१, ३२२/३, ३२३/१	२९९/१/२, ३१६/१/२	२९५/१, २९८/२, २९९/१, ३१४/१, ३१८/१
संघात्मक			३१०/२/८, ३२३/१/२			
संघार	३०८/२					३०६/१
संघीय	३००/१, ३०४/२/२, ३०९/२, ३१६/१/२, ३१६/२, ३२३/२		२९६/२/२,२९८/१/३, ३००/१/९,३०१/२/२, ३०२/२,३०८/१/३, ३०९/१/७,३१२/१,३१ ४/१/३,३१४/२,३१८/			

			१/९, ३१९/१, ३२०/२, ३२३/१/२, ३२४/१/३			
संघीयता	२९८/२, ३००/१/६, ३०४/२/२, ३०५/२, ३११/१, ३१३/१/५, ३१८/१, ३२१/२/२, ३२२/१/२, ३२३/२/३	३००, ३२४	२९६/१, २९८/१/१४, ३००/१/५, ३०५/१/५, ३०६/१, ३०७/२, ३०८/१, ३०९/२/३, ३१०/१/९, ३१०/२, ३१२/२/१४, ३१४/१/६, ३१४/२/२, ३१६/१, ३१८/१/९, ३१९/१/५, ३२०/२, ३२३/१/६, ३२४/१/४			
संन्यास						३१०/१/३, ३१४/२
संन्यासी			३२०/१, ३२१/१			
सत्संग		३०५//३	३०१/१			
सलग्न					३२२/१	
सशक्त	३२२/१/३					
सांकेतिक			३२४/१			
सांगठनिक					३११/२	
सांगीतिक				२९५/१, ३०१/१/२		
सांगोपांगो				३१९/१		
सांघातिक					२९९/१	
सारंगी				३२१/१/३		
सिंगल				३१५/३		
सिंगापुर	३०८/१/८, ३०९/१/३			३०७/२, ३१८/२	२९८/२	
सिंगो	३०७/२	२९७, ३०९, ३१५	२९६/१/२, ३०८/१	३०६/२, ३१४/१/२, ३२१/१		
सिमांकन			३०४/१, ३०५/१, ३०८/१			
सिरिंग			३०७/२			

सीमांकन	३०४/२/२				
सुसंगत			३००/१		
सूचकांक			३००/२/२		
हंगामा	२९९/१			३०१/१	

शिरविन्दुको प्रयोग तत्सम शब्दमा य, र, ल, व, श, ष, स, ह र ज्ञ वर्णभन्दा अगाडि पञ्चम वर्णका लागि गरिन्छ । शब्दमा प्रयोग गर्दा यीबाहेक अन्य ठाउँमा शिरविन्दुको प्रयोग गरिएमा वा आवश्यक ठाउँमा पनि प्रयोग नगरिएमा त्यस्तो शब्द त्रुटिपूर्ण ठहर्दछ । माथिको तालिकामा उल्लेख गरिएका शब्दहरूमध्ये भ्रोंक्की, संन्यास र संन्यासी तीन वटा शब्दमा शिरविन्दुको प्रयोग अनावश्यक रूपमा भएको छ भने सलग्न मा स का माथि शिरविन्दु आवश्यक भए पनि दिइएको छैन । अन्य सबै शब्दहरूमा पञ्चम वर्ण 'ङ्' र 'ञ्' को प्रयोगमा मात्र त्रुटिहरू भएका छन् । पन्चेबाजा र लान्छना दुई शब्दमा मात्र 'ञ्'को ठाउँमा 'न्' लेखिएकाले 'ञ्' को प्रयोगमा त्रुटि भएको छ भने अन्य सम्पूर्ण शब्दहरूमा 'ङ्'को प्रयोगमा त्रुटि भएका छन् । तिनमा पनि सबैभन्दा बढी काग्रेस शब्द १७१ पटक प्रयोग भएको छ भने अन्य शब्दहरू संघीयता, संघ, मंगलवार, संख्या, संघीय, श्रीलंका, महासंघ, आतंक, मूल्यांकन र ढंग क्रमशः ८०, ७६, ६०, ५६, ५०, ४५, ४४, ३६ र ३४ पटक प्रयोग भएका छन् । त्यस्तै अंक, सङ्केत र संगीत ३३, संघर्ष ३०, तथ्यांक २६, मंसिर र व्यंग्य २५, बैंक २४, संकाय २३, संग्रह २२, आशंका र बंगलादेश २०, अंग्रेजी, बंगुर, रंग, संकलन र ट्यांकर १९, संगठन र जनसंख्या १८, शृंखला १७, प्रसंग १६, टुंगो १५, सिंगापुर १४, संक्रमण र पक्ति १२, महवाकांक्षा र सिंगो ११ पटक प्रयोग भएका छन् । त्यसैगरी संघात्मक १०, विसंगति, संगठित, संकट र आकांक्षा ९, शंका, निरंकुशता र जंगल ८, बहुसंख्यक र अल्पसंख्यक ७, जंग, अंग, अंकन र अपांग ६, शंकर, दंगा, दिवंगत, टुंग्याउने, टुंगाउन, अंगीकृत र उल्लंघन ५, सत्संग, संकल्प, विसंगत, भंग, महवाकांक्षी, रंगमञ्च, परिसंघ, टुंगिएका, टुंगियो, कठ्यांग्रिएर र आंगिक शब्द ४, सिमांकन, सारंगी, सांगीतिक, सशक्त, संकलक, लैंगिक, प्रांगारिक, ढुंगा, कञ्चनजंघा, इंग्ल्यान्ड तरंग, उमंग, असंगत र संखुवासभा शब्द ३, हंगामा, सूचकांक, सीमांकन, संगति, संगम, संकुचन, रसरंग, रेखांकन, लिंग, रंगीन, बैकिङ, ढुंगा, तंगिन, दंग, नांगो, गंगा, क्षणभंगुर, छायांकन, अंकुश, अंगीकार, आतंकित, कंगाल र संघार शब्द २ पटक प्रयोग भएका छन् भने अन्य ८१ वटा शब्दहरू १ पटक मात्र प्रयोग भएका छन् । यसरी जम्मा १८९ वटा शब्दमा 'ङ्' को प्रयोगमा त्रुटि भएका छन् । त्यसक्रममा 'ङ्' लेख्नुपर्ने ठाउँमा शिरविन्दु ( ं )को प्रयोग गरिएको छ ।

### ३.९. पदयोगसम्बन्धी त्रुटिहरू

तालिका सङ्ख्या - ८

शब्द	वर्ग					
	मुख्य समाचार (अ./शी./आ.)	सम्पादकीय (अ./शी./आ.)	विश्लेषणात्मक लेख (अ./शी./आ.)	कला साहित्य (अ./शी./आ.)	व्यावसायिक (अ./शी./आ.)	खेलकूद (अ./शी./आ.)
अंक तालिका						३०९/१
अति कल्पना र अति यथार्थ				२९८/१		
अन्तरसम्बन्ध विना			३१२/२			
अभ्यास विरुद्ध			३०४/२			
अरनिको सम्बन्धी					३१६/१, ३१८/१	
अहिले सम्म					३१९/२	
आक्रमण शैली	३०९/१/२					
आकांक्षा विपरीत			२९८/१			
आकार प्रकार				३०६/२		
आत्म साक्षात्कार			३२१/१			
आम उत्पीडित			३१६/२			
आम गौरदलित			३१६/२			
आम महिला				३२२/३		
आमा बा					३०९/२	
आयात निर्यात					३१९/१	
इजाजत पत्र					३२४/२	
उठ्ने वित्तिकै			३१३/१			
उडान मार्ग		३१०				
उपनिवेशवाद अन्तर्गत			३०४/२/२			
उर्जा संकट					२९९/१	
उर्जा सचिव					३००/१	
एक अर्का		३२४			३०६/१	
कम्प्युटर जडित			३२४/१			
कथा वाचक				३०६/२		
कथा संग्रह				३१८/२		
क्रम संख्या			३०८/१			

कमाइ धमाइ				३१५/३		
कर्णाली पश्चिम			२९८/१			
कला कार्य					३१६/१	
काम माथि छानविन			२९८/१			
कार्य क्षेत्र					३२३/२/२	
कार्य फल				३१२/१		
कालिगड सहित					३१६/१	
कुरा बाहेक			३२२/२			
कृषि कर्जा					३१२/२/११	
कृषि कर्म			३०५/२		३१४/१, ३१४/२	
केन्द्र शासित			२९८/१			
कोष मार्फत					३२१/२	
क्षेत्र बाहिर					३२१	
खर्च अभावमा				२९९/१		
खोज दल	३०९/१					
गर्नु पर्नेछ			२९८/१, ३०१/२ ३०९/१			
गीत सहित				३२१/२		
घ्राण यन्त्र						
घुमाइ फिराइ			३०२/२			
चक्रवृद्धि दर			३११/२			
चुनाव खर्च			३११/१			
छिन्ना भ्रमिन्ट			३२०/२			
छोद् याउने			३१४/२			
जीवन पद्धति			३११/१, ३१२/२			
जीवन भोगाइ				३२२/३		
जीवनी लेखक				३१०/२		
डेढ देखि					३०४/२	
तिनै मध्ये			३०३/२			
तीन दिने	२९७/१					
ती मध्ये			३११/१			
त्यस अनुसार			३१०/१			

त्यस बाहेक			२९५/१/२		
त्यस विपरीत			३११/१		
दासता विरुद्ध	२९९/१		२९९/१		
देखा परेका		३१०			३०८/२
देखा पदैछन्		३११			
धान को				२९५/१	
नाइ लो			३१५/१		
निर्क्योल विपरीत			३१०/२		
निजी करण				३११/२	
न्याय प्रणाली	३१६/३/२		३२०/२		
नेता लगायत			३२३/१		
पछ् याइरहेको					३१९/१
पक्षघात सम्बन्धी				३००/२	
पर्व अन्तर्गत				३१३/१	
पश्चिमा वाद				३१०/१	
पार्ने गरेको			३११/२		
पालना लगायत	२९७/१				
प्रतिबद्धता विपरीत			२९५/१		
प्रयत्न अन्तर्गत				३२१/१	
प्रवृत्ति विरुद्ध			३०१/२		
पुग्न सकेका	३१०/१				
पूर्व पश्चिम			२९८/२		
पाउने छन्	३०९/१				
फापर को				२९६/१	
फेर्नु हुन्थ्यो	२९५/१				
बताइए अनुसार			३१६/१		
बलात्कार पीडित		२९६			
बन्नु हुन्न			३१२/२		
बाल मृत्यु	३१३/२				
बिना प्रदेश			३२३/१		
बिना अधिकार			३२३/१		
बेहोरा सहित	२९६/१				
बोक्नु पर्नेछ			३०२/१		
भाए भरको				३१४/१	

भावना प्रेरित			३११/१			
भाषा शैली				२९८/२		
मन मस्तिष्क			३०९/२			
मन्त्रालय अन्तर्गत			३१३/१	३१७/१		
मधेस केन्द्री			२९८/१/२			
महसुल सहित			२९८/२			
मुलुक बाहिर			३०१/२			
मूर्ति सामुन्ने				२९६/१		
मुढे बल		३११				
मार्ग प्रशस्त			३००/१			
मूल्य सूची					३०८/१	
मधेस केन्द्रित			३००/१			
यस अन्तर्गत			३०४/२			
यी लगायत				३२१/१		
राज्य संयन्त्र			२९६/२			
राहदानी बाहक			३१३/१			
लोक गायक				३२४/२		
वर्ष भित्र			३०८/१			
वाम मोर्चा			३१०/१			
वर्खे बाली					२९६/१	
विज्ञप्ति मार्फत					३१८/२	
विना कोलाहल			३०२/१			
विपी. पुत्र			३०४/२			
विमा लेख				३०२/१		
विसन सक्ने छैनन्		२९७				
विना परिश्रम			३११/१			
शासन व्यवस्था		३२१				
शिक्षा सेवी				३१०/२		
शुभकामना सहित			३०९/१			
षड् यन्त्र				३१२/१		
संरचना अन्तर्गत			३०४/२, ३१०/२			
संविधानसभा भित्र			३२४/१			
सडक संघर्ष		३२४				
सडक सञ्जाल			२९८/२			

सत्ता साभेदार		३२४			
समय चक्र	३१९/२				
समय सीमा				३२२/१	
सरकार नियन्त्रित			३११/२		
सर्त विना			३०६/१		
सुगा रटाइ			३१४/२		
सिफारिस विपरीत			२९८/१		
सूची भित्र			३०८/१		
सुरुङ्ग मार्ग				२९६/३/२	
सुदूर पश्चिम			२९८/१/३, ३२०/२/२		
सुदूर पूर्वी			३१६/१		
सेवा केन्द्र			३१३/१		
हित विपरीत			३१०/२		
हुनु पर्ने	३१०/१				
हुनु हुन्थ्यो				३०६/१	
हुनु हुन्न			३१२/२	३०६/१	

पदयोगले वाक्यमा प्रयुक्तशब्दहरूलाई एउटै डिकोमा जोडेर लेख्ने कामलाई बुझाउँछ । नेपाली भाषा देवनागरी लिपिमा लिपिबद्ध हुन्छ । उक्त लिपिमा लेखिने शब्दहरूमा डिको दिने चलन छ । नेपाली भाषामा एउटा शब्दलाई एउटै डिकोमा लेख्ने, उपसर्ग, प्रत्यय, विभक्ति र नामयोगी लागेर बनेका शब्दहरू, समस्त शब्दहरू, द्वित्व भई बनेका शब्दहरू, अकरण बनाउँदा आउने 'न' र संयुक्त क्रियापदहरूलाई जोडेर लेख्ने नियम रहेको छ । यसरी एउटै डिकोमा लेख्नुपर्ने शब्दहरूलाई अलगअलग लेखेमा पदयोगसम्बन्धी त्रुटि भएको मानिन्छ । माथि तालिका २ मा उल्लेख गरिएका शब्दहरू पनि पदयोगका दृष्टिले त्रुटियुक्त छन् । ती शब्दहरूमध्ये छोट् याउने, नाइ लो, पछ् याइरहेको र षड् यन्त्र र निजी करण गरी पाँच वटा शब्द एउटा शब्द एउटा डिकोमा लेख्ने नियमका विपरीत भएकाले त्रुटियुक्त छन् । अनुसार, अन्तर्गत, देखि, बाहेक, भित्र, लगायत, विना, सहित, सामु/सामुन्ने जस्ता नामयोगीलाई अधिल्लो पदसँग छुट्याएर लेखिएकाले ती शब्दहरूको लेखाइमा त्रुटि भएको छ । त्यस्तै कतिपय समस्त शब्द र द्विरुक्त शब्दहरूलाई अलगअलग पारिएको छ भने संयुक्त क्रियालाई पनि छुट्याएर दुई वटा क्रियाभै बनाइएको छ ।



### ३.१०. पदवियोगसम्बन्धी त्रुटिहरू

तालिका सङ्ख्या - ९

शब्द	वर्ग						मानक प्रयोग
	मुख्य समाचार (अ./शी./आ.)	सम्पादकीय (अ./शी./आ.)	विश्लेषणात्मक लेख (अ./शी./आ.)	कला साहित्य (अ./शी./आ.)	व्यावसायिक (अ./श./आ.)	खेलकूद (अ./शी./आ.)	
आउँदैछन्, आउँदैछिन्				३२०/१			आउँदै छन्, आउँदै छिन्
केहीपम्पमा					३१५/१		केही परसम्म
चल्दैछ				३२०/१			चल्दै छ
चुकुँदैछन्		३११					चुकुँदै छन्
छिमोलिँदैछ		३११					छिमोलिँदै छ
दोहोरिँदैछ		३११					दोहोरिँदै छ
नत			२९५/२, २९७/१, ३०९/१, ३१६/१/ ३, ३२०/१				न त
निर्देशनदिएका					३१५/१		निर्देशन दिएका
पढ्दैछिन्			३१५/२/२				पढ्दै छिन्
पुग्दैछन्			३२२/२				पुग्दै छन्
पूर्णरूपमा						३२२/१	पूर्ण रूपमा
बढाउँदैछ		३११					बढाउँदै छ
बन्दैछ		३११					बन्दै छ
मूलरूपमा			३१७/२				मूल रूपमा
यात			२९५/१, २९६/१, ३०२/१				या त
लेख्दैछन्				३२०/१/२			लेख्दै छन्
संस्कृतभाषामा				३१०/२			संस्कृत भाषामा
साँघुरिँदैछन्			३२२/२				साँघुरिँदै छन्
स्थानीयतह			३०९/१				स्थानीय तह
हाम्रालागि			३२३/२				हाम्रा लागि

वाक्यमा प्रयुक्त पदहरूलाई अलगअलग डिकोमा लेख्ने कामलाई पदवियोग भनिन्छ । पदवियोगको नियमअनुसार वाक्यमा प्रयोग हुने प्रत्येक शब्द छुट्टै लेखिन्छन् । त्यसैगरी विभक्तिका पछाडि आउने विभक्ति वा नामयोगी, निपातहरू, संयोजक 'न' आएका शब्दहरू, संयुक्त क्रियापदका बीचमा निपात आएमा र क्रियापदले अपूर्ण र पूर्ण पक्ष पक्ष जनाउँदा पदवियोग गरिन्छ, ( नेपाल, २०६७:३९) । नेपाली भाषामा पदवियोग गर्ने उपर्युल्लिखित नियम भए पनि तालिका संख्या ३ मा भएका शब्दहरूमध्ये *आउँदैछन्, आउँदैछिन्, चल्दैछ, चल्दैछिन्, छिमोलिँदैछ, दोहोरिँदैछ, पढ्दैछिन्, पुग्दैछन्, बढाउँदैछ, बन्दैछ, लेख्दैछन् र साघुरिँदैछन्* जस्ता १२ वटा शब्दहरू अपूर्ण पक्ष जनाउने क्रियापद भए पनि तिनलाई छुट्टयाइएको छैन भने *केहीपम्पमा, निर्देशनदिएका, पूर्णरूपमा, मूलरूपमा, संस्कृतभाषामा र स्थानीयतह* गरी छ वटा शब्दहरूमा भएका अलगअलग शब्दहरूलाई एउटै डिकोमा लेखिएकाले त्रुटिपूर्ण छन् । त्यसैगरी *नत* र *यात* दुई शब्द संयोजक र निपातबाट निर्मित शब्द हुन् तर नेपाली भाषामा संयोजक र निपातलाई अन्यपदसँग नजोडी लेख्ने नियम भएकाले र *हाम्रालागि* शब्दमा विभक्ति पछि विभक्ति आउँदा पनि जोडेरै लेखिएकाले ती शब्दहरू पनि पदवियोगका दृष्टिले त्रुटिपूर्ण छन् ।

### ३.११. अन्य त्रुटिहरू

कानुन ससोच्चनका लागि पठाएका छौं (व्या.स.३१९/२)

पृष्ठपोषण दिई कमजोर विद्यार्थीलाई सुधाने दायित्य पनि शिक्षककै हुन्छ (वि.ले.३२२/१)

अबको केही वर्षपछि उत्पादन हात्तै बढ्छ (व्या.स.३२३/१)

भन्सार एजेन्टले विराटनगर भन्सार ठप्प परेका छन् (व्या.स.३१९/१)

विमानस्थलमै उनेको रात बित्यो (मु.स.३२३/३) ।

निजी क्षेत्रले कालोबजारीका लागि लुकाउने त्यतिबेला सरकारले बजारमा पुर्याउनका लागि भण्डारण नगरेकाले हरेक जोडो सिजनमा ग्यासको हाहाकार हुने गरेको छ (व्या.स.३२१/२) ।

युद्धले थिलोथिलो भएको रोल्पा आउन र सर्वसाधारणसँग भेट्ने इच्छा थियो (कसा.स.३२३/३) ।

माथि दिइएका वाक्यहरूमा रहेका रेखाङ्कित पदहरू वर्णविन्यासका दृष्टिले त्रुटिपूर्ण छन् । ती सात वटा वाक्यहरूमध्ये पहिलो वाक्यमा रहेको पदमा *ध* का ठाउँमा *द्य* र दोस्रो वाक्यमा रहेको पदमा *व* का ठाउँमा *य* को प्रयोग गरिएकाले त्रुटि भएका छन् । त्यस्तै तेस्रो वाक्यको रेखाङ्कित पद *हात्तै* र चौथो वाक्यको *परेका* मा लोपगत त्रुटि भएका छन् । तिनलाई क्रमशः *ह्वात्तै* र *पारेका*

बनाउनुपर्छ । पाँचौँ वाक्यको उनेको लाई उनको, छैठौँ वाक्यको जोडो लाई जाडो र सातौँ वाक्यको थिलोथिलो लाई थिलथिलो बनाउनुपर्ने देखिन्छ । यी वाक्यहरूमा थपोटगत त्रुटि भएका छन् ।

### ३.१२. सारांश

वर्णविन्यास भनेको कुनै पनि भाषामा रहेका वर्णहरूको उचित विन्यास गर्नु हो । यसले गर्दा नै अलगअलग वर्णहरूबाट एउटा सार्थक शब्दको निर्माण गर्न सकिन्छ तर भाषिक प्रयोगका क्रममा वर्णहरू सधैंभरि उचित क्रममा मात्र प्रयोग गरिन्छन् भन्ने हुँदैन । कहिलेकाहीं वर्णविन्यासका नियमहरू जान्दाजान्दै कलमको रङ्काइ वा हेलचेक्र्याइँ गरेर त कहिलेकाहीं भाषिक ज्ञानको अभाव भएर, अरु भाषाको प्रभावमा परेर, गलत सामान्यीकरण गरेर पनि वर्णहरूको विन्यासमा त्रुटिहरू हुने गर्छन् । त्यस्ता त्रुटिहरू कुनै सामान्य प्रकृतिका हुन्छन् भने कुनै गम्भीर प्रकृतिका हुन्छन्; कहिले अर्थलाई सहज रूपमा प्रवाह गर्न सक्छन् त कहिले अर्थमा बाधा पुर्याउन सक्छन् अनि कहिले त भन् अर्थले अनर्थ बुझाई हास्यास्पद र लज्जास्पद स्थितिसमेत आउन सक्छ । त्यसैले वर्णको विन्यासलाई सामान्य रूपमा नलिई नियमपूर्वक प्रयोग गर्ने कुरामा ख्याल राख्नु आवश्यक हुन्छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रमा 'कान्तिपुर' दैनिक पत्रिकाका माघ महिनाका ३० अङ्कमा रहेका मुख्य समाचार, सम्पादकीय, विश्लेषणात्मक लेख, कलासाहित्यकेन्द्री समाचार, व्यावसायिक समाचार र खेलकुद समाचारका विभिन्न शीर्षकहरूमा पाइएका ह्रस्व/दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरू, 'ब' र 'व'को लेखनमा हुने त्रुटिहरू, 'श', 'ष' र 'स' को लेखनमा हुने त्रुटिहरू, शिरविन्दु र चन्द्रविन्दुको प्रयोग र पदयोग/पदवियोगसम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण गरिएको छ ।

ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण गर्दा तुलनात्मक रूपमा ह्रस्वसम्बन्धी त्रुटिहरू कम भएको पाइयो । ह्रस्वसम्बन्धी त्रुटि भएका शब्दहरू नौ वटा छन् र ती सबै त्रुटिहरू इकारसँग सम्बन्धित छन् अर्थात् ह्रस्व इ लेखिनुपर्नेमा दीर्घ ई लेखिएका छन् । दीर्घसम्बन्धी त्रुटि भएका शब्दहरू ५० वटा छन् । तीमध्ये २६ वटा शब्दमा उ/ऊ को प्रयोगमा त्रुटि भएको छ भने २४ वटा शब्दमा ई को प्रयोग गर्नुपर्नेमा इ को प्रयोग गरिएकाले त्रुटि भएको छ । त्यसैगरी ४७ वटा शब्दहरूमा 'ब' र 'व' सम्बन्धी त्रुटि भएको छ । 'ब' लेख्नुपर्नेमा 'व' लेखिएका शब्द २३ वटा छन् भने 'व' लेख्नुपर्नेमा 'ब' लेखिएका शब्दहरू २४ वटा रहेका छन् । त्यस्तै 'श', 'ष' र 'स' को प्रयोगमा त्रुटि भएका ३६ वटा शब्दहरू रहेका छन् । तीमध्ये सबैभन्दा बढी त्रुटि 'स' को प्रयोगमा भएको छ भने 'श' र 'ष' को प्रयोगमा क्रमशः कम हुँदै गएको छ ।

चन्द्रविन्दु र शिरविन्दुको प्रयोगमा भएका त्रुटिहरूको विश्लेषण गर्दा चन्द्रविन्दुका तुलनामा शिरविन्दुसम्बन्धी त्रुटिहरू बढी भएको पाइयो । ५१ वटा शब्दहरूमध्ये सात वटा शब्दमा चन्द्रविन्दु आवश्यक भए पनि दिइएको छैन भने सात वटा शब्दमा अनावश्यक रूपमा चन्द्रविन्दुको प्रयोग गरिएको छ । अन्य ३७ वटा शब्दहरूमा चन्द्रविन्दुको प्रयोग गर्नुपर्नेमा शिरविन्दुको प्रयोग गरिएको छ । तीन वटा शब्दमा शिरविन्दुको प्रयोग अनावश्यक रूपमा भएको छ भने एउटा शब्दमा शिरविन्दु आवश्यक भए पनि दिइएको छैन । अन्य सबै शब्दहरूमा पञ्चम वर्ण 'ङ्' र 'ञ्' को प्रयोगमा मात्र त्रुटिहरू भएका छन् । तीमध्ये पनि दुई वटा शब्दमा मात्र ञ् को प्रयोग गर्नुपर्नेमा न् को प्रयोग गरिएको छ भने बाँकी १८९ वटा शब्दमा 'ङ्' को प्रयोगमा त्रुटि भएका छन् । त्यसक्रममा 'ङ्' लेख्नुपर्ने ठाउँमा शिरविन्दु ( ) को प्रयोग गरिएको छ ।

पदयोग गर्नुपर्ने शब्दहरूलाई पदवियोग गरी पदयोगसम्बन्धी त्रुटि गरिएको छ । नेपाली भाषामा एउटा शब्दलाई एउटै डिकोमा लेख्ने, उपसर्ग, प्रत्यय, विभक्ति र नामयोगी लागेर बनेका शब्दहरू, समस्त शब्दहरू, द्वित्व भई बनेका शब्दहरू, अकरण बनाउँदा आउने 'न' र संयुक्त क्रियापदहरूलाई जोडेर लेख्ने नियम रहेको भए पनि कतिपय शब्दहरूमा ती नियमको पालना गरिएको छैन । यो पञ्चम वर्ण पछि बढी त्रुटि भएको क्षेत्र हो । जम्मा १४२ वटा शब्दहरू पदयोग गर्नुपर्नेमा पदवियोग गरिएकाले त्रुटियुक्त छन् । त्यसैगरी जम्मा २१ वटा शब्दहरू पदवियोगका दृष्टिले त्रुटिपूर्ण रहेका छन् । तीमध्ये १२ वटा शब्दहरू अपूर्ण पक्ष जनाउने क्रियापद भए पनि तिनलाई नछुट्याइएकाले, छ वटा शब्दहरू अलगअलग शब्दहरूलाई एउटै डिकोमा लेखिएकाले, दुई वटा शब्द संयोजक र निपातबाट निर्मित भएकाले र एउटा शब्द विभक्ति पछि विभक्ति आउँदा पनि जोडेरै लेखिएकाले त्रुटिपूर्ण बनेका छन् ।

वर्णविन्यासगत त्रुटिहरूको अध्ययन गर्दा सबैभन्दा बढी त्रुटि पञ्चम वर्ण (ङ्, ञ्, ण्, न्, म्)को प्रयोगमा भएको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम त्रुटि ह्रस्वसम्बन्धी प्रयोगमा भएका छन् ।

## अध्याय चार

### ‘कान्तिपुर’ पत्रिकामा पाइएका वाक्यगठनगत त्रुटिहरू

#### ४.१. परिचय

भाषा निश्चित व्यवस्थामा आवद्ध हुन्छ । वाक्यगठन पनि भाषिक व्यवस्थाको एक पक्ष हो । भाषालाई सरल, सुबोध, सुसङ्गठित र नियमित बनाउन भाषाको व्यवस्थित प्रयोग गर्नु जरुरी हुन्छ । निश्चित अर्थ प्रदान गरी भाषिक अभिव्यक्तिलाई स्पष्ट पार्नमा वाक्यगठनको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । प्रत्येक भाषामा वाक्यगठनका आआफ्नै प्रकारका नियमहरू हुन्छन् । नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा भाषा कोटिहरूको (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, वाच्य आदि) महत्त्व निकै रहेको छ । त्यस्ता व्याकरणिक कोटिहरूले भाषालाई शिष्ट, सुन्दर, सान्दर्भिक, प्रभावपूर्ण र औचित्यपूर्ण बनाउन मदत गर्दछन् । “नेपाली भाषाका कोटिहरूबाट व्याकरणिक अर्थको अभिव्यक्ति हुन्छ । भाषाको व्याकरणात्मक कोटिबाट नै शब्दहरू माफ्नै रहेको अन्तरसम्बन्ध र शब्दका वाक्यात्मक कार्यको बोध हुन्छ (शर्मा, २०३६ : १४) ।” व्याकरणिक कोटिहरूबाट नै शब्दहरूका बीचको अन्तर्सम्बन्धको बोध हुने भएकाले वाक्यलाई जीवन्त बनाउने तत्वका रूपमा व्याकरणिक कोटिलाई लिन सकिन्छ । तर वाक्यमा आएका शब्दहरूका बीचमा सङ्गति नमिल्दा, शब्द तथा अर्थ दोहोरिँदा अनि आवश्यक शब्दहरूको प्रयोग नगर्दा पनि वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण हुनुका साथै भाव खजमजिई पाठकलाई अलमल्याउने किसिमका बन्छन् । त्यसैले यहाँ व्याकरणिक कोटिलगायत वाक्यगठनमा प्रभाव पार्ने विविध पक्षका आधारमा ‘कान्तिपुर’ दैनिक पत्रिकामा भएका त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण तथा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । त्यस्ता त्रुटिहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

#### ४.२. लिङ्गगत त्रुटिहरू

पुरुष जाति र स्त्री जाति बुझाउने शब्दलाई लिङ्ग भनिन्छ । त्यस आधारमा लिङ्ग दुई किसिमका छन् : पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग । पुलिङ्गले पुरुष जातिलाई र स्त्रीलिङ्गले स्त्री जातिलाई बुझाउँछ । यो शब्ददेखि वाक्यसम्म विस्तारित भएर रहेको हुन्छ । नेपाली भाषामा कतिपय शब्दहरू नै लिङ्ग विभेदक छन् भने कतिपय शब्दहरू दुवै लिङ्गमा प्रयोग गरिन्छन् र तिनलाई वाक्यको प्रयोग सन्दर्भका आधारमा मात्र छुट्याउन सकिन्छ । “वाक्यका एकभन्दा बढी पदमा जब लिङ्गका

दृष्टिले रूपात्मक अनुकूलता प्रकट हुन्छ तब लिङ्ग वाक्यात्मक हुने सम्भावना रहन्छ (अधिकारी, २०६२ :७६) ।” वाक्य रचनाका सन्दर्भमा लिङ्गले सामान्यतया कर्ता र क्रियापदका बीचको सङ्गतिलाई बुझाए पनि वाक्यमा रहेका उद्देश्य, उद्देश्यविस्तारक, विधेय र विधेय विस्तारकका बीच आपसी सम्बन्ध हुने भएकाले कर्ता र क्रियाका बीचमा मात्र नभई वाक्यमा प्रयुक्त सबै शब्दहरूको प्रयोगमा सङ्गति रहनु आवश्यक हुन्छ । त्यसैले समग्र वाक्यले बुझाउने आशयसँग वाक्यमा प्रयुक्त कुनै पनि शब्दको लिङ्गका आधारमा मेल नभएमा त्यहाँ लिङ्गगत त्रुटि भएको मानिन्छ । विश्लेषित पत्रिकामा पाइएका त्यस्ता त्रुटिहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिन्छ :

माइखा-८ का १८ की सेली तामाङ गम्भीर घाइते भएकी छिन् (मु.स.३००/१) ।

सभासद राज्यलक्ष्मी श्रेष्ठले सरकारले ग्यासको भण्डारण क्षमता बढाउनुपर्ने बताए (व्या.स.३१९/२) ।

उनले (सरिता तिवारीले) एक दर्जन कविता सुनाए (कसा.स.३२२/३) ।

छात्रवृत्ति पाएको छात्रालाई किताबहरू दिएर मद्दत गरें .... उनी के पढ्छन्, कसरी परीक्षा दिन्छिन् भन्ने कुरामा हामी छलफल गरिरहन्छौं । क्याम्पसको शिक्षकालाई सोध्दा उनी एउटा राजनीतिक दलसँग सम्बन्धित छिन् रे । ....मेरो एकजना साथी नर्स थिइन् (वि.ले. ३१५/२) ।

माथि दिइएका उदाहरणहरूलाई हेर्दा सबै वाक्यहरूमा स्त्रीलिङ्गको प्रयोगसँग सम्बन्धित त्रुटि भएका छन् । यहाँ स्त्रीलिङ्ग बुझाउन स्त्रीलिङ्गकै शब्दहरूको प्रयोग गर्नुको सट्टा पुलिङ्ग बुझाउने शब्दहरूको प्रयोग गरेको पाइयो । पहिलो वाक्यमा व्यक्तिको नाम र क्रियापद स्त्रीलिङ्गी भए पनि ठेगानाको जानकारी दिँदा माइखा ८ की नलेखी माइखा ८ का लेखिएको छ । त्यसैगरी दोस्रो र तेस्रो वाक्यमा स्त्रीलिङ्गी कर्तासँग पुलिङ्गी क्रियापदको प्रयोग गरिएको छ । तीबाहेक अन्त्यमा रहेको उदाहरणभित्रका चार वटा वाक्यहरू एउटै लेखमा प्रयोग भएका हुन् । एउटी छात्राको चर्चा गर्ने क्रममा आएका ती वाक्यहरूमध्ये पहिलो र दोस्रो वाक्यमा प्रयुक्त छात्रवृत्ति पाएको छात्रा र उनी के पढ्छन् जस्ता पदावली र उपवाक्यमा क्रमशः विशेषण विशेष्यका बीचमा र कर्ता र क्रियापदका बीचमा सङ्गति नमिलेकाले लिङ्ग प्रयोगगत त्रुटि भएको छ । त्यस्तै तेस्रो वाक्यमा क्याम्पसको शिक्षिका लेखिएको छ भने चौथो वाक्यमा एउटा साथी नर्स लेखिएको छ । ती वाक्यमा क्याम्पसकी शिक्षिका र एउटी साथी नर्स बनाउनुपर्ने देखिन्छ ।

### ४.३. वचनगत त्रुटिहरू

वचन वाक्यगठनको एउटा महत्त्वपूर्ण पक्ष हो । वचनले वाक्यमा सङ्ख्या बुझाउने काम गर्दछ । नेपाली भाषामा एउटा मात्र सङ्ख्या बुझाउने एकवचन र एकभन्दा बढी सङ्ख्या बुझाउने बहुवचन गरी दुई किसिमका वचनहरू रहेका छन् । “वचनको सम्बन्ध मूलतः सङ्ख्येय नामसँग नै रहन्छ तापनि कतिपय सन्दर्भमा यसको सम्बन्ध सर्वनाम, विशेषण र क्रियासँग पनि रहेको पाइन्छ (पोखरेल, २०५९: १२२) ।” वाक्यमा वचनको प्रयोग सङ्गतिपूर्ण भएमा मात्र वाक्यगठन ठीक भई वाक्यको आशय स्पष्ट हुने हुँदा वाक्यमा आएका कर्ता र क्रिया, कर्म र क्रिया, भेद्य र भेदक, विशेषण र विशेष्य सबैको परस्पर सङ्गति हुनुपर्छ । त्यसो नभएमा त्यस्ता वाक्यहरूमा वचनगत त्रुटि भएको मानिन्छ । विश्लेषित पत्रिकामा रहेका त्यस्ता केही त्रुटियुक्त वाक्यहरूलाई तल प्रस्तुत गरिएको छ :

१. ठाउँठाउँमा बनाइएका मूर्तिले आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकलाई लोभ्याउँछ (कसा. स. २९६ / १) ।
२. जिल्लाभर १ सय ६२ मेगावाट क्षमताका आयोजना अहिले नै निर्माणको चरणमा प्रवेश गरिसकेको छ (व्या.स. २९९ / १) ।
३. बंगुरको पाठापाठी जोडीको ५ हजारदेखि ६ हजार रूपैयाँसम्म बिक्री हुने गरेको छ (व्या.स. ३०० / १) ।
४. जहाँ भारत, पाकिस्तान, बंगलादेश, अफगानस्तानले प्रतिस्पर्धा गर्छ (सम्पा. ३०३) ।
५. विभिन्न समयमा विभिन्न प्रकारको ग्रेडिड प्रणाली लागु हुँदै आएको छ (वि.ले. ३०३ / १) ।
६. यस्ता कमजोरी आफै हराएर जान्छ (खे.स. ३०४ / १) ।
७. अनुगमनका क्रममा म्याद नाघेका सामान धेरै थियो (व्या.स. ३०८ / १) ।
८. विश्व बैंक र एसियाली विकास बैंकले पनि ....सहयोग उपलब्ध गराउन चासो देखायो (वि.ले. ३०८ / २) ।
९. केही समस्याहरू घट्न सक्छ (सम्पा. ३१०) ।
१०. आधारभूत विषयमा रहेका विवाद समाधान भएको छैन (मु.स. ३११ / १) ।
११. प्रमुख राजनीतिक दलका नेताहरूबीच इच्छाशक्ति भएमा अबै पनि माघ ८ मा संविधान निर्माण गर्न सक्छ (वि.ले. ३१७ / १) ।
१२. संविधानको माग गर्दै सडकमा दबावका कार्यक्रमहरू देखिन थालेको छ (वि.ले. ३१९ / १) ।
१३. मोरङ र रूपन्देहीबाट ५० हजारभन्दा बढी राहदानी जारी भएको छ (मु.स. ३१९ / १) ।

१४. यो किताबमा ती अवधिका कुरा अलि विस्तृत रूपमा आउन सक्थ्यो (कसा.स.३१९/१) ।

१५. हुवानी पनि ती निकायले नै गर्थ्यो (व्या.स.३२१/२) ।

१६. त्यसलाई व्यवस्थित गर्नुको साटो कमजोर पार्ने दिशामा किन नेताहरू लागेको (वि.ले.३२२ /२) ।

उल्लिखित १६ वटा वाक्यहरूमा बहुवचनको क्रियापद आवश्यक भए पनि एकवचनको क्रियापद प्रयोग गरिएकाले ती वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण बनेका छन् । वाक्य १ मा आएको *ठाउँठाउँमा बनाइएका मूर्ति*, वाक्य २ को *जिल्लाभर १ सय ६२ मेगावाट क्षमताका आयोजना*, वाक्य ३ को *बंगुरको पाठापाठी* वाक्य ४मा रहेको *भारत, पाकिस्तान, बंगलादेश, अफगानस्तान* वाक्य ५मा रहेको *विभिन्न प्रकारको ग्रेडिड प्रणाली* वाक्य ६ मा रहेको *यस्ता कमजोरी*, वाक्य ७ मा रहेको *म्याद नाघेका सामान धेरै*, वाक्य ८ मा रहेको *विश्व बैंक र एसियाली विकास बैंक* वाक्य ९ मा रहेको *केही समस्याहरू*, वाक्य १० मा रहेको *विषयमा रहेका विवाद* वाक्य ११ मा रहेको *राजनीतिक दलका नेताहरू*, वाक्य १२ मा रहेको *दवाबका कार्यक्रमहरू*, वाक्य १३ मा रहेको *५० हजारभन्दा बढी राहदानी*, वाक्य १४मा रहेको *ती अवधिका कुरा*, वाक्य १५मा रहेको *ती निकाय* र वाक्य १६ मा रहेको *नेताहरू* जस्ता पद तथा पदावलीले स्पष्ट रूपमा बहुवचन बुझाएका भए पनि तिनका लागि प्रयोग गरिएका क्रियापदहरू एकवचनका भएकाले ती सम्पूर्ण वाक्यहरूमा वचनगत त्रुटि भएको देखिन्छ ।

१७. उपभोक्तावादको मारमा परेको क्षेत्रमध्ये शिक्षा र स्वास्थ्य मुख्य हुन् (सम्पा. ३०८) ।

१८. सात कक्षासम्म पढ्न पाएको विद्यार्थीहरू पछि नेपालका सचिव पदसम्म पुगे (वि.ले.३२३ /२) ।

१९. भर्खरै टर्कीले आफ्नो क्षमता विकास गरेर द्रुतरेल संसारमै सस्तो खर्चमा बनाएको विवरण प्रस्तुत गरे (वि.ले.३२४/२) ।

माथिको वाक्य १७ मा रहेको *परेको क्षेत्र* र वाक्य १८ मा रहेको *पाएको विद्यार्थीहरू* पदावलीमा विशेषण र विशेष्यबीच वचनगत असङ्गति रहेको छ भने वाक्य १९ मा रहेको उद्देश्य पद *टर्की* एकवचनमा रहेको छ भने त्यसको विधेय *गरे* भने बहुवचन प्रयोग गरिएको छ । त्यसैले यहाँ वचनासङ्गति रहेको छ ।

२०. कसैले जित्ने र कसैले हार्ने रूपमा नभई विनविन हुनेगरी समझदारी जुटाउँ (मु.स.३००/१) ।

२१. ओलीको भनाइ थियो 'सहमति नहुने हो भने प्रक्रियामा जाउँ' (मु.स.३००/१) ।



२२. सरकारी नीति यो उद्योग बाँच्नुपर्छ, बचाउँ भन्नेमा गइदिएन (व्या.स.३२२/२) ।

उपर्युल्लिखित वाक्य २०, २१ र २२ मा प्रयोग गरिएका क्रियापदहरू जुटाउँ, जाउँ र बचाउँ तिनको कर्ता सन्दर्भ अनुरूप बहुवचन हुनुपर्नेमा एकवचन प्रयोग गरिनु त्रुटियुक्त छ । यसका साथै ती वाक्यहरूमा चिह्न प्रयोग र वर्णविन्यासगत त्रुटि पनि रहेको छ ।

२३. नेपालको समस्या भनेको शासन गर्नेहरूको चर्को आकांक्षा, लोभ र लिप्सा, आफन्तप्रतिको अत्यधिक मोह र जनताप्रतिको संवेदनहीनता मात्रै हो । यो बाहेक ठूलो समस्याले घेरिएको छैन, यो देश (वि.ले.३१८ /१) ।

२४. निर्वाचनमा सोचेभन्दा कम मत आएपछि एमाओवादी र मधेसी राजनीतिक धार अत्तालियो र आफूले उठाएका राजनीतिक मुद्दाहरू धरापमा परेको विश्लेषण गरे (वि.ले.३२४ /१) ।

२५. ऋणको गोलचक्रमा फँसेपछि प्राय यसैमा अल्भिराखेका हुन्छन् र उसको आर्थिक अवस्था कहिल्यै पनि उँभो लाग्दैन (वि.ले.३११/२) ।

२६. धेरैजसो चम्किला र उज्याला रंग प्रयोग गरेका उनको चित्रले एक किसिमको उमङ्गभाव सिर्जना गर्छ । सहरिया भवनको अमूर्त स्वरूप हो कि जस्तो पनि लाग्छन् उनका केही चित्रहरू .....यस्तो रंग प्रयोग गरिएका चित्र हेर्दा आँखा र मस्तिष्कमा आनन्द अनुभूति हुने नरबहादुरको ठम्याइ छ (कसा.स.३११/२) ।

माथि दिइएका उदाहरणहरूमध्ये वाक्य सङ्ख्या २३ मा नाम र सर्वनामका बीच सङ्गति नभएको देखिन्छ भने वाक्य २४ मा कर्ता र क्रियाका बीचमा, वाक्य २५ मा अधिल्लो उपवाक्यमा प्रयुक्त क्रियापद बहुवचनको भएकाले त्यसै अनुसार पछिल्लो उपवाक्यमा आएको सर्वनाम पनि बहुवचन हुनुपर्नेमा एकवचनको भएकाले ती वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण छन् । त्यसैगरी अन्तिम उदाहरणका रूपमा रहेका वाक्यहरूमा अधिल्लो वाक्य र पछिल्लो वाक्यमा रहेका कर्ता र क्रिया असङ्गत छन् । अधिल्लो वाक्यमा *उनको चित्रले* ..... गर्छ लेखिएको छ भने पछिल्लो वाक्यमा *उनका चित्र* लेखिएको छ साथै ती वाक्यमा प्रयुक्त *जस्तो* र *यस्तोलाई* जस्ता र यस्ता बनाउनु पनि आवश्यक छ ।

#### ४.४. पुरुषगत त्रुटिहरू

पुरुष भाषिक प्रयोगका क्रममा आउने सहभागीलाई जनाउने व्याकरणिक धारा हो । कथनका सन्दर्भमा सहभागीहरू फरकफरक भूमिका निर्वाह गर्दछन् । एउटा वक्ता हुन्छ भने अर्को श्रोता हुन्छ र ती दुईले आपसमा कुनै विषयको बारेमा कुरा गर्दछन् । यसप्रकार सहभागीहरूको भूमिकाका आधारमा पुरुष प्रथम पुरुष, द्वितीय पुरुष र तृतीय पुरुष गरी तीन किसिमका हुन्छन् । “पुरुष मूलतः

सर्वनामको व्याकरणिक अभिलक्षण हो । तर यो नेपालीमा क्रियामा समेत पाइन्छ । वक्ता र श्रोता वा विषयबीचको सम्बन्धका कारण आदरका तहमा समेत भिन्नता देखापर्छ (यादव र रेग्मी, २०५८: २०१) ।” वाक्यमा प्रयोग हुँदा कर्ता जुन पुरुषको हुन्छ, सोहीअनुसार क्रियापदको प्रयोग गरिनुपर्छ अन्यथा त्यस्ता वाक्यहरू पुरुषगत सङ्गतिका दृष्टिले त्रुटिपूर्ण बन्दछन् । त्यस प्रकारका त्रुटिहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

१. म यो भनाइमा सन्तुष्ट हुन सकिन (वि.ले.३१७/२) ।
२. मैले वास्ता गरिन (वि.ले.३१९/२) ।
३. म सफल हुन सकिन (वि.ले.३०८ /२) ।
४. म विपन्न पृष्ठभूमिबाट आएको हुनाले ठूलूला विषय बोल्न जान्दिन (वि.ले.३११/१) ।
५. काठमाडौं छोड्दा म ८४ केजी थिएँ अहिले ९० पुगेछ (कसा.स.३१५/३) ।
६. मैले त्यहाँ त्यसको खासै चहलपहल देखिन । (वि.ले.३०३/२)
७. ठेकेदारले काम गर्न सक्तिन भनेर चिनियाँ कम्पनी र मलाई गुहारिरहेका छन् । (मु.स.३००/२)
८. उनी भन्छन्, 'इमानदारी .... देखिन ' (वि.ले.३२०/२) ।
९. उनले भने हामीले....फुकुवा गरेका थियौ (व्या.स.३१३/२) ।

उपर्युल्लिखित वाक्यहरूमा कर्ता र क्रियापदका बीचमा सङ्गति नभएकाले ती सबै वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण छन् । तीमध्ये अधिल्ला सात वटा वाक्यमा प्रथम पुरुषवाचक कर्ता (म) रहेको छ भने तृतीय पुरुषवाचक क्रियापदको प्रयोग गरिएको छ । त्यसैगरी छैठौँ वाक्यमा वक्ता तृतीय पुरुषको भए पनि उसको भनाइलाई जस्ताकोतस्तै उद्धरण चिन्हभित्र राखेर प्रस्तुत गरिएको छ । त्यसको कर्ता प्रथम पुरुष नै बुझिन्छ तर यहाँ प्रथम पुरुषका लागि तृतीय पुरुषको क्रियापद प्रयोग गरिएको छ । माथि दिइएकामध्ये अन्तिम उदाहरणमा चाहिँ प्रथम पुरुषको कर्ता (हामी) का लागि द्वितीय पुरुषको क्रियापद (थियौ) प्रयुक्त छ । ती सम्पूर्ण त्रुटिहरूको सुधारका लागि पाँचौँ वाक्यमा रहेको क्रियापद पुगेछ लाई पुगेछु बनाउनुपर्छ भने अन्य प्रत्येक वाक्यमा रहेका कर्ता र क्रियापदको सङ्गतिका लागि क्रियापदमा आवश्यकताअनुसार चन्द्रविन्दु थप्नुपर्छ ।

#### ४.५. आदरगत त्रुटिहरू

आदर वाक्यगठनमा प्रभाव पार्ने महत्त्वपूर्ण पक्ष हो । यसले व्यक्तिको सामाजिक प्रतिष्ठालाई व्यक्त गर्दछ । यसको सम्बन्ध नाम, सर्वनाम र क्रियापदसँग रहेको हुन्छ । मानवीय प्रसङ्गमा

बहुवचन वा संयुक्त क्रियाद्वारा व्यक्त हुने आदर मूलतः द्वितीय पुरुष र तृतीय पुरुषका सन्दर्भमा प्रयुक्त हुन्छ (अधिकारी, २०६२:९१) । आदरको प्रयोगमा वक्ता, श्रोता र विषय सन्दर्भको प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षताको प्रभाव पर्ने हुनाले यो विविध सन्दर्भ अनुसार भिन्न रूपमा प्रकट हुन्छ । आदरको प्रयोग जुन रूपमा गरिए पनि वाक्यको उद्देश्य खण्डमा रहने नाम वा सर्वनामसँग अनुकूल हुने किसिमले क्रियापदको प्रयोग गरिनुपर्छ, नत्र वाक्यमा आदरसङ्गतिगत त्रुटि हुने मात्र नभई वाक्यको अभिव्यक्ति क्षमतासमेत प्रभावित बन्दछ । विश्लेषित पत्रिकामा पाइएका त्यस्ता त्रुटिहरूलाई तल प्रस्तुत गरिएको छ :

राष्ट्रको कार्यकारी नेतृत्वमा रहेको प्रधानमन्त्री .... कमजोर प्रतीत हुन्छन् (वि.ले.३०५/१) ।

प्रधानमन्त्रीको कार्यावस्थाको वर्णन गरिएको माथिको वाक्यमा विधेय पद (हुन्छन्) मध्यम आदरको प्रयोग गरिएको भए पनि उद्देश्य विस्तारकका रूपमा आएको राष्ट्रको कार्यकारी नेतृत्वमा रहेको मा प्रयुक्त रहेकोले अनादर बुझाएकाले सो वाक्य त्रुटिपूर्ण छ ।

भीडमा च्यापिएर बस्नुको पीडा कन्डक्टरलाई पोख्दा उनले सहजै जवाफ दिन्छन्, 'त्यसो भए ट्याक्सी चढनु न ।' उसको यो वाणी सायद सार्वजनिक यातायातमा चढ्ने जोकोहीले नसुनेका पक्कै छैनन् । .... महिलाले महिलाबाहेक अन्य यातायातमा चढे, तपाईं महिला यातायातमा चढ्नु न किन यहाँ आएको भन्दै तीतो वचन पाउन के बेर (वि.ले.३१७ /२) ?

माथि दिइएका दुई वटा वाक्यमध्ये पहिलो वाक्यमा मध्यम आदरार्थी सर्वनाम (उनी) र दोस्रो वाक्यमा अनादरार्थी सर्वनाम (ऊ) बाट निर्मित शब्दको प्रयोग गरिएकाले ती वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण बनेका छन् । अन्तिम वाक्यमा प्रयुक्त सर्वनाम र क्रियापदले उच्च आदर जनाए पनि आएको भन्ने क्रियापद अनादरवाची भएकाले त्रुटियुक्त रहेको छ ।

पुस १७ सम्म तटस्थ रहेको सभाध्यक्षले मुख खोल्नुपर्ने आवश्यकता अनि संविधानसभालाई संविधान लेखनको थलो नबनाई उनी एकलैले जिम्मेवारी बहन गर्ने अठोट किन ? (वि.ले.३१९/१)

माथिको वाक्यको सुरुमा पुस १७ सम्म तटस्थ रहेको सभाध्यक्ष लेखिएको छ भने पछि सोही व्यक्तिका लागि उनी (सर्वनाम) को प्रयोग गरिएको छ । यसरी एउटै व्यक्तिका लागि कतै अनादरवाची त कतै मध्यम आदरवाची शब्दको प्रयोग गर्नु आदर प्रयोगका दृष्टिले त्रुटियुक्त छ ।

## ४.६. काल र पक्षगत त्रुटिहरू

काल समय बुझाउने व्याकरणिक कोटि हो । यसले कर्ताको क्रियासँगको अवस्थालाई सङ्केत गर्दछ । वर्तमान समयसन्दर्भलाई आधार मानी अहिलेभन्दा अधिको समय बुझाउनेलाई भूत काल, अहिलेको समय बुझाउने वर्तमान काल र पछिको समय बुझाउनेलाई भविष्यत् काल गरी तीन प्रकारका कालको निर्धारण गरिएको छ । यसलाई अझ विशिष्टीकृत गरी भूत र अभूत दुई प्रकारमा मात्र विभाजन गर्ने गरेको पनि पाइन्छ । त्यसैगरी पक्षले क्रियामा व्यक्त समयसँग क्रियामा व्यक्त घटनाको अवस्थालाई जोड्ने हुनाले यसलाई विशेष काल पनि भनिन्छ (यादव र रेग्मी, २०५९:२०७) । पक्षले कुनै कालमा भएको कामको अवस्था र प्रकृतिको बारेमा जानकारी दिन्छ । वाक्यमा आएका विभिन्न कालिक पदअनुसार क्रियापदको प्रयोग नभएमा काल र पक्षगत त्रुटि भएको मानिन्छ । 'कान्तिपुर' पत्रिकामा रहेका त्यस्ता त्रुटिहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिन्छ :

जब राष्ट्रिय राजनीति शक्तिहरूमा यस किसिमको दुर्बलता देखिन्छ, त्यसपछि स्वतः विदेशी प्रभाव र यस अन्तर्गतको अदृश्य शासन हावी हुनु स्वाभाविक हुँदै गयो (वि.ले.३०४/२) ।

यस वाक्यमा रहेका दुई उपवाक्यमध्ये पहिलो उपवाक्यमा वर्तमान कालको र दोस्रो उपवाक्यमा भूत कालको क्रियापद प्रयोग गरिएको छ । जसले गर्दा क्रियापदको प्रयोगमा कालगत त्रुटि भएको छ । उल्लिखित वाक्यको पछिल्लो उपवाक्यमा पनि वर्तमान कालकै क्रियापद प्रयोग गरेर सुधारन सकिन्छ ।

विगत दशकमा उत्तरप्रदेशको आर्थिक वृद्धिदर ७ प्रतिशतभन्दा बढी छ (वि.ले.३११/१) ।

*विगत* शब्दको अर्थ बितेको समय भन्ने हुन्छ; त्यसैले त्यो भूत कालको शब्द हो तर यस वाक्यमा भूतकालको समयको बारेमा लेख्दा वर्तमान कालको क्रियापद प्रयोग गरिएको छ । जसले गर्दा वाक्यमा कालगत सङ्गति मिलेको छैन ।

एउटा थप जन्तु पनि प्रकट भएको छ थियो अरे (वि.ले.३२१/१) ।

माथिको वाक्य एउटा दन्त्य कथालाई उदाहरणका रूपमा प्रस्तुत गर्दा आएकाले उक्त वाक्यमा भूत कालको प्रयोग गरिनु अपेक्षित छ । तर यहाँ वर्तमान र भूत दुबै कालका क्रियापदको प्रयोग गरिएकाले सो वाक्य त्रुटिपूर्ण बनेको छ । त्यसैले दिइएको वाक्यबाट छ लाई हटाए मात्र शुद्ध वाक्य बन्छ ।

भारत जसले सधैं २/३ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न सक्यो । उसले पनि ४ प्रतिशतभन्दा बढीको आर्थिक वृद्धिदर कायम गर्न सक्यो (वि.ले.३११/१) ।

माथि दुई वटा वाक्य दिइए पनि ती दुई अलग वाक्य नभएर एउटै वाक्यका दुई उपवाक्य हुन् भन्ने कुरा त्यहाँ रहेका सापेक्ष संयोजक (जसले उसले) ले स्पष्ट पारेका छन् । ती दुवै उपवाक्यमा भूतकालका क्रियापद प्रयुक्त छन् । ती दुईमध्ये पहिलो उपवाक्यमा रहेको अभ्यस्त पक्षको क्रियापद हुनुपर्नेमा सामान्य पक्षको क्रियापद प्रयोग गरिएकोले सो वाक्य त्रुटिपूर्ण बनेको छ ।

#### ४.७. वाच्यगत त्रुटिहरू

वाच्य क्रियासँग सम्बन्धित व्याकरणिक कोटि हो । यसले क्रियाको विषयप्रधानताको बोध गराउँछ । वाक्य कर्ताप्रधान, कर्मप्रधान र भाव वा क्रियार्थप्रधान हुने गर्दछ । सोही आधारमा वाच्यलाई कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य गरी तीन प्रकारमा बाँडिएको छ । कर्तृवाच्यका वाक्यमा कर्ता मुख्य हुने हुनाले कर्ताअनुसारकै क्रियापदको प्रयोग गरिन्छ, भने कर्मवाच्यमा कर्मअनुसार नै क्रियापदको सङ्गति मिलाइन्छ तर भाववाच्यमा कर्ता र कर्मको नभई क्रियाको अर्थ नै प्रधान हुने हुँदा कर्ता र कर्ममा खासै ख्याल गरिँदैन । यसरी वाक्यमा कर्ता, कर्म र क्रियाका बीचमा सङ्गति नभएमा वाच्यगत त्रुटि भएको मानिन्छ । विश्लेषित पत्रिकामा पाइएका त्यस्ता त्रुटिहरूलाई तल प्रस्तुत गरिएको छ :

आयोजनालाई सरकारले सघाउनुको बदला अप्ठेरो पार्ने मौका यही हो भन्दै टावर बनाउन रोकियो ( व्या.स.२९९/१) ।

लेखकले पुराना सम्पदासँग सम्बन्धित तस्वीर र रेखाचित्रहरू पनि पुस्तकमा समेटिएका छन् (कसा.स.३००/१) ।

सबै राष्ट्रले एउटै पद्धति अवलम्बन गरिएको पाइँदैन, मूल्यांकन पद्धति पनि नयाँ तरिकाले गरियो (वि.ले.३०७/१) ।

यस वर्ष अभियानले कर्पोरेट हाउसहरू, सपिड मल, मल्टिप्लेक्स र सुपरमार्केटमा राखिएका बुथमा सहभागीहरूको तह परीक्षण गरिने छ (व्या.स.२९७/२) ।

माथि दिइएका चार वटै वाक्यमा कर्तृवाच्यको प्रयोगमा त्रुटि भएको पाइन्छ । वाक्यमा कर्ताका रूपमा ले विभक्तिसहित क्रमशः सरकार, लेखक, राष्ट्र र अभियान आएका छन् तर ती वाक्यमा प्रयुक्त क्रियापदहरू चाहिँ कर्म वाच्यमा प्रयोग हुने जस्ता (धातुमा इ जोडिएका) छन् । त्यसैले यहाँ कर्ता र क्रियाका बीचको सङ्गति नमिलेको देखिन्छ ।

## ४.८. विभक्तिको प्रयोगमा भएका त्रुटिहरू

### ४.८.१. ले विभक्तिको प्रयोगमा भएका त्रुटिहरू

साउथ ह्याम्पटन लिगका पछिल्ला खेलमा पनि हारेको थियो (खे.स.२९७/१) ।

उनको कार्यनीति पञ्चायतको भ्रष्ट पद्धतिमाथि धूँवादार आलोचना गर्‍यो (मु.स.२९९/१) ।

अनील आँकडे असुरक्षा र लापरवाहीका कारण काठ गोदाममा आगलागी भएकाले बताए (मु.स.३०७/१) ।

अस्पतालजस्ता संवेदनशील क्षेत्रमा म्याद नाघेको, लेबल नभएको खाद्यपदार्थ भेटिनु उपचार गराउन जाने थप विरामी हुने सम्भावना रहेको उपभोक्तावादीहरू बताउँछन् (व्या.स.३०८/१) ।

यो के हो हामी जान्न चाहेका छौं (व्या.स.३१३/२) ।

समितिका सभापति शुक्रवार समितिमा भने (व्या.स.३१३/२) ।

समितिका सभापतिले आइडेम्बे भने (व्या.स.३१३/२) ।

विकास के हो र यो कसरी प्राप्त गरिन्छ भन्ने हामी न आफैँ सिक्यौं न अरु देशबाट सिक्यौं (वि.ले.३२४ /२) ।

माथि दिइएका पाँच वटा वाक्यहरूमा ले विभक्तिको आवश्यकता भए पनि नदिइएकाले ती वाक्यहरू त्रुटियुक्त बनेका छन् । सामान्यतया नेपाली भाषामा कर्तासँग ले विभक्ति जोड्ने नियम छ । त्यसैले त्यहाँ प्रयोग हुने कर्तामा ले विभक्तिको प्रयोग वाञ्छनीय छ तर ती वाक्यमा विभक्तिरहित कर्ताको प्रयोग गरिएको छ । तिनमा पनि तेस्रो वाक्यमा कर्तासँग विभक्ति आवश्यक भए पनि प्रयोग गरिएको छैन भने अनावश्यक ठाउँमा ले को प्रयोग गरी भएको हुनुपर्नेमा भएकाले लेखिएको छ । चौथो वाक्यमा पनि भेटिनुसँग ले विभक्ति नजोडिएकाले सिङ्गो वाक्य नै अस्पष्ट बनेको छ । त्यस्तै सातौँ वाक्यमा त समितिका सभापति आइडेम्बेले भने हुनुपर्नेमा समितिका सभापतिले आइडेम्बे भने लेखिएकाले उक्त वाक्य अर्थहीन र हास्यास्पद बनेको छ ।

उनले व्यस्त रहन बाध्य भए (वि.ले.२९९/१) ।

४ मेगावाट क्षमताको आयोजनाले कात्तिक अन्तिम सातादेखि रोकिएको हो (व्या.स.२९६/२) ।

विकास खर्च र साधारण खर्चले तथ्यांकले देखाउँछ (वि.ले.३११/१) ।

विना परिश्रम र लगानी कमाउने प्रवृत्तिले विभिन्न रूपमा मौलाउन थाल्यो (वि.ले.३११/१) ।

मेलम्चीको सपना राजधानीवासीले २०५१को मध्यावधि निर्वाचनका बेला जागृत भएको थियो (सम्पा ३०१) ।

प्रज्वलले आफ्नो कितावमा भुटान, सिक्किम, दार्जिलिङ, न्युयोर्क र काठमाडौं घुमेका आठ कथाले समेटेका छन् (कसा.स.३१८/२) ।

दुवै जिल्लाले लिगमा सहभागी हुने टिमले तयारी पनि गरेको पाइयो (खे.स.३११ / २) ।

उपर्युल्लिखित वाक्यहरूमा पनि ले विभक्तिको प्रयोगमै त्रुटि भएको छ । माथि व्याख्या गरिएका वाक्यहरूमा आवश्यक ठाउँमा पनि ले जोडिएको छैन भने यहाँ चाहिँ अनावश्यक रूपमा केही शब्दहरूमा ले जोडिएको छ । माथिका सबै वाक्यहरूमा अनावश्यक रूपमा प्रयोग भएका ले विभक्तिलाई हटाउनु पर्छ साथै पहिलो वाक्यमा रहेको उनले लाई उनी, पाँचौँ वाक्यमा रहेको कथाले लाई कथा वा कथालाई र अन्तिम वाक्यमा रहेको जिल्लाले लाई जिल्लाका बनाई ती वाक्यहरूलाई त्रुटिरहित बनाउन सकिन्छ ।

#### ४.८.२. बाट विभक्तिको प्रयोगमा भएका त्रुटिहरू

भापा ५८ हजार ६ सय तीन राहदानी जारी भएका छन् । (मु.स.३१९/१)

आफ्ना सदस्य संस्थाबाट हरेक कामदारसँग गैरकानुनी रूपमा २ सय रूपैयाका पैसा असुल्दै आएको थियो ( व्या.स.३२२/३)

माथिका दुई वटा वाक्यमध्ये पहिलो वाक्य बाट को अभावले र दोस्रो वाक्य बाट को प्रयोगका कारणले त्रुटियुक्त छन् । अघिल्लो वाक्यमा भापा शब्दसँग विभक्ति बाट आवश्यक भए पनि प्रयोग गरिएको छैन भने पछिल्लो वाक्यमा रहेको संस्था शब्दसँग प्रयुक्त विभक्ति हटाएर सो स्थानमा विभक्ति का को प्रयोग गरिनुपर्छ साथै यस वाक्यमा रहेको रूपैयासँग रहेको का विभक्ति र पैसा शब्द पनि हटाउनुपर्ने भएकाले दोस्रो वाक्यको पुनर्लेखन गरिनु आवश्यक छ ।

#### ४.८.३. लाई विभक्तिको प्रयोगमा भएका त्रुटिहरू

काम गर्न नसक्ने सरकारी अधिकारीहरूलाई पनि कारवाहीको दायरामा तानिनुपर्छ (सम्पा.३०४) ।

किन वञ्चित गरिए यी सभासदहरूलाई छलफलबाट (वि.ले.३२४ /१)?

कृषकहरूले यस्तो विशेषज्ञता हासिल गर्न सक्नेछन्, जसले उनीहरूलाई आफ्नो व्यवसायको व्यवस्थापनमा सही समयमा सही निर्णय लिन सक्नेछन् (वि.ले.३१५ /३) ।

साना विभागहरूलाई त्रिविको ध्यान ठिकठिकै मात्र पुग्छ (मु.स.३०७/२) ।

माथि उल्लेख गरिएका वाक्यहरूमा *लाई* विभक्तिको प्रयोग त्रुटियुक्त छ । ती वाक्यहरूमध्ये अधिल्ला तीन वटा वाक्यमा रहेका *लाई* विभक्ति अनावश्यक भएकाले सो विभक्ति हटाउनेबित्तिकै ती वाक्यहरू त्रुटिरहित हुन्छन् भने अन्तिम वाक्यमा रहेको विभक्ति *लाई* को सट्टा *मा* विभक्तिको प्रयोग गर्नुपर्छ ।

#### ४.८.४. *को/का* विभक्तिको प्रयोगमा भएका त्रुटिहरू

चिया तुलनात्मक लाभ वस्तुका रूपमा प्रवर्द्धन भइरहेको छ (व्या.स.२९८/२) ।

खिलराज रेग्मी सरकार बन्नुपूर्व आएको प्रधानमन्त्री प्रस्ताव सीधै नकारे (मु.स.२९९/१) ।

घरमा बिन्दा सट्टा लाससहितको काठ बाकस आइपुग्यो (कसा.स.३२४/२) ।

कलाकार अरनिको योगदानको जति चर्चा हुन्छ, उति नै उनको जीवनकालको (कसा.स.३१८/१) ।

प्रदर्शनीमा सेतो दौरा, कालो भादगाउँले टोपीका साथ हातमा पेपर र ब्रस समाइरहेका अरनिको तस्बिरतिर प्रायः सबैको नजर जान्छ (कसा.स.३१८/१) ।

कविशिरोमणि योगदानको सम्झना र चर्चा गरिएको हो (कसा. स. ३१०/२) ।

लैनसिंह बाइदेलको 'सपनाहरू' शीर्षक चित्र साढे पाँच लाखमा बिक्री भएको छ ....नरेश सैजूको 'पालुङ' शीर्षक चित्र एकेलिङ रङको चित्र ४५ हजारमा बिक्री भएको छ ....चिनीकाजी ताम्राकारको 'माछापुछ्रे' शीर्षक चित्र ३५ हजार रूपैयाँमा बिक्री भएको छ .... कान्ति न्यौपानेको 'दिङला' शीर्षक चित्र पनि ३५ हजार रूपैयाँमा बिक्री भएको छ (कसा. स. ३१०/१) ।

मुलुक संविधान विधिविधान अनुरूप चल्ने र त्यसपछि देशमा आर्थिक क्रान्तिको सपना बाँडेका थिए ( वि.ले.३११/१) ।

नराम्रो कार्य फल नराम्रै हुन्छ (कसा.स.३१२/१) ।

त्यही थलोमा अरनिको मूर्तिसमेत ठड्याइयो (कसा.स.३१६/२) ।

को १ख ३३०१ नम्बर ट्रकमा सामानसहित प्रहरीले शुक्रबार साँझ नियन्त्रणमा लिई आइतबार राजस्व कार्यालयमा बुझाएको हो (व्या.स.३१६/२) ।

माथिका वाक्यहरूमा विभक्तिको प्रयोग यथास्थान सान्दर्भिक रूपले गरिएको देखिँदैन । यहाँ पहिलो वाक्यमा *लाभ*, दोस्रो वाक्यमा *रेग्मी*, तेस्रो वाक्यमा *बिन्दा* र *काठ*, चौथो, पाँचौँ र तेह्रौँ वाक्यमा *अरनिको*, छैटौँ वाक्यमा *कविशिरोमणि*, सातौँ, आठौँ, नवौँ र दसौँ वाक्यमा रहेका *शीर्षक*, एघारौँ वाक्यमा *संविधान*, बाह्रौँ वाक्यमा *कार्य*, चौधौँ वाक्यमा *नम्बर* शब्दसँग '*को*' विभक्ति आवश्यक भए पनि ती वाक्यहरू उक्त विभक्तिको प्रयोग नगरिएको त्रुटिपूर्ण छन् ।



सरकारले नै भण्डारको वैकल्पिक व्यवस्थाको गर्नुपर्ने उपभोक्तावादीहरूले बताएका छन् (व्या.स.३२१/२) ।

पार्वती सामरीको तौलअनुसार लगाउनुपर्ने इमियोग्लोबिन भ्याक्सिन लगाएकी छिन् (मु.स.३२२/२) ।

माथि दिइएका दुईवटा वाक्यमध्ये पहिलो वाक्यमा व्यवस्था शब्दसँग जोडिएको 'को' विभक्तिले उक्त वाक्यलाई त्रुटिपूर्ण बनाएकाले सो विभक्तिलाई हटाउनुपर्छ भने दोस्रो वाक्यमा प्रयुक्त सामरीको शब्दमा रहेको 'को' विभक्तिको स्थानमा 'ले' विभक्तिको प्रयोग गर्नु आवश्यक छ ।

भारतको सिलिगुडी, जलपाइगुडी, कोलकाता, नयाँ दिल्ली अलैंचीका लागि किनबेच हुने सहरहरू हुन् (व्या.स.३०२/२) ।

माथिको वाक्यमा उल्लेख गरिएका सहरहरूमा अलैंचीको किनबेच हुन्छ भन्ने आशय बुझाउन खोजिएको भए पनि उक्त वाक्य पढ्दा अलैंचीका लागि ती सहरहरूकै किनबेच हुन्छ भन्ने बुझिने हुँदा सो वाक्य त्रुटिपूर्ण बनेको छ । त्यसैले त्यहाँ प्रयुक्त *का लागि* विभक्ति हटाउनुपर्छ ।

#### ४.८.५. *मा* विभक्तिको प्रयोगमा भएका त्रुटिहरू

मेजरद्वय तामाङ र बक्लीको सैनिक यात्रा धेरै वर्षदेखि सँगसँगै छन् (कसा.स.३११/१) ।

त्रिवि पदाधिकारी स्वयं राजनीतिक भागबन्डाका आधार नियुक्ति भएका व्यक्तिहरू हुन् (सम्पा.३१५) ।

विदेश बेच्चाभन्दा पनि यही खपत भएमा युवालाई रोजगार दिन सकिने बताउँछन् (व्या.स.३२३/१) ।

माथि दिइएका तीन वटै वाक्यमा 'मा' विभक्तिको अभाव छ । पहिलो वाक्यमा रहेको *को* विभक्ति हटाएर *सैनिक* शब्दलाई सैन्य बनाई यात्राका पछाडि *मा* जोड्नुपर्छ भने दोस्रो र तेस्रो वाक्यमा क्रमशः *आधार* र *विदेश* शब्दका पछाडि *मा* थप्नुपर्छ ।

पाकिस्तानको सबभन्दा खतरनाक आतंककारी गुटमा तेहरिक - ए - तालिवान पाकिस्तान नामक तालिवान समूह हो (वि.ले.२९७/२) ।

उपर्युल्लिखित वाक्यको संरचनाअनुसार त्यहाँ प्रयुक्त *मा* विभक्ति उपयुक्त नभएकाले सो विभक्ति हटाउनुपर्छ ।

पशुपति क्षेत्र विकास कोषमा एक रूपैयाँ पनि खर्च हुन सकेको छैन (सम्पा.३०४) ।

यस्तो बेला सार्वजनिक सिर्जनाले दुई देशीय सम्बन्धलाई भावनात्मकमा रूप जोडिदिन थप बल पुऱ्याउँछन् । (कसा.स.३११/१) ।

माथिका दुई वटा वाक्यमध्ये पहिलो वाक्यमा रहेको *मा* विभक्तिका सट्टा को विभक्तिको प्रयोग गर्नु आवश्यक देखिन्छ भने दोस्रो वाक्यमा रहेको *भावनात्मकमा* रूप जोडिदिन को ठाउँमा *भावनात्मक रूपमा* जोडिदिन लेख्नुपर्छ ।

## ४.९. पुनरुक्तिगत त्रुटिहरू

पुनरुक्तिले शब्द वा अर्थको आवृत्तिलाई बुझाउँछ । वाक्यमा रहेका केही शब्दहरू जस्ताको त्यस्तै दोहोरिनाले, तिनको पर्यायवाची शब्द वा समावेशात्मक शब्दको प्रयोग गर्नाले वाक्यमा पुनरुक्तिको समस्या आउँछ । अनावश्यक शब्दको प्रयोगले वाक्यलाई लामो, बोझिलो बनाउनुका साथै अर्थगत भिन्नतासमेत ल्याई त्रुटिपूर्ण बनाउने हुँदा वाक्यगठनका क्रममा त्रुटि नहोस् भनी शब्दको छनोट गर्दा ध्यान दिनुपर्छ । पत्रिकामा पाइएका पुनरुक्तिगत त्रुटिहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

६ - ६ अंक र स्कोरका आधारमा नेपाल दोस्रो स्थानमा छ (मु.स.३०२/१) ।

यस वाक्यमा अंक र स्कोर समानार्थी शब्दको प्रयोग गरिएकोले अर्थगत आवृत्ति रहेको छ ।

२०५९/६० तिर पृथ्वीनारायणको सालिक भत्काइयो र ध्वस्त पारियो...यो अतिवादको नसा उत्रिन थालेको छ ( वि.ले.३१८ /२) ।

यस वाक्यमा प्रयुक्त ध्वस्त पारियो क्रियापदले नै भत्किएको अर्थसमेत समेट्ने भएकाले उक्त शब्दको प्रयोग यहाँ आवश्यक छैन ।

नेपाल र चीनबीच केही समयदेखि उच्च कूटनीतिक पदाधिकारीहरूको आउने - जाने बाक्लो भ्रमण भइरहेको छ (वि.ले.३०४/१) ।

यस वाक्यमा प्रयुक्त भ्रमण शब्दले नै आउने जाने कार्य भन्ने अर्थ बुझाउने हुँदा यहाँ उक्त अर्थबोधका लागि अन्य शब्दप्रयोग आवश्यक छैन ।

मृत्यु हुनेमा दलितबस्तीका सुकुम्बासी भूमिहीन छन् । (मु.स.३१०/२)

यस वाक्यमा प्रयुक्त सुकुम्बासी शब्दले नै भूमिहीनको अर्थ दिने भएकाले त्यसको दोहोरो प्रयोग आवश्यक छैन ।

मन्त्रीले सेडिमेन्टेसन फ्लसिडको अनुभव नभएको जापानी कम्पनी कन्साईलाई एडीबीले परामर्शदाता नछान्नु अन्यायपूर्ण भएको जिकिर मन्त्रीको थियो (व्या.स.३१२/१) ।

यस वाक्यमा मन्त्री शब्दको आवृत्ति आवश्यक छैन । वाक्यको अन्त्यतिर आएको *मन्त्रीको थियो* पदावली हटाएर *गरे* मात्र लेख्दा वाक्यगठन ठीक बन्छ ।

दर्शकले एपीएफ(क्लब)को पक्षमा हुटिड र समर्थन गरिरहेका थिए (खे.स.३१५/१) ।

कुनै पनि क्लबको समर्थन गर्नु भनेको पक्षमा लाग्नु नै हो । त्यसैले माथिको वाक्यमा प्रयुक्त *पक्षमा हुटिड* (अङ्ग्रेजी शब्द) को प्रयोग गर्नु आवश्यक छैन समर्थन मात्र लेख्दा राम्रो हुन्छ ।

ग्यास हाहाकार हुनुको कारण सरकारले समयमै भण्डारण गर्न नसक्नु एक कारण हो (व्या.स.३२१/२) ।

माथिको वाक्यमा *कारण* शब्द दोहोरिएको छ । वाक्यमा दोहारिएको पछिल्लो *कारण*लाई हटाएर वाक्यको पुनर्लेखन गर्नुपर्छ ।

रातो, पहेंलो, हरियो, कालो, सेतो, नीलो लगायत चम्किला र कलरफुल रंगको प्रयोग गरेर उनले यसलाई पुष्टि गर्न खोजेका छन् (कसा.स.३२३/१) ।

माथिको वाक्यमा उल्लेख गरिएका विभिन्न किसिमका रङहरूको नाम दिइसकेपछि पुनः *कलरफुल* शब्दको प्रयोग गरिएको छ, जसको अर्थ पनि विभिन्न रङले भरिएको भन्ने नै हुन्छ । विभिन्न रङको नाम उल्लेख गरेपछि चित्र रङ्गीन छ भन्ने अर्थ स्पष्ट भइहाल्ने हुँदा शब्द वा अर्थको आवृत्ति हुन नदिन सचेत हुनुपर्छ ।

#### ४.१०. पदस्थानगत त्रुटिहरू

पदस्थानगत त्रुटिले वाक्यमा रहेका शब्दहरूको स्थानका कारण हुने त्रुटिहरूलाई बुझाउँछ । यसलाई काव्यदोषअन्तर्गत वाक्यदोषको चर्चा गर्नेक्रममा अस्थानस्थपदता भनिएको छ (शर्मा, २०५८: १९२) । वाक्यमा आएका शब्दहरू उचित स्थानमा प्रयोग नभएमा ती शब्दहरूले समग्र वाक्यको आशयलाई नै प्रभावित गर्ने हुँदा वाक्यमा प्रकाश पार्न खोजिएको विषय ओभेलमा पर्ने गर्दछ । वाक्यको अर्थमा परिवर्तन गरी वाक्यलाई भ्रमात्मक, असान्दर्भिक र हास्यास्पद बनाउने सामर्थ्य राख्ने यस किसिमको त्रुटि पनि वाक्यमा आएका शब्दहरूको रखाइक्रम नमिलेका कारण हुने हुँदा यसलाई वाक्यगठनगत त्रुटि नै मानिन्छ । 'कान्तिपुर' पत्रिकाका विश्लेषित अङ्कहरूमा पाइएका यस्ता त्रुटिहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

जुद्ध शमशेरका छोरा जनरल नीर शमशेर राणा प्रधानसेनापति असार २०१७ मा मात्र भएका थिए (वि.ले.२९५ /२) ।

यस वाक्यमा रहेको *मात्र* हटाउनुपर्छ र *प्रधानसेनापति* शब्दलाई मितिभन्दा पछाडि लेख्नुपर्छ ।

चितवन वन्यजन्तुका लागि नेपालकै पहिलो प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य हो (कसा.स.२९६/१) ।

माथिको वाक्यले चितवन पर्यटकका लागि होइन वन्यजन्तुका लागि पर्यटकीय गन्तव्य हो भन्ने आशय बुझाएको छ तर भन्न खोजिएको त्यसो नभएर वन्यजन्तु हेर्ने पर्यटकका लागि चितवन नेपालको प्रमुख गन्तव्य हो भन्ने हो । त्यसैले उक्त वाक्यलाई पदक्रम मिलाएर पुनर्लेखन गर्नु आवश्यक छ ।

आयोजनाले सबैभन्दा बढी स्थानीयबाट भ्रमेला खेप्नुपरेपछि बन्द हुने अवस्थामा पुगेको हो (व्या.स.२९९/१) ।

यो वाक्यमा जोड दिन खोजिएको *भ्रमेलामा* हो *स्थानीयमा* होइन । त्यसैले यस वाक्यलाई *आयोजनाले स्थानीयबाट सबैभन्दा बढी भ्रमेला खेप्नुपरेपछि बन्द हुने अवस्थामा पुगेको हो* लेखेर सच्याउन सकिन्छ ।

उनले धेरै भूपिसितका वैयक्तिक सन्दर्भसमेत कोट्याउँदै भने (कसा.स.३०५/२) ।

सयौं पीएचडी गरेका विद्वान्हरू अनुसन्धान गरेर सरकारलाई नीति निर्माणमा सहयोग गर्छन् (वि.ले.३२४ /२) ।

यी वाक्यमा धेरै र सयौं जस्ता विशेषणलाई उचित स्थानमा प्रयोग गर्न नसक्दा वाक्यको अर्थसम्प्रेषणमा बाधा पुगेको छ । धेरै भूपि होइन भूपि एउटा मात्र हुन् र पीएचडी सयौं होइन पीएचडी गरेका सयौं विद्वान् चाहिँ हुन् त्यसैले ती वाक्यमा पदक्रमगत त्रुटि रहेका छन् ।

संविधान बनाउन संविधानसभा नसकी विघटन भएका उदाहरण पनि धेरै छन् (वि.ले.३०२/१) ।

यो वाक्यलाई *संविधानसभाले संविधान बनाउन नसकी विघटन भएका उदाहरण पनि धेरै छन्* बनाए मात्र नेपाली वाक्यगठनका दृष्टिले शुद्ध हुन्छ र बुझाउन खोजेको अर्थ नै बुझिन्छ ।

उक्त प्रान्त तेल र प्राकृतिक ग्यासलगायत सम्पदाको विश्वकै भण्डार मानिन्छ (मु.स.३०६/२) ।

यो वाक्यमा रहेको *प्राकृतिक* शब्दको स्थान परिवर्तन गरी *तेल र ग्यासजस्ता प्राकृतिक सम्पदाको* बनाउनुपर्छ भने *विश्वकै भण्डार* होइन, *विश्वकै प्रमुख भण्डार* बनाउनुपर्छ ।

त्यस क्रममा करिब ३ बोरा म्याद नाघेका , लेबल नभएका सामान जफत गरिएको थियो (व्या.स.३०८/१) ।

यो उदाहरण पनि पदक्रमगत त्रुटिका कारण हास्यास्पद बनेको छ । यहाँ प्रयुक्त करिब ३ बोरा म्याद नाघेका भन्ने पदावलीले सिङ्गो वाक्यले दिने अर्थलाई नै खजमजाएको छ । म्याद नाघेका सामान भन्नाले उपभोग गर्ने समय सकिएका सामान भन्ने बुझिन्छ र समयलाई कहिल्यै पनि बोरामा नाप्न सकिँदैन बरु बोरामा सामान हालिन्छ । त्यसैले उल्लिखित वाक्यमा रहेको करिब ३ बोरा पदावलीलाई सामान पदको ठीक अगाडि राख्नुपर्छ ।

अभियानलाई राम्रै दर्शक साथ मिलेको थियो (कसा.स.३२१/१) ।

यस वाक्यमा प्रयोग गरिएका शब्दहरूलाई पनि क्रम मिलाउनुपर्ने देखिन्छ । राम्रै दर्शक होइन दर्शकको राम्रै साथ लेखेमा यसले बुझाउने अर्थ प्रभावकारी बन्छ ।

उनको दाहिनेपट्टिको छातीमा शल्यक्रिया गरेर ट्युबसमेत राखिएको थियो (कसा.स.३२३/२) ।

दाहिनेपट्टिको छाती कथ्य प्रयोगमा स्वाभाविकै लाग्ने भए पनि मानिसको छाती एउटा मात्र हुने भएकाले लेख्य रूपमा छातीको दाहिनेपट्टि लेख्दा नै वाक्य शुद्ध हुन्छ ।

विद्युत्को लागत प्रतियुनिट मूल्य करिब २९ रूपैयाँ पर्छ (व्या.स.३०९/१) ।

यो वाक्य भट्ट हेर्दा ठीकै देखिए पनि पदस्थानका दृष्टिले गलत छ । यस वाक्यमा विद्युत्को लागत प्रतियुनिट मूल्य लेखिएको छ तर यसलाई विद्युत्को लागत मूल्य प्रतियुनिट बनाउनुपर्छ ।

## ४.११. शब्दप्रयोगगत त्रुटिहरू

### ४.११.१. शब्द छनोटमा भएका त्रुटिहरू

वाक्य शब्दहरूको आपसी मेलबाट बन्ने हुँदा त्यहाँ रहने शब्दहरूको छनोटले वाक्यको बनोट र आशयमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेका हुन्छन् । कुनै पनि शब्दको छनोटमा त्रुटि भएमा समग्र वाक्य नै त्रुटिपूर्ण हुन्छ । वाक्यलाई संक्षिप्त र विशिष्ट बनाउने उद्देश्य राखेर वा शब्दको अर्थ नजानेर पनि गलत शब्दहरूको प्रयोग गरिने हुँदा शब्दकोशको सहायता लिई राम्ररी अर्थ बुझेर मात्र शब्दको प्रयोग गर्नुपर्छ नत्र वाक्यको अर्थमा बाधा पुग्ने वा विपरीत अर्थ आउने सम्भावना रहन्छ । विश्लेषित पत्रिकामा रहेका गलत शब्दको प्रयोग गरिएका वाक्यहरूलाई तल व्याख्यासहित प्रस्तुत गरिएको छ :

बार्सिलोनाले नै अन्तिम पटक सन् २०१३ को मेमा एट्लेटिकोलाई उसकै घरमा हराएको थियो (खे.स.२९५ /१) ।

साउथ ह्याम्पटनले चौथो स्थानमा आफ्नो पकड मजबुत पार्ने क्रममा घरमा आर्सनललाई ३ - ० ले हरायो (खे.स. ३१३/१) ।

माथि दिइएका दुवै वाक्यमा प्रयोग गरिएको *घर* शब्दलाई हटाएर *घरेलु मैदान* बनाउनु पर्छ । साथै पहिलो वाक्यमा रहेको *उसकै* का ठाउँमा *आफ्नै* लेख्नुपर्छ, नत्र बुझाउन खोजेको कुरो स्पष्ट हुँदैन ।

विपीलाई पद त्याग्न गर्न भने सहज भएन (वि.ले. २९५/२) ।

यस वाक्यमा भएको *गर्न* शब्द हटाउनुपर्छ वा *त्याग्नका* सट्टा *त्याग* मात्र लेख्नुपर्छ ।

दोषीमाथि कारवाही चलाउन उनीहरूले आआफ्नो ठाउँबाट अग्रसर भूमिका खेल्नुपर्छ (सम्पा. २९६) ।

यहाँ प्रयोग गरिएको *अग्रसर भूमिका खेल्नु* पदावलीका कारण यो वाक्य त्रुटिपूर्ण बनेको छ । *अग्रसर हुनु* वा *अग्रणी भूमिका खेल्नु* लेख्नु उचित हुन्छ ।

गान्धीसँगै उनी पनि शान्तिपूर्ण आन्दोलन र विरोधलाई नै मुख्य हतियार मान्छन् (वि.ले.२९९/१) ।

यस वाक्यमा रहेको *उनी* कैलाश सत्यार्थीलाई बुझाउन आएको हो । गान्धी र सत्यार्थीले सँगै आन्दोलन र विरोध गर्ने कुरो सम्भव नै नभएकाले *गान्धीसँगै* होइन *गान्धीले जस्तै* लेखेर सो वाक्यलाई सच्याउन सकिन्छ ।

माघ ८ मा नयाँ संविधान जारी हुन्छ भन्नेमा ठुक्क हुन सकिँदैन । त्यो दिन मस्यौदा आए पनि धन्य हुन्छ (वि.ले.३०२/१) ।

यहाँ रहेका दुई वटा वाक्य परस्परमा विरोध जनाउँछन् जसले गर्दा पाठक अर्थबोधमा अलमलिन्छ । दोस्रो वाक्य पढ्दा पहिलो वाक्यले संविधान जारी हुन नसक्ने कुरा बुझाउन खोजेको देखिन्छ तर पहिलो वाक्यमा प्रयोग भएको क्रियापदले ठीक विपरीत अर्थ बुझाएकाले सो वाक्य त्रुटिपूर्ण छ ।

उनले दर्शकको समर्थककै कारण जित्न सकेको बताए (खे.स.३०३/१) ।

माथिको वाक्यमा दर्शकको समर्थकका कारण होइन दर्शकले समर्थन गरेका कारणले जित भएको हो भन्न खोजिएको छ तर त्यहाँ प्रयुक्त *समर्थक* शब्दले समर्थन गर्ने व्यक्ति भन्ने अर्थ बुझाउने हुँदा त्यहाँ रहेको *समर्थक* शब्द हटाएर *समर्थन* शब्दको प्रयोग गरिनु आवश्यक छ ।

एडिलेड र ब्रिसवेन टेस्टमा महेन्द्रसिंह धोनीको भारत पराजित रहेको थियो (खे.स.३०४ /२) ।

माथिको वाक्यमा रहेको *महेन्द्रसिंह धोनीको* पदावली अनावश्यक छ । उक्त वाक्यले भारतको पराजय भएको कुरा बुझाउन खोजेको हो । उक्त पदावली नराखे पनि सो कुरा बुझ्न सकिन्छ बरु सो पदावलीले भारत महेन्द्रसिंह धोनीको मात्र हो भन्ने बुझाउने हुँदा सो वाक्य त्रुटिपूर्ण छ ।

भारतले बलियो चुनौती पेस गरेपछि आफ्नो दोस्रो इनिङ्समा भने राम्रो गर्न सकेको छैन (खे.स.३०४/२) ।

यस वाक्यमा आएको *गरेपछिलाई गरे पनि* बनाउँदा मात्र सो वाक्यको आशय स्पष्ट हुन्छ ।

चीन अमेरिकालाई उछिन्दै विश्वको सबभन्दा ठूलो अर्थतन्त्र बनेको छ (वि.ले. ३०६/१) ।

माथिको उदाहरणमा चीन विश्वको ठूलो अर्थतन्त्र बनेको कुरा उल्लेख गरिएको छ तर चीन एउटा राष्ट्र हो अर्थतन्त्र होइन फेरि अर्थतन्त्र ठूलो र सानो होइन बलियो वा कमजोर हुने भएकाले उक्त वाक्यलाई पुनर्लेखन गरिनुपर्छ ।

कलाकारले बनाएका थाङ्का, पौभा र चित्र पनि राखिएका छन् (कसा.स.३१८/१) ।

यहाँ 'कलाकारले बनाएका थाङ्का, पौभा र चित्र पनि राखिएका छन्' लेखिएको छ । कलासम्बन्धी काम गर्ने व्यक्तिलाई कलाकार भनिन्छ र चित्र बनाउनु पनि एउटा कला नै भएकाले त्यहाँ कलाकारले बनाएका लेखिरहनु पर्दैन फेरि थाङ्का र पौभा पनि चित्रकै प्रकार भएकाले ती अलगअलग शब्दको प्रयोग गरेर वाक्यलाई लम्याइरहनु भन्दा *प्रदर्शनीमा चित्र पनि राखिएका छन्* मात्र लेखे वाक्य छरितो बन्छ ।

प्रतिष्ठानकी कुलपति रागिनी उपाध्यायले सम्मान हस्तान्तरण गरिन् (कसा.स.३१८/१) ।

*सम्मान* भाववाचक नाम पद हो । दया, माया गरेजस्तै सम्मान पनि गर्ने कुरा हो हस्तान्तरण गर्न मिल्ने वस्तु होइन त्यसैले यस वाक्यमा *सम्मान हस्तान्तरण गरिन्* लेख्नुको सट्टा *पुरस्कार हस्तान्तरण गरिन्* लेख्दा वाक्य शुद्ध बन्छ ।

नयाँ सिलिन्डर किन्ने पाइने तर पुरानो साट्न नपाइने देखिएको छ (व्या.स.३१८/१) ।

यस वाक्यमा आएको *किन्ने* शब्दले सिङ्गो वाक्यको अर्थलाई नै बङ्ग्याएको छ । यहाँ भन्न खोजिएको नयाँ सिलिन्डर किन्न पाइए पनि पुरानो साट्न पाइँदैन भन्ने हो तर उक्त एउटा शब्दका कारण नयाँ सिलिन्डर किन्ने मान्छे पाइन्छ तर पुरानो सिलिन्डर साट्न पाइँदैन भन्ने बुझिएको छ ।

मधेसी नेताहरूको मात्र नभई थरुहट प्रदेशको मागले ती जिल्लाहरू पनि विवादरहित छैनन् (वि.ले.३१९/१) ।

यहाँ मधेसी नेताहरूले थरुहट प्रदेशको माग गरेको कुरामा जोड दिन खोजिएको भए पनि यस वाक्यमा प्रयुक्त *मधेसी नेताहरूको मात्र नभई थरुहट प्रदेशको मागले* भन्ने पदावलीले नेतासँगै थरुहट प्रदेशले पनि माग गर्‍यो भन्ने अर्थ बुझाएको छ । तर थरुहट प्रदेशै नभएका अवस्थामा त्यसले माग गर्ने त कुरै आउँदैन । त्यसैले उक्त वाक्यबाट *मात्र नभई* पदावली हटाई *नेताहरूले गरेको थरुहट प्रदेशका माग* बनाउनुपर्छ ।

हाम्रो टिमप्रति पूर्वाग्रही गरेजस्तो लाग्यो (खे.स.३२०/१) ।

पूर्वाग्रह राख्ने व्यक्ति चाहिँ पूर्वाग्रही हुने भएकाले यस वाक्यमा आएको *पूर्वाग्रही गरेजस्तो* लाई *पूर्वाग्रही बनेजस्तो* लेख्नुपर्छ ।

स्मिथले सन् १९४७/४८ मा ब्रेडम्यानको प्रदर्शन उछिन्न भारतविरुद्ध ७ सय ६९ रन बनाए (खे.स.३२०/२) ।

स्मिथ अहिलेको खेलाडी भएकाले उनले सन् १९४७/४८ मा ब्रेडम्यानको प्रदर्शन उछिन्न प्रदर्शन गर्ने कुरा त सम्भव नै छैन । त्यसैले यो वाक्यलाई *स्मिथले भारतविरुद्ध ७ सय ६९ रन बनाएर सन् १९४७/४८ मा ब्रेडम्यानले गरेको प्रदर्शनलाई उछिने* बनाउँदा यसले बुझाउन खोजेको अर्थ छर्लङ्ग हुन्छ ।

अंग्रेज र बाइसौं, चौबिसौं राज्यको भ्रमेलाबाट मुक्ति दिने शाहलाई सम्भनुमा के समस्या छ (मु.स.३२१/३) ?

यस वाक्यमा प्रयोग गरिएका *बाइसौं* र *चौबिसौं* शब्दले वाक्यको आशयलाई स्पष्ट पार्न सकेका छैनन् । ती शब्दका स्थानमा *बाइसे* र *चौबिसे* शब्द प्रयोग गर्दा आशय स्पष्ट हुन्छ ।

ग्यास आयात हुने बरौनी नाका मर्मतका लागि बन्द हुँदा यस्तो बजारमा केही दिनअघि ग्यास अभाव भएको हो (व्या.स.३२१/२) ।

यस वाक्यमा प्रयोग गरिएको *यस्तो* विशेषण पद र *केही दिनअघि* पदावली सान्दर्भिक नभएकाले यहाँबाट *यस्तो* शब्द हटाई *दिनअघिको* स्थानमा *दिनदेखि* लेख्नुपर्छ ।

सभासदहरूले अभाव हुने समयको प्रक्षेपण गरी भण्डारण गर्नुपर्नेमा सुझाव दिएका हुन् (व्या.स.३२१/२) ।

यस वाक्यमा प्रयोग गरिएको *प्रक्षेपण* शब्दले कुनै पनि वस्तुलाई अन्तरिक्षमा पठाउने कार्य, फाल्ने, हाल्ने जस्ता अर्थ दिने भएकाले यस वाक्यमा उक्त शब्दको प्रयोग प्रासङ्गिक छैन । त्यसैले यसको पुनर्लेखन गर्नु आवश्यक छ ।



आधा दर्जन स्यालले जथाभावी टोक्न थालेपछि स्थानीयवासी आतंकित भएका छन् (मु.स.३२२/२) ।

यस वाक्यमा प्रयोग गरिएको *आधा दर्जन* पदावलीले वाक्यको आशयलाई अस्पष्ट बनाएको छ ।  
आधा दर्जनभन्दा कम स्यालले टोकेको भए पनि मानिसहरू आतङ्कित नै हुने हुँदा उक्त पदावली यहाँ नराख्दा नै अर्थ स्पष्ट हुन्छ ।

उक्त विमान सेवाले सँगै लगेज ल्याउन सकेन .... कतार एयरवेज, एयर इन्डिया, फ्लाई दुबई लगायत यात्रुको पनि यस्तै गुनासो छ (मु.स.३२३/३) ।

विमान सेवाले लगेज बोक्ने नभई सो कार्य विमानले गर्ने भएकाले यस वाक्यबाट *सेवा* शब्द हटाउनु पर्दछ । साथै कतार एयरवेज, एयर इन्डिया, फ्लाई दुबई यात्रु नभई विमान कम्पनीका नाम हुन् त्यसैले यहाँ उक्त कम्पनीका विमानमा आउने यात्रुको गुनासो रहेको आशय व्यक्त हुनेगरी वाक्यको पुनर्लेखन गर्नुपर्दछ ।

खेल १-१ को बराबरीमा छुट्यो (खे.स.३२२/२) ।

यहाँ *छुट्यो* शब्दका स्थानमा *टुङ्गियो* शब्द प्रयोग गर्नु उचित हुन्छ ।

केही समयअघि रौतहट जिल्ला शिक्षाको क्षेत्रमा सबैभन्दा बढी गैरसाक्षर बसोबास गर्ने जिल्ला भएको समाचार प्रकाशित भयो (वि.ले.३२३ /२) ।

यस वाक्यमा प्रयुक्त *गैरसाक्षर* शब्दले नै शिक्षाको क्षेत्रलाई बुझाउने हुँदा यहाँ *शिक्षाको क्षेत्रमा* पदावली उल्लेख गर्नु आवश्यक छैन ।

घाँस ओसार्ने गाडादेखि दूध उत्पादनसम्मका जनावरलाई उनले क्यानभासमा समेटेका छन् (कसा.स.३२३/१) ।

घाँस ओसार्ने गाडा र दूध उत्पादन गर्ने जनावरका बीचमा तोक्न मिल्ने निश्चित दूरी नहुने हुँदा माथिको वाक्यमा *घाँस ओसार्ने गाडादेखि दूध उत्पादनसम्मका जनावर* लेख्नुको कुनै अर्थ छैन । त्यहाँ प्रयोग गरिएका *देखि* विभक्ति र *सम्म* नामयोगी हटाएर चित्रमा जे जे बनाइएको छ, ती ती वस्तुको नाम नै उल्लेख गर्दा राम्रो हुन्छ ।

प्युरल इलयुजनका कारण उनी अस्पताल भर्ना भएका जोशीको फोक्सोबाट २ लिटर पानी निकालिएको थियो....दौरासुरुवाल, टोपी र भानुभक्त आचार्यको ब्याच लाएर घर फर्किन लागेका उनले भने (कसा.स.३२३/२) ।

माथि दिइएका वाक्यहरूमध्ये पहिलो वाक्यमा आएको *उनी* शब्दलाई हटाउनुपर्छ भने दोस्रो वाक्यमा उद्देश्य विस्तारकका रूपमा प्रयुक्त *दौरासुरुवाल, टोपी र भानुभक्त आचार्यको ब्याच लाएर*

घर फर्किन लागेका पदावलीको प्रयोग आवश्यक छैन बरु उल्टो त्यसमा रहेको भानुभक्त आचार्यको ब्याच लाएरले वाक्यलाई नै हास्यास्पद र भ्रामक बनाएको छ । उनले लगाएको ब्याच भानुभक्त आचार्यको नभई भानुभक्त आचार्यको तस्विर अङ्कित चाहिँ हो । त्यसैले समाचारमा अनावश्यक शब्दको प्रयोग गर्नबाट बच्नुपर्छ ।

त्यति टाढाको राजधानीबाट आएका हौं (कसा.स.३२३/३) ।

यो वाक्य नेपालकै पश्चिमी क्षेत्रमा पुगेका व्यक्तिले बोलेका हुनाले यहाँ त्यति टाढाको राजधानी भनिरहनुपर्दैन, नेपालको राजधानी एउटै मात्र भएकाले राजधानी मात्र भने पुग्छ ।

महिलाले महिलाबाहेक अन्य यातायातमा चढे, तपाईं महिला यातायातमा चढ्नु न किन यहाँ आएको भन्दै तीतो वचन पाउन के बेर (वि.ले.३१७ /२) ?

माथिको वाक्यमा प्रयुक्त महिला यातायात पदावलीले वाक्यलाई त्रुटिपूर्ण बनाएको छ, किनभने महिला कुनै यातायात होइन । उक्त वाक्यमा भन्न खोजिएको कुरा चाहिँ विशेष आरक्षणको व्यवस्था गरी महिला मात्रै चढ्ने सवारी हो । त्यसैले सो वाक्यको पुनर्लेखन गरिनु आवश्यक छ ।

सार्वजनिक यातायातमा महिला हिंसा बढेो छ । यसको मूल जड महिलालाई समाजले हेर्ने कमजोर सस्तो र हेपाहा प्रवृत्ति हावी हुनुले हो । कोमल, कमजोर र असक्षमको प्रतीक महिलालाई दिइने भएकाले आफूभन्दा सानो पुरुषले पनि सिधै हेप्ने प्रवृत्ति हाम्रो समाजमा छ (वि.ले.३१७/२) ।

यी वाक्यमा पनि केही शब्दहरूको प्रयोग अनावश्यक र त्रुटिपूर्ण छन् र तिनले समग्र आशयलाई उजागर गर्नमा बाधा पुऱ्याएका छन् । यहाँ रहेका वाक्यहरूमध्ये पहिलो वाक्यमा बढ्दो हुनुपर्नेमा बढेो मात्र भएको छ, भने पहिलो वाक्यको कारणका रूपमा रहेको दोस्रो वाक्यमा प्रयुक्त कमजोर र सस्तो शब्दको प्रयोग अनावश्यक छ । तेस्रो वाक्यमा प्रतीक दिइने लेखिएको छ, त्यसलाई प्रतीक मान्ने लेख्नुपर्छ साथै त्यहाँबाट सिधै शब्द हटाउनुपर्छ ।

यहाँ बन्ने भाङ्ग्रा शुद्ध र अल्लोबाट बन्ने भएकाले माग बढेको हो (व्या.स.३१५/२) ।

ट्रकमा प्रज्ञापनपत्रमा उल्लेख भएभन्दा बढी मूल्य र सामान भेटिएपछि प्रहरीले नियन्त्रणमा लिएको हो (व्या.स.३१६/२) ।

माथिका दुई वटै वाक्यमा प्रयोग भएको संयोजक र ले वाक्यलाई त्रुटिपूर्ण बनाएकाले ती वाक्यबाट सो शब्द हटाउनुपर्छ साथै दोस्रो वाक्यमा मूल्य शब्दका पछाडि का विभक्ति थप्नुपर्छ ।

अखाद्य रड भेटिन थाले पनि क्षेत्रीय खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालयले आयातमा रोक लगाएको छ (व्या.स.३१६/३) ।

यस वाक्यमा रहेको *पनि* संयोजकले वाक्यको आशयलाई अस्पष्ट बनाएकाले सो शब्दलाई हटाएर उक्त स्थानमा *पछि* शब्दको प्रयोग गर्नुपर्छ ।

#### ४.११.२. अङ्ग्रेजी शब्दको प्रयोग

उनी अब नेपाली थिएटर स्पेसलिस्ट बन्न चाहन्छन् (कसा.स.२९७/१) ।

रिल लाइफमा मात्र होइन रियल लाइफमा पनि अभिनय गर्न बानी परिसकेका छन् (कसा.स.२९७/१) ।

प्रश्नलाई सुनीलले हाइज्याक गरे (कसा.स.३०३/१) ।

सुनील अभिनयमा भने ग्याप नै रहे (कसा.स.३०३/१) ।

सरकारको विषयसमेत वान टु वान वार्तामा आउनेछ (मु.स.३०४/२) ।

विश्वसनीय र इमानदार पब्लिक कम्युनिकेसन गर्न सक्नुपर्छ (वि.ले.३००/१) ।

अहिलेको जस्तो डिजिटल ट्रयाक सिस्टम नभएको हुनाले वाद्यवादकमध्ये कसैले अन्तिमतिर पुगेर थोरै मिस्टेक गरे भने पनि गीत दोहोर्‍याएर टेक लिनुपर्थ्यो (कसा.स.३१७/१) ।

स्कूलको वातावरण पारिवारिक र प्रेमपूर्वक हुन्छ कि सजाय र कस्टडी गृहका रूपमा (कसा.स.३०९/२) ?

सुनील पोखरेल अभिनयमा कमब्याक भएका छन् (कसा.स.३०९/२) ।

नाटकको गति स्लो अनुभूति हुन्छ (कसा.स.३०९/२) ।

मौलिक नेपाली संगीतमा पश्चिमा फ्लेभर भरेर ल्याएको यो गीत अहिले एकाएक हिट लिस्टमा छ (कसा.स.३११/१) ।

नेपालीको स्ट्यान्डर्ड निकै माथि उठेछ ....बुभाइ र चेतना पनि उत्तिकै स्ट्यान्डर्ड (कसा.स. ३१५/३) ।

नेपाली सन्दर्भमा कल्चरल स्टडिज भनेको कास्ट स्टडिज हो (वि.ले.३१६/२) ।

दलित हेमोजेनस समुदाय होइनन् , हेटेरोजेनस जमात हुन् (वि.ले.३१६/२) ।

‘कान्तिपुर’ मा केही विज्ञापनमा बाहेक मुख्यतः नेपाली भाषाको नै प्रयोग गरिन्छ र माथि दिइएका कुनै पनि वाक्य विज्ञापनमा प्रयुक्त होइनन् । ती सबै नेपाली भाषाकै लेख, रचना र समाचारहरूमा आएका हुन् तर उपर्युल्लिखित सम्पूर्ण वाक्यहरूमा अङ्ग्रेजी भाषाका शब्दहरूको प्रयोग गरिएको छ । प्रकाशक र लेखक दुवैको उद्देश्य अखबारमा प्रकाशित हुने सम्पूर्ण कुरा

बढीभन्दा बढी पाठकहरूसमक्ष पुगोस् भन्ने हुनुपर्छ । बौद्धिक पाठकहरूको मात्र अपेक्षा गरी समाचारपत्रको प्रकाशन गरिँदैन; गर्नु पनि हुँदैन तर नेपाली भाषामा लेखिएका समाचार र लेखहरूसमेत अङ्ग्रेजी भाषाका शब्दहरूले भरिँदा सामान्य पाठकले बुझ्न सक्दैन । त्यसैले केही पारिभाषिक शब्दहरूबाहेक अन्य शब्दहरू नेपाली भाषामै उपलब्ध भएकाले नेपाली भाषाको प्रयोग गरिएका पत्रिकाहरूमा नेपाली भाषाकै शब्दहरूको प्रयोग गर्नु सान्दर्भिक र औचित्यपूर्ण हुन्छ ।

भ्यासलिनले मेरो अमेजिड स्किन टेस्टको पाँचौं संस्करण गर्ने भएको छ । यस वर्ष अभियानले कर्पोरेट हाउसहरू, सपिड मल , मल्टिप्लेक्स र सुपरमार्केटमा राखिएका बुथमा सहभागीहरूको तह परीक्षण गरिने छ । मोइस्चरको तह परीक्षण गरिने छ । स्किन टेस्टले डिजिटल मोइस्चर मिटरबाट त्वचामा रहेको मोइस्चरको तह अध्ययन गर्न सकिने बताएको छ (व्या.स.२९७/२) ।

माथि दिइएको अनुच्छेद 'कान्तिपुर' मा प्रकाशित हुने छोटकरी समाचारको पूर्ण पाठ हो । यहाँ प्रयुक्त चार वटा वाक्यमा १६ वटा अङ्ग्रेजी शब्दहरूको प्रयोग गरिएको छ । यसप्रकार अङ्ग्रेजी शब्दहरूको अत्यधिक प्रयोगले समाचारको सम्प्रेषणीयतामा बाधा पुगेकाले अर्थघातक त्रुटि भएको छ । त्यति मात्र नभई ती वाक्यहरूमा वर्णविन्यास, वाच्य, पदक्रम र चिह्नप्रयोगमा समेत त्रुटिहरू भएकाले उक्त समाचारको पुनर्लेखन नै गर्नुपर्छ ।

#### ४.१२. पदपदावली लोपगत त्रुटिहरू

वाक्यमा पद तथा पदावलीको आवश्यकतानुसार प्रयोग नभई वाक्यको अर्थबोधमा बाधा उत्पन्न हुनाले नै पदपदावली लोप भई हुने त्रुटि हुन्छन् । विश्लेषित पत्रिकामा रहेका यसप्रकारका त्रुटिहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

होटलको नाम वन्यजन्तुकै नामबाट राखिएको छ (क.सा.स.२९६/१) ।

तथ्यांक कसरी आएको हो भन्नेबारे छानबिन भइरहेको छ (व्या.स.२९६/१) ।

धोनीको कप्तानीमा भारतले विदेशी भूमिमा खेलेको टेस्टमा कमजोर प्रदर्शन गरेको छ (खे.स.२९६ /२) ।

काठमाडौं - तराई द्रुतरेल मार्ग जम्मा रु. १ खर्ब ७० अर्बमा बन्ने देखिन्छ (मु.स.२९८/२) ।

नेपाली महिला भलिबल टिमले अहिलेसम्मकै उत्कृष्ट नतिजा निकालेको छ (खे.स.३०३/१) ।

दुवै छिमेकीले नेपालमा शान्ति, लोकतन्त्रको संस्थागत भएको र संक्रमणकाल सकिएको हेर्न चाहेका छन् (मु.स.३०७/३) ।

नेता बाबुराम भट्टराईले सहमतिबाट मात्र संविधान बन्न सक्ने बताएका छन् (मु.स.३००/१) ।

सानो रकमको कारोबारमा कार्यसमितिबाट निर्णय गराउने गरेको, ठूलो रकममा चाहिँ मनोमानी गरेको भेटियो (खे.स.३०८/२) ।

निमा श्रेष्ठले नेपाल पुलिस क्लबलाई तेस्रो पटकको भिडन्तमा पनि सहजै हराउने बताइन् (खे.स.३१४/१) ।

कोभरमनले छाडेयता प्रशिक्षकको पद खाली रहेको हो (खे.स.३१८/३) ।

विभिन्न विवादित विषयमा सहमति गर्न अब त समयले पनि साथ दिने छैन (वि.ले.३१९/१) ।

संविधानसभाले विवाद सल्टाउने जिम्मा ४ दिने म्यादसहित फेरि संवाद तथा सहमति समिति लाई नै सुम्पेको हो (मु.स.३१९/२) ।

सुभाष नेम्वाङले संविधानको मस्यौदा आफूलाई निर्माण गर्न जिम्मेवारी दिन आग्रह गरे (मु.स.३१९/२) ।

एक ट्रयाक्टर जुता चप्पल राजस्व विभागले नियन्त्रणमा लिएको थियो (व्या.स.३१९/१) ।

परामर्शदाता बारेको विवादले माथिल्लो सेती आयोजनाको भविष्य नै अन्योल हुनपुगेको छ (सम्पा.३०२) ।

बिहीबार संवाद तथा सहमति समितिलाई सहमतिका लागि थप ४ दिनको समयसीमा दिइएको थियो (खे.स.३२१/१) ।

ग्यास कम भित्रिएको मौका छोपी मौज्जात भएका ग्यासको व्यापारमा व्यवसायीले कालोबजारी गरेका थिए (व्या.स.३२१/२) ।

मनाङ मस्यौदो ४-१ ले सरस्वती क्लबको चुनौती पन्छाउँदै ....सेमिफाइनल प्रवेश गरेको हो (खे.स.३२१/१) ।

सरस्वती क्लबको यात्रामा मनाङ बाधक बन्यो (खे.स.३२१/१) ।

सरस्वती क्लबका प्रशिक्षकले भने (खे.स.३२१/१) ।

भट्टराई प्रधानमन्त्री भएपछि उनले निजी सवारी साधन मुस्ताङ म्याक्सलाई बनाएपछि यसको चर्चा रातारात चुलियो (व्या.स.३२२/२) ।

राजनीतिक दबावका कारण निर्णय भएको कुरा बाहिर आएको छ (वि.ले.३२३ /१) ।

संविधानको मस्यौदा मस्यौदा समितिले निर्माण गर्ने हो (वि.ले.३२४ /१) ।

आज चीनको बुलेट रेलमार्ग १२ हजार किमिभन्दा बढी निर्माण भैसकेको छ (वि.ले.३२४ /२) ।

.... एउटामात्र ट्रायाकको पूर्व-पश्चिम रेलमार्गको निर्माण नै सुरु गरिसक्यौं (वि.ले.३२४ /२) ।

संविधान आउने निश्चिततासहित संविधानका सबै विषयहरूमा प्रक्रियाअनुरूप निर्णय हुनसक्छ । अन्य प्राविधिक काम र प्रक्रियाहरू मात्र बाँकी राख्न सकिन्छ (वि.ले.३१७ /१) ।

त्यहाँका २१ ठूला पसल र दर्जनभन्दा बढी साना पसल जलेर पूर्ण रूपमा नष्ट हुँदा एक अर्बभन्दा बढीको क्षति भएको पीडितहरू र स्थानीय अधिकारीहरूले बताए (सम्पा.३१७) ।

डा. रामावतार यादव तथा डा. सुनीलकुमार भा लगायत अन्य व्यक्ति त्यसमा सहभागी थिए (कसा.स.३०३/२) ।

तीव्र गतिका बलरले शतप्रतिशत राम्रो नतिजा दिइरहेका छन् (खे.स.३०४/२) ।

कार्यशालामा ५० फिल्मकर्मी सहभागी भएको उल्लेख गर्दै उनले थपे (कसा..स.३०९/२) ।

स्वचालित मूल्य लागू भएयता इन्धनको भाउ घट्दै गएको छ (व्या.स.३१०/१) ।

प्रभु बैकले हात्तीका छावाबीच भएको फुटबलको उपाधि जितेको छ (खे.स.३१०/२) ।

महिलामाथि हुने गरेका हिंसाका घटना समुदायमै दबिने गरेका छन् (मु.स.३११/२) ।

उनीहरू नयाँ संविधानको सुखद कल्पनालाई तुषारापात गर्ने खेलमा उत्रेका छन् (वि.ले.३११/१) ।

वाणिज्य र नापतौल विभागले यसबारे अनुगमन गरेका छैनन् (व्या.स. ३१५/१) ।

महिनामा १ सयभन्दा बढी भाङ्ग्रा उत्पादन हुँदासमेत मागअनुसार पुगेको छैन । (व्या.स.३१५/२)

नेपाली मात्रको लगानी रहेको ७ दशमलव ५ मेगावाटको इन्द्रावती चौथो एवं विदेशी लगानीमा निर्माण भएको ४५ मेगावाटको भोटेकोसी र खिम्ती नेपालमा निजी क्षेत्रबाट निर्माण भएको पहिलो आयोजना हुन् (व्या.स.२९९/१) ।

माथि दिइएका वाक्यहरूमा गाढा अक्षरमा लेखिएका पदपदावलीहरू यसको मूल प्रयोगमा छुटेका छन् । जसले गर्दा उल्लिखित वाक्यहरूमा भन्न खोजिएको आशय अस्पष्ट हुनुका साथै कतिपय वाक्यहरू अर्थहीनसमेत बन्न पुगेका छन् । त्यस्तै कतिपय ठाउँमा वाक्यले बुझाउनुपर्ने अर्थ नबुझाएर अन्यार्थ बुझाई अर्थको अनर्थ पनि भएका छन् ।

### ४.१३. सारांश

वाक्यगठनले वाक्यहरूमा प्रयुक्त पदहरूको नियमसम्मत र व्यवस्थित विन्यासलाई बुझाउँछ । प्रत्येक भाषामा वाक्यगठनका आआफ्नै प्रकारका नियमहरू हुन्छन् । नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा व्याकरणिक कोटिहरूका साथै वाक्यमा आएका शब्दहरूको स्थानक्रम, शब्द तथा अर्थको पुनरुक्ति, शब्दचयन, अन्य भाषाका शब्दहरूको प्रयोग र पदपदावलीको लोप लगायतका विविध पक्षहरूले प्रभाव पार्दछन् । प्रस्तुत शोधपत्रमा वाक्यगठनमा प्रभाव पार्ने तिनै विविध पक्षका आधारमा 'कान्तिपुर' दैनिक पत्रिकामा भएका त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण तथा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

व्याकरणिक कोटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष र वाच्यगत सङ्गतिका आधारमा वाक्यगठनको अध्ययन गर्दा सबैभन्दा बढी वचनगत त्रुटिहरू भएका छन् भने पुरुषगत र लिङ्गगत त्रुटिहरू क्रमशः कम मात्रामा भएकै छन् । त्यसैगरी आदर, काल र पक्ष र वाच्यगत रूपमा रहेका त्रुटिहरू समान अनुपातमा छन् । वचनगत त्रुटिहरू छब्बीस वटा वाक्यमा रहेका छन् । कर्ता र क्रिया, विशेषण र विशेष्यका बीचमा सङ्गति नमिल्नाले यस्ता त्रुटिहरू भएका हुन् । पुरुषगत त्रुटि नौ वटा वाक्यमा रहेका छन् । त्यस क्रममा प्रथम पुरुषको कर्तासँग द्वितीय र तृतीय पुरुषको क्रियापदको प्रयोग गरिएको छ । लिङ्गगत त्रुटिहरू स्त्रीलिङ्गको प्रयोगमा मात्र भएका छन् । यस प्रकारका त्रुटि भएका जम्मा आठ वटा वाक्यहरूमा कर्ता र क्रिया एवम् भेद र भेदकको असङ्गत प्रयोग गरिएको छ । त्यसैगरी आदर, काल र पक्ष र वाच्यगत त्रुटिहरू चारचार वटा वाक्यमा रहेका छन् । आदरगत त्रुटिका क्रममा सर्वनामको प्रयोगमा र विशेषण विशेष्यको प्रयोगमा त्रुटि भएको छ भने काल र पक्षगत त्रुटिमा वर्तमान कालका क्रियापदका ठाउँमा भूतकालको क्रियापद र भूतकालका ठाउँमा वर्तमान कालको क्रियापदको प्रयोग गरिनुका साथै भूतकाल र वर्तमान कालका क्रियापद एउटै वाक्यमा प्रयोग गरिएको छ । वाच्यगत त्रुटि भएका वाक्यहरूमा कर्तृवाच्य र कर्मवाच्यको मिश्रित प्रयोग भएको देखिन्छ । ती वाक्यहरूमा कर्तासँग 'ले' विभक्तिको प्रयोग भए पनि क्रियापदमा धातुमा 'इ' थपी कर्मवाच्यका क्रियापद बनाइएको छ । यिनका अतिरिक्त वाक्यगठनगत त्रुटिमा विभक्तिको प्रयोगमा, शब्द प्रयोगमा, शब्दको स्थानक्रममा त्रुटि हुनुका साथै पुनरुक्तिगत र पदपदावली लोपगत त्रुटिहरू पनि भएका छन् ।

विभक्ति प्रयोगका क्रममा प्रथमा विभक्ति (ले, बाट) , द्वितीया विभक्ति (लाई) , षष्ठी विभक्ति (को, का) र सप्तमी विभक्ति (मा) को प्रयोगमा त्रुटि भएका छन् । जम्मा ४५ वटा वाक्यमा विभक्ति प्रयोगगत त्रुटि पाइएकामा प्रथमा विभक्तिको प्रयोगमा त्रुटि भएका वाक्यहरू जम्मा १८ वटा छन् । तीमध्ये ले विभक्तिको प्रयोगमा त्रुटि भएका वाक्यहरू १६ वटा छन् भने बाट विभक्तिको प्रयोगमा त्रुटि भएका वाक्यहरू दुई वटा छन् । त्यसैगरी द्वितीया विभक्ति लाई को प्रयोगमा त्रुटि भएका वाक्यहरू चार वटा रहेका छन् । षष्ठी विभक्ति को र का को प्रयोग गरिएका १७ वटा वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण छन् भने सप्तमी विभक्ति मा को प्रयोग गरिएका छ वटा वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण छन् ।

शब्द प्रयोगगत त्रुटिअन्तर्गत शब्दको छनोटमा भएका त्रुटि र अङ्ग्रेजी शब्दको प्रयोगका कारण भएका त्रुटिलाई लिइएको छ । त्यसक्रममा शब्द छनोटमा त्रुटि भएका वाक्यहरू ३२ वटा र अङ्ग्रेजी

शब्दको प्रयोग गरिएका वाक्यहरू १९ वटा रहेका छन् । अङ्ग्रेजी शब्दको प्रयोग भएका वाक्यहरू विश्लेषित पत्रिकामा अरु पनि रहेका छन् । तर नेपाली भाषामा सहज रूपमा प्रयोग हुने गरेका र शब्दकोशमा प्रविष्टि पाएका शब्दहरूलाई त्रुटिका रूपमा लिइएको छैन । पदस्थानगत त्रुटिहरू ११ वटा वाक्यमा रहेका छन् । पदपदावली लोपगत त्रुटिहरू ३८ वटा वाक्यमा रहेका छन् । वर्णविन्यास र वाक्यगठनगत त्रुटिहरूको विश्लेषणका क्रममा एक पटक उदाहरणका रूपमा आइसकेका वाक्यहरूलाई दोहोर्याइएको छैन ।



## अध्याय पाँच

### त्रुटि निराकरणका उपायहरू

नेपालमा बोलिने विविध भाषामध्ये नेपाली भाषा सबैभन्दा बढी व्यक्ति (४४.६ प्रतिशत जनसङ्ख्या) ले बोल्ने भाषा हुनुका साथै सरकारी कामकाजको भाषा र सूचना सम्प्रेषणको मुख्य आधार पनि हो । सूचना सम्प्रेषणका साथै भाषाको सिकाइ र भाषिक विकासमा त्यस भाषाका पत्रपत्रिकाले पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने हुँदा तिनमा प्रयुक्त भाषा शुद्ध र शिष्ट हुनुपर्ने अपेक्षा गरिन्छ, तर पत्रिकामा छापिने विविध किसिमका लेख तथा समाचारका लेखक, प्रकाशक पनि बहुभाषी समाजकै सदस्य हुने भएकाले तिनका लेखनमा कुनै न कुनै प्रकारको भाषिक त्रुटि भइहाल्छ । भाषा सिकाइका क्रममा वा भाषा प्रयोगका क्रममा त्रुटि हुनुलाई स्वाभाविक प्रक्रियाकै रूपमा लिइन्छ, तथापि कुनै पनि पत्रपत्रिकाको भाषाले त्यसका सम्पूर्ण पाठकको भाषिक विकासमा प्रत्यक्ष परोक्ष रूपमा असर पार्नुका साथै कालान्तरमा भाषाको मानकीकरण र स्तरीकरणमा समेत प्रभाव पार्ने हुँदा भाषाको शुद्ध प्रयोगमा नै जोड दिनुपर्ने हुन्छ, साथै भाषिक प्रयोगमा हुने गरेका त्रुटिहरूको बेलैमा निराकरण गर्न पनि आवश्यक हुन्छ । नेपालका अनेक पत्रिकाहरूमध्ये नेपाली भाषामा प्रकाशन हुने 'कान्तिपुर' चर्चित र लोकप्रिय पत्रिका हो । यसका पाठकहरू देशभित्र मात्र नभई विदेशमा समेत रहेका छन्, तर यो पत्रिका पनि भाषिक त्रुटिबाट मुक्त भने हुनसकेको छैन । प्रस्तुत शोधपत्रमा उक्त पत्रिकामा वर्णविन्यास र वाक्यगठनका विविध पक्षहरूको लेखनमा पाइएका त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण तथा व्याख्या विश्लेषण गरी निष्कर्षमा पुगिएको छ । यसरी अध्ययन गरिसकेपछि त्यस्ता त्रुटिहरूको निराकरणका लागि मदत पुग्ने केही उपायहरूको खोजी गरिएको छ । यसलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिन्छ :

क) विश्लेषित पत्रिकामा वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरू प्रशस्त भएका छन् । त्यसक्रममा ह्रस्व/दीर्घसम्बन्धी, हलन्त/अजन्त, 'ब' र 'व' को लेखनसम्बन्धी, 'श', 'ष' र 'स' को लेखनसम्बन्धी, शिरविन्दु र चन्द्रविन्दुको प्रयोग, पदयोग/पदवियोगसम्बन्धी त्रुटि र अन्य केही त्रुटिहरू भएका छन् । त्यस्ता त्रुटिहरूको निराकरणका लागि शब्दकोशको अध्ययन गरी शब्दकोशमा मूल प्रविष्टि पाएका र उपप्रविष्टि पाएका शब्दहरूका आधारमा मानक रूपको पहिचान गर्न सकिन्छ ।

ख) ह्रस्व/दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन गर्दा ह्रस्वका तुलनामा दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरू बढी भएको देखिन्छ भने हलन्त र अजन्तसम्बन्धी त्रुटिहरूमध्ये अजन्तका तुलनामा हलन्त प्रयोगमा बढी त्रुटि भएका छन् । यसप्रकारका त्रुटिहरूबाट बच्नका लागि भाषाको प्रयोक्ताले शब्दकोशको सहयोग लिनुका साथै वर्णविन्याससम्बन्धी नियमहरूको गहन अध्ययन गरी सचेततापूर्वक भाषाको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ ।

ग) लेख्य भाषामा कथ्य भाषाको पनि प्रभाव पर्ने हुनाले भाषाको कथ्य प्रयोगका सन्दर्भमा समेत सजग हुनुपर्छ । यसले गर्दा 'ब' र 'व', 'श', 'ष' र 'स' को लेखनसम्बन्धी, शिरविन्दु र चन्द्रविन्दुको प्रयोगसम्बन्धी र पदयोग/पदवियोगसम्बन्धी त्रुटिहरू कम गर्न सकिन्छ ।

घ) 'श', 'ष' र 'स' को लेखनसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन गर्दा सबैभन्दा बढी त्रुटि 'स' को प्रयोगमा भएको छ भने 'श' र 'ष' को प्रयोगमा क्रमशः कम हुँदै गएको छ । नेपाली भाषाको लेख्य प्रयोगमा यी तीनै किसिमका 'श', 'ष' र 'स' आउने भए पनि कथ्य प्रयोगका क्रममा 'स' को मात्र प्रयोग गर्ने साथै नेपाली तद्भव र आगन्तुक शब्दमा 'श', 'ष' को प्रयोग नगरिने हुनाले यस्ता त्रुटिहरू नेपाली भाषाको स्वरूपका कारण पनि भएका हुनसक्छन् । जे भए पनि यस्ता त्रुटिहरूको निराकरणका लागि भाषा प्रयोक्ताले आफूमा तत्सम, तद्भव र आगन्तुक शब्द छुट्याउने क्षमताको विकास गर्नुपर्छ । यसका लागि शब्दकोशको सहयोग लिन सकिन्छ ।

ङ) वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन गर्दा व्याकरणिक कोटिहरूको प्रयोगमा हुने त्रुटिहरूका साथै विभक्ति प्रयोगमा, शब्दको प्रयोगमा, वाक्यमा पदस्थानका क्रममा, पदपदावलीको लोप र पुनरुक्तिगत त्रुटिहरू भएका छन् । यस्ता त्रुटिहरूको निराकरणका लागि मुख्य रूपमा नेपाली भाषाका व्याकरणहरूको अध्ययन गरी भाषिक नियमका बारेमा जानकारी लिन सकिन्छ ।

च) व्याकरणिक कोटिहरूको प्रयोगमा हुनेगरेका त्रुटिहरूको निराकरणका लागि भाषामा कर्ता र क्रिया, कर्म र क्रिया, विशेषण र विशेष्य, भेदक र भेद्यका बीचमा रहने सङ्गतिपूर्ण सम्बन्धका बारेमा ज्ञान हासिल गरी तिनीहरूको सङ्गतिपूर्ण प्रयोगमा जोड दिनुपर्छ ।

छ) वाक्यको संरचना र अर्थमा शब्दको प्रयोगले पनि अत्यन्त प्रभाव पार्ने हुँदा शब्दको छनोट गर्दा विशेष ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ । विश्लेषित पत्रिकामा शब्दचयन र अन्य भाषाको प्रयोगका कारण भएका त्रुटिहरू धेरै छन् । त्यस प्रकारका त्रुटिहरूको निराकरणका लागि लेखकले लेखनका क्रममा आफ्ना मनमा आएका शब्दहरूलाई जस्ताकोतस्तै लेख्ने प्रवृत्ति छोड्नुका साथै अङ्ग्रेजी भाषाका शब्दहरू बीचबीचमा हाल्दा लेखनमा प्रभावकारिता आउँछ भन्ने भ्रमबाट मुक्त भई नेपाली भाषाका शब्दकोशहरूको अध्ययन गरी उपयुक्त स्थानमा उपयुक्त शब्दको प्रयोग गर्ने र अङ्ग्रेजी शब्दको प्रयोगका सट्टा नेपाली भाषाकै शब्दहरूको प्रयोग गर्ने बानीको विकास गर्नुपर्छ । जसबाट लेखकको आशय पाठकसम्म सहज रूपमा पुग्न सक्छ ।

ज) विभक्तिले वाक्यलाई आन्तरिक संरचनाबाट बाह्य संरचनामा ल्याउन विशेष भूमिका खेल्ने हुनाले यसको सही प्रयोगमा जोड दिनु आवश्यक छ अन्यथा वाक्यको आशय स्पष्ट नहुने वा अर्थको अनर्थ हुने सम्भावना रहन्छ । विश्लेषित पत्रिकाका विभिन्न अङ्कमा विभक्ति प्रयोगसम्बन्धी त्रुटि पाइएको हुँदा त्यस्ता त्रुटिहरूको समाधानका लागि विभक्ति प्रयोगसम्बन्धी व्याकरणिक नियमहरूमा सचेत हुनुका साथै वाक्यमा विभक्तिको भूमिकाका बारेमा प्रस्ट हुनु आवश्यक छ ।

झ) वाक्यको बाह्य संरचना र अर्थका बीचमा आपसी सम्बन्ध हुने हुनाले र वाक्य भनेको शब्दहरूको समूह मात्रै नभएकाले उचित शब्दहरूको उचित स्थानमा विन्यास गरिनुपर्छ भन्ने कुरा भाषाका प्रयोक्ताले बिसर्नुहुँदैन । व्याकरणिक दृष्टिले शुद्ध वाक्यहरू पनि कुनै एउटा मात्र शब्द उपयुक्त स्थानमा नहुँदा त्रुटिपूर्ण बन्नका साथै मुख्य विषय गौण र गौण विषय मुख्य बनी वाक्यको भाव सम्प्रेषणमा बाधा पुग्न सक्छ । त्यसैले भाषाका प्रयोक्ताले वाक्यमा पदक्रम र स्थानक्रमको बारेमा विचार पुर्याउनु पर्छ ।

ञ) वाक्यमा प्रयोग गरिने प्रत्येक पदपदावलीको विशेष महत्त्व हुन्छ । वाक्यमा आवश्यक पदपदावलीको अभाव हुँदा त्यसको संरचना र भाव दुबै खजमजिने भएकाले लेखक तथा प्रकाशकले वाक्यलाई संक्षिप्त बनाउने ध्याउन्नमा त्यसको पूर्णतालाई बेवास्ता गर्नुहुँदैन । संक्षिप्ततामा पूर्णता हुनु नै असल लेखनको विशेषता भएकाले आवश्यक पदपदावलीको लोप हुन नदिने र अनावश्यक शब्द थुपार्न नहुने कुरामा विशेष सजगता अपनाउनुपर्छ ।

ट) पत्रिकामा हुने गरेका कतिपय त्रुटिहरू लेखक तथा प्रकाशकको भाषिक सचेतताको अभावका कारण पनि हुने गर्दछन् । तिनीहरूमा भाषाको वर्णविन्यास र वाक्यगठनमा विचार पुर्याउने काम सम्बन्धित भाषामा विज्ञता हासिल गर्न चाहने व्यक्तिको मात्र हो, भाषाको मुख्य काम सम्प्रेषण गर्नु भएकाले सम्प्रेषणीयतामा बाधा नपुग्ने खालको भाषाको प्रयोग गरे भइहाल्छ, भन्ने जस्ता धारणा रहनाले भाषाको प्रयोगमा त्रुटिहरू हुने गर्दछन् । यस्ता कारणबाट हुने त्रुटिहरू निराकरण गर्नका लागि भाषाका प्रयोक्ताले आफूमा रहेको सोचमा परिवर्तन गरी भाषाको लेख्य रूपको स्तरीय र मानकसम्मत प्रयोगको मर्मबोध गरी जथाभावी प्रयोगबाट बच्नुपर्छ ।

ठ) भाषा प्रयोक्ताले घरपरिवार, विद्यालय, साथीसमूह लगायत अन्य विविध ठाउँबाट समयसमयमा सुनेका, पढेका, सिकेका कुराकै आधारमा आफ्नो भाषिक क्षमताको विकास गरेको हुन्छ । आफूले जानेबुझेका कुराहरूलाई अभिव्यक्त गर्दछ, प्रकाशित गर्दछ र श्रोता वा पाठकसमक्ष पुऱ्याउँछ । त्यसैले भाषा प्रयोक्ताको भाषिक विकासका पृष्ठभूमिमा रही प्रभावित गर्ने सबै वर्गले आफ्नो ठाउँबाट सचेत भई भाषाको प्रयोग गर्नु जरुरी हुनुका साथै नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्नेहरूको शिक्षणका क्रममा देखिने त्रुटिहरूको निराकरणमा शिक्षकले समयमै ध्यान दिई सिकारुलाई भाषाको मानकसम्मत र स्तरीय रूपको प्रयोगको ज्ञान दिन सकेमा भविष्यमा हुने भाषिक त्रुटिहरूबाट पनि बच्न सकिन्छ ।

## अध्याय छ निष्कर्ष

### ६.१. निष्कर्ष

कुनै पनि शोधकार्य गर्दा विषयसम्बद्ध आवश्यक सामग्रीको सङ्कलन, वर्गीकरण, व्याख्या विश्लेषण गरी निश्चित निष्कर्षमा पुग्ने गरिन्छ । निष्कर्षमा नपुगेको अनुसन्धान कार्यले पूर्णता पाउँदैन र त्यसबाट कुनै उपलब्धि पनि हुँदैन । प्रस्तुत शोधपत्रमा 'कान्तिपुर' दैनिक पत्रिकाका माघ महिनाका ३० अङ्कमा रहेका मुख्य समाचार, सम्पादकीय, विश्लेषणात्मक लेख, कलासाहित्यकेन्द्री समाचार, व्यावसायिक समाचार र खेलकुद समाचारका विभिन्न शीर्षकहरूमा रहेका त्रुटिहरूको पहिचान, वर्गीकरण तथा व्याख्या विश्लेषण गरी निष्कर्षमा पुगिएको छ । त्यस विश्लेषणबाट प्राप्त निष्कर्षलाई निम्नानुसार बुँदामा प्रस्तुत गरिएको छ :

क) 'कान्तिपुर' दैनिक पत्रिकामा पाइएका वर्णविन्यासगत त्रुटिहरूको अध्ययन गर्दा ह्रस्व/दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरू, हलन्त/अजन्तसम्बन्धी त्रुटिहरू, 'ब' र 'व'को लेखनमा हुने त्रुटिहरू, 'श', 'ष' र 'स' को लेखनमा हुने त्रुटिहरू, शिरविन्दु र चन्द्रविन्दुको प्रयोग, पदयोग/पदवियोगसम्बन्धी त्रुटि र अन्य केही त्रुटिहरू रहेका देखिन्छन् । सबैभन्दा बढी त्रुटि पञ्चम वर्ण (ङ, ञ, ण, न्, म्) सम्बन्धी र सबैभन्दा कम ह्रस्वसम्बन्धी भएका छन् । ती त्रुटिहरूमध्ये दीर्घसम्बन्धी त्रुटिका तुलनामा ह्रस्वसम्बन्धी त्रुटिहरू कम छन् । ह्रस्वसम्बन्धी त्रुटि भएका सबै शब्दहरूमा ह्रस्व इ लेखिनुपर्नेमा दीर्घ ई लेखिएका छन् । दीर्घसम्बन्धी त्रुटि भएका शब्दहरूमध्ये इ/ई का तुलनामा उ/ऊ का प्रयोगमा त्रुटि भएका शब्दहरू बढी छन् । हलन्त र अजन्त लेखनका क्रममा अजन्तका तुलनामा हलन्तसम्बन्धी त्रुटिहरू बढी छन् । 'ब' र 'व' सम्बन्धी त्रुटिहरूलाई हेर्दा 'ब' का ठाउँमा 'व' र 'व' का ठाउँमा 'ब' लेखिएका छन् । यस्ता त्रुटिका क्रममा 'व' का ठाउँमा 'ब' लेखिएका शब्दहरू सङ्ख्यात्मक रूपमा बढी छन् । त्यस्तै 'श', 'ष' र 'स' को प्रयोगमा भएका त्रुटिहरूको अध्ययन गर्दा

सबैभन्दा बढी त्रुटि 'स' को प्रयोगमा भएको छ भने 'श' र 'ष' को प्रयोगमा क्रमशः कम हुँदै गएको छ । चन्द्रविन्दु र शिरविन्दु (पञ्चम वर्णसमेत) को प्रयोगमा भएका त्रुटिहरूको विश्लेषण गर्दा चन्द्रविन्दुका तुलनामा शिरविन्दुको प्रयोगमा बढी त्रुटिहरू भएका छन् र यो सबैभन्दा बढी त्रुटि भएको क्षेत्र पनि हो । केही शब्दहरूमा चन्द्रविन्दु आवश्यक भए पनि प्रयोग नगरिएको, केही शब्दमा अनावश्यक रूपमा प्रयोग गरिएको र केही शब्दमा चाहिँ चन्द्रविन्दुको ठाउँमा शिरविन्दुको प्रयोग गरिएको देखिन्छ । कुनै शब्दमा शिरविन्दु आवश्यक भए पनि नदिइएको, अनावश्यक स्थानमा पनि दिइएको र पञ्चम वर्णहरूको प्रयोग गर्नुपर्ने शब्दमा पनि शिरविन्दु ( ि ) को नै प्रयोग गरिएकाले यस्ता त्रुटिहरू बढी भएका छन् । तीमध्ये पनि दुई वटा शब्दमा मात्र ञ् को प्रयोग गर्नुपर्नेमा न् को प्रयोग गरिएको छ भने बाँकी १८९ वटा शब्दमा 'ङ्' को प्रयोगमा त्रुटि भएका छन् । त्यसैगरी पदयोग र पदवियोगसम्बन्धी त्रुटिमध्ये पदयोगसम्बन्धी त्रुटिहरू पदवियोगसम्बन्धी त्रुटिका तुलनामा बढी मात्रामा रहेका छन् ।

ख) वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिको अध्ययनका क्रममा व्याकरणिक कोटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष र वाच्यगत सङ्गतिका आधारमा वाक्यगठनको अध्ययन गर्दा सबैभन्दा बढी वचनगत त्रुटि भएको देखिन्छ भने पुरुष र लिङ्गमा क्रमशः कम त्रुटि रहेको छ । त्यसैगरी आदर, काल र पक्ष तथा वाच्यगत त्रुटिहरूको सङ्ख्या बराबर छ । वचनगत त्रुटिहरू कर्ता र क्रिया, विशेषण र विशेष्यका बीचमा सङ्गति नमिल्लाले भएको देखिन्छ । पुरुषगत त्रुटिहरू कर्ता र क्रियापदको प्रयोगमा असङ्गतिका कारण भएका छन् । लिङ्गगत त्रुटिका क्रममा कर्ता र क्रिया एवम् भेद्य र भेदकको असङ्गत प्रयोग गरिएको छ र सबै त्रुटिहरू स्त्रीलिङ्गको प्रयोगसँग मात्र सम्बन्धित छन् । आदरगत त्रुटिका क्रममा सर्वनामको प्रयोगमा र विशेषण विशेष्यको प्रयोगमा त्रुटि भएका छन् भने काल र पक्षगत त्रुटिमा वर्तमान कालका क्रियापदका ठाउँमा भूतकालको क्रियापद र भूतकालका ठाउँमा वर्तमान कालको क्रियापदको प्रयोग गरिनुका साथै भूतकाल र वर्तमान कालका क्रियापद एउटै वाक्यमा प्रयोग गरिएको छ । वाच्यगत त्रुटि भएका वाक्यहरूमा कर्तासँग 'ले' विभक्तिको प्रयोग भए पनि क्रियापदमा धातुमा 'इ' थपी कर्मवाच्यका क्रियापद बनाइएको छ । यिनका अतिरिक्त वाक्यगठनगत त्रुटिमा विभक्तिको प्रयोगमा, शब्द प्रयोगमा, शब्दको स्थानक्रममा त्रुटि हुनुका साथै पुनरुक्तिगत र पदपदावली लोपगत त्रुटि पनि भएको छ । विभक्ति प्रयोगका क्रममा प्रथमा विभक्ति, द्वितीया विभक्ति, षष्ठी विभक्ति र सप्तमी विभक्तिको प्रयोगमा त्रुटिहरू भएका छन् । शब्दप्रयोगगत त्रुटिअन्तर्गत शब्दको छनोटमा भएका त्रुटि र अङ्ग्रेजी शब्दको प्रयोगका कारण भएका त्रुटिहरू

रहेका छन् । पदस्थानगत त्रुटिहरू र पदपदावली लोपगत त्रुटिहरू पनि विश्लेषित पत्रिकामा रहेका छन् । यस्ता त्रुटिहरूले पनि वाक्यको संरचना र अर्थमा प्रभाव पारेका छन् ।

ग) उल्लिखित प्रकारका त्रुटिहरूको निराकरणका लागि लेख्य भाषाका सन्दर्भमा आवश्यक पर्ने वर्णविन्यास, शब्दप्रयोग र वाक्यगठनसम्बन्धी स्थापित नियम र मानकहरूको यथोचित प्रयोगमा ध्यान दिनु आवश्यक छ । सञ्चारका क्षेत्रमा प्रयोग हुने भाषाको प्रभावक्षेत्र निकै फराकिलो हुने भएकाले यसमा प्रयुक्त भाषिक रूपलाई नै कतिपयले मानक ठानी व्यवहारसमेत गर्दछन् । त्यसैले यस क्षेत्रका भाषा प्रयोक्ताले बढी सचेत रूपमा आदर्श भाषिक प्रयोगमा ध्यान दिनु जरुरी हुन्छ ।

## ६.२. सम्भावित शोध शीर्षकहरू

१. 'कान्तिपुर' पत्रिकामा प्रकाशित समाचारका शीर्षकहरूमा पाइने भाषिक त्रुटिहरू,
२. 'कान्तिपुर' पत्रिकामा प्रकाशित विज्ञापनका भाषिक त्रुटिहरू ,
३. नेपाली समाचारपत्रका भाषिक त्रुटिहरू आदि ।

पत्रपत्रिकामा पाइने त्रुटिहरूको विश्लेषणका लागि माथि दिइएका शीर्षकहरू र यिनका अतिरिक्त 'कान्तिपुर' पत्रिकासँगै सम्बन्धित वा अन्य पत्रिकासँग सम्बन्धित थुप्रै शीर्षकहरू शोधार्थीले आफ्नो रुचि र क्षमताअनुसार छनोट गर्न सक्छन् । त्यसक्रममा वर्णविन्यास र वाक्यगठन दुबैलाई, कुनै एकलाई मात्र वा तिनका पनि कुनै एक पक्षलाई मात्र आधार बनाएर पनि शोधपत्र तयार गर्न सकिन्छ ।

## सन्दर्भ सामग्री सूची

अधिकारी, शारदा. “नेपाली समाचारपत्रहरूमा पाइने भाषिक त्रुटिविश्लेषण”. अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र. त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग. २०४६ ।

अधिकारी हेमाङ्गराज. “पहिलो र दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली विद्यार्थीका वाक्यगठनमा पाइने त्रुटिहरू ”. अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र. त्रिभुवन विश्वविद्यालय. काठमाडौं : २०४०

..... “नेपाली वर्णविन्यासमा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययन”. अप्रकाशित लघु अनुसन्धान प्रतिवेदन. २०४२ ।

..... नेपाली भाषा शिक्षण. काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार २०५७ ।

..... समसामयिक नेपाली व्याकरण . तृतीय संस्क. काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार २०६२ ।

..... सामाजिक र प्रायोगिक भाषाविज्ञान. चतुर्थ संस्क. काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार २०६५ ।

अधिकारी हेमाङ्गराज र बट्टीविशाल भट्टराई. सम्पा. प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश. काठमाडौं : विद्यार्थी प्रकाशन प्रा.लि. २०६९ ।

आचार्य, माधवप्रसाद र रामप्रसाद गौतम. प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयामहरू. काठमाडौं : दीक्षान्त पुस्तक भण्डार २०६६ ।



आचार्य, व्रतराज. आधारभूत नेपाली व्याकरण तथा रचना. ललितपुर : साभा प्रकाशन २०५८ ।

कर्डर एस.पिट. इन्ट्रोड्यूसिङ अप्लाइड लिङ्ग्विस्टिक्स. इङ्ल्यान्ड: पेन्गुइन बुक्स १९७३ ।

क्रिस्टल, डेविड. अ डिक्सनरी अफ लिङ्ग्विस्टिक्स एन्ड फोनेटिक्स. बेलायत : ब्ल्याकवेल पब्लिसर्स लिमिटेड (सन् १९९७) ।

खत्री, हेमबहादुर. “कक्षा आठ उत्तीर्ण भुटानी शरणार्थी शिविरमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली लेखाइमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण”. त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग २०६२ ।

ढकाल, विप्लव र अरु. भाषासारथी (व्याकरणखण्ड) . काठमाडौं : मेघा पब्लिकेसन प्रा.लि. २०६२ ।

ढकाल, शान्तिप्रसाद. प्रायोगिक भाषाविज्ञान. चतुर्थ संस्क. काठमाडौं : शुभकामना बुक्स एन्ड स्टेसनरी २०६३ ।

ढुङ्गेल, भोजराज र दुर्गाप्रसाद दाहाल. प्रायोगिक भाषाविज्ञान. काठमाडौं: एम. के. पब्लिसर्स एन्ड डिस्ट्रिब्यूटर्स २०५८ ।

त्रिपाठी, जगन्नाथ. “पद्म कन्या क्याम्पसका छात्राहरूको नेपाली व्याकरणसम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण”. लघु अनुसन्धान. पद्म कन्या क्याम्पस. काठमाडौं २०३७ ।

नेपाल, देवी. माध्यमिक नेपाली व्याकरण र रचना . काठमाडौं : ऐरावती प्रकाशन २०६२ ।

पोखरेल, केशवराज. सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान. काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार २०५९ ।

पोखरेल, बालकृष्ण. नि.नेपाली बृहत् शब्दकोश. काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान. २०४० ।

बन्धु, चूडामणि. अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन. काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार २०५२ ।

..... सम्पा.अनुसन्धान विधिका केही पक्ष. काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान २०६० ।

बराल, पूर्णचन्द्र “नेपाली समाचारपत्रहरूमा पाइएका वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन”. अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र. त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग २०६४ ।

वस्ती, शरच्चन्द्र. **हाम्रो भाषा**. द्वितीय संस्क. काठमाडौं : एकता प्रकाशन २०६४ ।

शर्मा, मोहनराज. **शब्दरचना र वर्णविन्यास**. काठमाडौं : नवीन प्रकाशन २०५३ ।

शर्मा, मोहनराज र खगेन्द्रप्रसाद लुईटेल. **शोधविधि**. ललितपुर : साझा प्रकाशन २०५५ ।

शर्मा, सुधीर. सम्पा. 'कान्तिपुर'. वर्ष २२, अङ्क २९५ - ३२४. कान्तिपुर पब्लिकेसन प्रा.लि. ।

शर्मा, सोमनाथ. **साहित्य प्रदीप**. पुनर्मुद्रण. काठमाडौं: विद्यार्थी पुस्तक भण्डार २०५८ ।

सापकोटा, अम्बिका. “कक्षा सात पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण”. अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र. त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग २०५५ ।